

Митрополит Струмички Наум

Школа за исихазам

О с н о в н а

**БИБЛИОТЕКА ВОВЕДЕНИЕ
ВЕЛЈУСА 2011**

Македонска Православна Црква
– Охридска Архиепископија
Струмичка Епархија

Спомни ги, Господи, Твоите чеда
Ана и нејзините родители,
кои го овозможија издавањето на оваа книга

Издава:
Манастир Воведение на Пресвета Богородица Елеуса
Велјуса 2011

Книгата е издадена
по повод 15 години
од возобновувањето на женското
општожително монаштво на
Македонската Православна Црква
– Охридска Архиепископија

Предговор

Овој пат предговорот ќе го искористиме за накратко да ги истакнеме сите побитни елементи на правилниот духовен живот на кои отецот нè научи, а кои директно или индиректно ќе ги сретнеме во оваа книга. Тие се неопходни за секој што сака сериозно духовно да се подвизува во достигнувањето на мерата на растот Христов. Ова го нагласуваме затоа што знаеме дека само преку вакви духовни ориентири ќе може да се восогласи начинот на нашиот живот и подвиг со степенот на духовниот развој на кој се наоѓаме. Без ова восогласување, може да има секаков, но не и православен духовен живот.

Прво и пред сè, отецот инсистира да не се врзуваме за ништо друго, дури ни за самиот него, освен за неговиот збор. Ние сме само Христови и само заради Христос слободно сме прифатиле подвиг на привремено послушание. Својствено за него, од време на време, ќе нè потсети на Христовите зборови: *„Кој ве слуша вас, Мене Ме слуша; и кој се ошќажува од вас, од Мене се ошќажува; а кој се ошќажува од Мене, се ошќажува од Оној што Ме ѝрашил“* (Лука 10, 16). Подвигот на апсолутно послушание ќе ни овозможи да го задржиме умот во процес на исцеление, сè додека неговата енергија не се соедини со својата суштина во срцето. Тоа е исто што и отворање на срцето за подвигот на аскетската умно-срдечна молитва.

Потоа, во своите поуки, особено го нагласува подвигот на туѓинување, на апсолутно умирање за овој

свет сè до добивањето на дарот на умносрдечната молитва. Ни вели дека никој не може да влезе во манастир со свои планови и замисли за животот внатре. Секој што влегол со свои планови и замисли, набрзо на овој или на оној начин излегол од манастирот. Планот може да се појави и како плод на неправилен духовен развој по одреден престој во манастирот, но крајот е ист. Постоенето на планот, колку побожен тој и да ни изгледа, го смета за влегување на светот, од кој навидум сме се откажале, на голема врата во нашето срце; одрекување од животот во Христос, односно отфрлање на заповедта и на примерот Христов за послушание: Послушен до смрт на крст (види Филип. 2, 8).

Затоа, едни од првите правила на монашкиот живот кои ги научивме од него беа: прво, да не се поистоветуваме со нашите мисли, чувства или желби без да ги провериме со него – и тоа само со него, а не со некој друг на кој слично како и на нас му е потребно духовно раководство; второ, да се исповедаме правилно, барајќи ја Божјата правда а не човечката – затоа што нашата праведност или неправедност е во нашата сличност или несличност со Христос, а не во праведноста или неправедноста на постапките на луѓето кон нас; и трето, да внимаваме на континуитетот на аскетско-исихастичкиот подвиг во моментите кога благодатта се крие од нас – по тоа се разликуваат децата Божји од наемниците.

Постојано нè потсетува дека во православниот духовен живот нема status quo состојба: човек или духовно расте или паѓа. Вели дека подолгиот престој во манастир, па дури и пократкиот – доколку е поврзан со брзо добивање на свештеничките чинови или со некаква специјална позиција – е многу добра подлога за идејата

дека со тоа сме стекнале и некакви права. Со помислата дека сме стекнале одредени права – заради подолгиот престој или чиновите, а посебно кога притоа немаме внатрешно духовно покритие или молитва на срцето, му оставаме – во нас – голем простор на демонот да го предизвика нашиот пад. Вели, дека демонот само тоа и го чека – да ја прифатиме помислата дека имаме некакво „право“, и веќе сме негов потенцијален плен. Ни објасни дека суптилните демонски замки, од кои и свети Антониј се исплаши и Го праша Бог кој може да се спаси од нив, не се којзнае што, туку токму замки во коишто би биле уловени после присвојување во срцето на кое било од правата што ќе си помислиме дека ни следуваат. И ни објасни дека одговорот што свети Антониј го доби од Господ – дека само смирените можат да ги поминат – значи дека во замките на демонот нема да бидат уловени само оние кои за себе мислат дека немаат никакви права во овој свет. Тоа е светогорска школа: колку повеќе духовно растеш, сè помалку права имаш во овој свет. Единствено право што ни останува е да љубиме!

Одрекувањето од острастеноста кон кое било право, за нашиот отец, е заземање на последното место од кое може да нè премести само Домаќинот на свадбата (види Лука 14, 10); пред сè со конкретен дар – со дарот на умносрдечната молитва. Одрекувањето од острастеноста кон правото нашиот паднат и болен ум да ни биде критериум за сè, за него, највеќе од сè се покажува во одрекување и од правото да им судиме на луѓето. Судињето и осудувањето на луѓето, за отецот, е претеча на антихристот, претеча на мерзоста на запустението во срцето на човекот. Особено нè опоменува да внимаваме да не ги осудуваме епископите (и свештенството), зашто

тоа е предзнак на сигурен пад. Инсистира секогаш да негуваме убава мисла и молитва за нашите епископи ако сакаме Божјата благодат несметано да пребива во нас.

Сепак, убавината на словото на нашиот духовен Отец не се крие само во поуците за духовен раст на кои нè учи, а чијашто крајна цел е отворање на срцето за молитва на умот внатре во него. Неговата убавина е во слободата којашто ни ја пренесува преку својот опит, слободата со која нè љуби и со која нè учи да љубиме на истиот Христов начин; слободата на давањето. Само оној што не бара ништо за себе, според отецот, слободен е и умее вистински да љуби!

Знаеме дека овие духовни критериуми и правила коишто ги нагласуваме не се во согласност со логиката од овој свет, но исто така опитно знаеме дека се во апсолутна согласност со евангелската логика и заповед Христова: *„Кој сака да врви ѿ Мене, нека се одрече од себе [од својот паднат ум и неговата логика], нека ѓо земе својот крст и нека врви ѿ Мене“* (Марко 8, 34).

По молитвите на нашата Пресвета Богородица и Секогашдева Марија, Која е нашето вистинско давање и од Која се учиме да даваме, да станеме достоини за Љубовта на нашите срца, за нашиот Господ и Спасител – Богочовекот Исус Христос!

Монахиња Сара
со сестринството од манастирот
на Пресвета Богородица Елеуса

Педагогија на духовниот живот

Духовниот отец е педагог. Педагогот е пастир, тој е учител, водач, и кормилар на душата на духовното чедо. Во прочуениот текст *Слово кон ѱасѿироѿ*, кога пишува за принципите на пастирската педагогија, свети Јован Лествичник вака ја опишува улогата и задачата на духовниот учител: „Вистински кормилар е оној што е од Бога и кој преку сопствените подвизи примил таква духовна моќ што е во состојба да го извлече бродот не само од морската бура туку и од самото дно на океанот. Вистински лекар е оној што има тело и душа без болести и кому никаков лек од други луѓе не му е потребен“.

Педагошката врска, меѓу учителот кој знае и детето кое не знае, а сака да научи, е врска на љубов. Пастирот, духовниот отец, ја познава Вистината, Животот и Патот и го води своето духовно чедо како дете. Тој е калуѓер, духовно убав и доблесен старец, на кого неговите духовни чеда му се обраќаат со „дедо“, поради неговиот потврден духовен и личносен опит. Затоа, во својата најнова книга, Владиката Наум на монасите им се обраќа со „деца“, а текстовите ги пишува како лекции за нив, но не само за учење на теоријата туку, пред сè, како практични совети, насоки и упатства за нивниот молитвен живот. Врз основа на своето многугодишно монашко искуство, тој напиша книга која со својата педагошка содржина навистина ќе биде книга на поуки за монасите и за другите православни верници кои тргнале по „патот на восовршување“.

Фокусната точка околу која се концентрираат

сите презентирани идеи во текстот се трите степени на духовниот живот: очистување, просветлување и обоже-ние. Она што на оваа книга ѝ дава посебна вредност и вонредно значење е толкувањето на оние места од Светото Писмо кои се во функција на педагогијата на духовниот живот. Во духот на вистинското разбирање на Православието, Владиката Наум ги користи и изворните текстови на светите Отци, на црквното предание и сопствениот, личносен монашки опит. При тоа, поставени се темелите на философијата на срцето, кое за православниот верник е центар на сите телесни и душевни сили. Не случајно Владиката Наум нагласува дека светите Отци се подвизувале, пред сè, во „чувањето на срцето“. За да го потврди ова, тој ги наведува зборовите на свети Макариј: „Срцето е господар и цар на целиот телесен организам, и кога благодатта ќе го заземе подрачјето на срцето, таа владее со сите негови делови и со сите негови мисли. Зашто во срцето живее умот, и сите мисли на душата, и нејзиното исчекување на идните добра“. Слично тврделе и други свети Отци. Така, на пример, свети Теофан препорачува: „држи го срцето во чувство кон Бога, и секогаш ќе пребиваш во сеќавање на Бога“. Според неговото мислење, оваа препорака го содржи и го изразува основниот закон на духовниот живот. Тој е карактеристичен за првиот степен, за првото ниво на духовниот живот. Врз основа на светото Крштение, на исполнување на заповедите и на Исусовата молитва, во срцето на верникот се разгорува топлина во вид на „оган“. Со напор на волјата и со концентрирано внимание се преминува кон вториот степен, во кој се јавува духовната топлина. Токму кога срцето „се загрева“ од божествената топлина, тогаш започнува внатрешната преобразба, одухотворувањето.

Третото ниво е обожението. Тогаш топлината преминува во светлина и го преобразува целото тело. Тој степен на духовниот живот свети Григориј Палама го споредува со свеќа: „телото ја чувствува чудната топлина која следува по созерцанието на Светлината. Слично се случува со свеќата: кога ќе се запали, нејзиното тело, односно восокот, истовремено е топло и просветлено“. Малкумина подвижници во една генерација го достигнуваат дарот на обожење, на непрестајна умносрдечна молитва и на гледање на божествената несоздадена светлина, вели Владиката Наум.

Сосема јасно и доследно, тој во книгата говори не само за тоа дека срцето е лично духовно средиште, туку и за литургиски-соборната смисла, за соборниот живот на Црквата. Иако животот и личноста на секого се негова сопственост, истовремено „секој член на Црквата, живее, љуби и се спасува со помош на сите членови на Црквата“. Монашкиот аскетски живот е поткрепен не само од молитвата, туку и од постот, апсолутното послушание и љубовта. Сите тие, колку и да изгледаат едноставно, во вакво просто набројување, во суштина се сложени, макотрпни и долготрајни процеси низ кои е организиран и осмислен монашкиот подвиг. Тоа и значи зборот „подвиг“, вистинско движење, кревање, подигнување од долу нагоре, од најнискиот степен кон највисокото духовно ниво – обожението. Со слободата на својата волја, по сопствен избор, монахот се поткрева и се движи по тежок пат, преполн со искушенија. Поради тоа нему му е неопходен духовен водач, пастир на неговата душа, вистински духовен татко.

А, целта на монашкиот живот е спасението од гревот и од смртта. Затоа во неговата основа лежи фило-

софијата на бесмртноста на секој човек, како неповторлив и незаменлив, како личност. Патот кон личната бесмртност не е само пат поплочен со скалилата на доблестите, туку и пат на гносеолошко, познавателно освојување на бесмртноста. Човекот се спасува преку добри дела, но тој се спасува и создавајќи. При тоа, неговото сознание не е интелектуално, туку пред сè опитно. Поради тоа и Владиката Наум инсистира на сопственото тврдење дека праксата претходи, таа е пред теоријата. Свети Григориј Назијанзин, меѓу ретките кои го носи името Богослов, целата своја философија ја посвети токму на таа идеја дека верникот преку пракса стигнува до теорија. Не случајно старец Софрониј тврди дека „познанието на Бог извира од животот во Бог, кој се раѓа во внатрешноста на срцето“. Владиката Наум не заборава да прецизира дека исповедањето на вистинската вера има свој теоретски (догматски) и свој практичен (подвижнички) дел. Помеѓу оние што се држат до словото на Законот, кое убива, и оние што Го почитуваат Духот на Законот, Кој оживува, може да се развие отворен судир. Тој прецизира дека тоа е судир: „помеѓу оние кои на сè што не одговара на нивното самољубие се спротивставуваат со празни зборови, и оние што на празните зборови им се спротивставуваат со дела“.

Владиката препорачува најнапред да се очисти срцето од „нечистотијата на страстите, од наслагите на гревот и од присуството на демонот“. Тој соопштува дека рецептот за успехот не е некое знаење кое може да се достигне само со разумот и да се научи, затоа што тоа не е нешто што се продава и што се купува. Напротив, телесниот подвиг може да премине во аскетска љубов, умната молитва преминува во умносрдечна и во непрес-

тајна молитва, а „гледањето на првата светлина преминува во просветленост, па и во гледање на несоздадена светлина Божја: тогаш верата преминува во знаење“.

За да го аргументира ова гледиште, Владиката Наум се повикува на директна текстуална потврда на делови од Стариот и од Новиот Завет. Тој говори за спрегата, неразделноста меѓу умот (кој е око на душата) и срцето. Врз теоријата за нивната неразделност се темели православната библиска антропологија. Владиката ги нагласува темелите на тоа учење: Умот има своја суштина и своја енергија. Суштината на умот се наоѓа во срцето, а тоа е духовен центар на човекот. Токму во срцето на човекот се случува соединувањето на енергијата и на суштината на умот. Тогаш кога верникот ќе ја соедини енергијата на својот ум со суштината на својот ум, тој има исцелен дел на својот духовен центар. Тоа е потврда дека умот и срцето се во нераскинлива врска и дека она што се однесува на срцето се однесува и на умот. За случаите кога умот е затемнет, а срцето скаменето, Владиката Наум препорачува вистински „лек“ и добра „храна“. Тие се всушност средства за „воспитание“ и на умот и на срцето подеднакво и истовремено. Како лек и храна за умот тој ги наведува покајната молитва, вниманието над помислите и читањето на Светото Писмо и на дела од светите Отци. А, храна и лек за срцето се добрите дела и добриот збор. Овие средства тој ги нарекува „општи“. Во конкретни пак, лекови и храна, кои се корисни, пред сè, за монасите, Владиката Наум ги набројува следниве: целосно послушание спрема духовниот отец, правилна исповед и постојан аскетско-исихастички подвиг. Овие три правила се применуваат на првото ниво на духовниот живот, нивото на кое се очистува срцето од страстите. Вака организираниот

подвиг покажува дека добро дело за монахот не е она кое нему му изгледа етички вредно, туку она кое е направено преку словото на духовниот отец. Токму тука се потврдува неговата педагошка улога и одговорност.

Кога се работи за нивото на просветлување на умот, Владиката Наум како конкретен лек и храна, и за умот и за срцето, ја препорачува аскетската умносрдечна молитва. Верата не е можна без дела, таа вклучува тежок, но правилен подвиг. Вистинската вера тој ја разбира како вера заснована на опит, на знаење изведено и засновано врз опитот. Наспроти празното теологизирање, Владиката Наум има ретка способност да го нагласи внатрешното суштинско значење на она што го толкува и на она што го препорачува како насока на патот кон спасението. Тој не извлекува претпоставки и не соопштува непроверени тврдења, туку темелно и реално го отсликува сопственото знаење и неговата конкретна важност во педагошките духовни поуки за монасите и за другите духовни чеда. Поради тоа, во текстот директно и конкретно говори за оние манифестации кои произлегуваат од заробеноста на срцето во оковите на страстите и од прекумерната грижа за световните појави, укажувајќи дека најголемата опасност за монашкиот подвиг е во манастирот да биде донесен светот (во смисла на страсти, грев, гордост) од кого, во суштина, монахот се откажува кога заминува во манастир.

Сето тоа му овозможува да заклучи дека „едно е знаењето и просветленоста што произлегуваат од читањето книги, а друго од живиот опит на Бог во срцето“. Не постои вистински православен духовен живот без дарот на молитвата во срцето, тврди Владиката Наум. Од правилното духовно раководство што го изведува духовниот

отец зависи дали верата кај духовните чеда ќе се претвори во опит и во знаење. Оваа негова идеја е како лајтмотив на целата книга и носител на сите толкувања и импликации.

Кога конкретно пишува за опасностите пред кои се наоѓа монахот, тој потсетува на познатите три монашки правила: послушание, исповед и постојан аскетско-исихастички подвиг. Непочитувањето на овие три правила го водат монахот во внатрешно и надворешно непослушание кон духовниот отец, кон судење и осудување т.е. неправилна исповед и неконтинуиран аскетско-исихастички подвиг. Тоа значи губење на смислата на монашкиот живот и име. Обратно пак, почитувањето, исполнувањето на овие препорачани правила овозможува отворање на срцето за умносрдечна молитва, а со тоа и за љубовта Божја. Најтешката борба е со „првата и главна човекова болест“, а тоа е суетата, која се изразува како гордост и славољубие. Процесот на исцеление од оваа болест, на прво место го вклучува послушанието, постојан надзор од духовниот отец.

Дека треба да постои ред и хармонија во духовниот развој, сведочат и зборовите на старец Јосиф Спилеот. Трите степени на духовниот живот: очистување, просветлување и обожение, тој ги именува како три степени на живот: противприроден, природен и натприроден. Неговото тврдење дека човекот се качува и слегува по овие три скапила, Владиката Наум го толкува не само сликовито преку примери туку, пред сè, смисловно. Затоа тој нагласува дека човекот живее противприродно тогаш кога ги потхранува страстите, наместо да ги исцелува. Вториот начин на живот наречен *ѝприроден*, тој го разбира како директна спротивност на

првиот, противприродниот. На тој степен човекот е повикан да се подготви за да се просветли.

Целта на сите овие толкувања е основната идеја на Владиката Наум, а тоа е да покаже дека преку очите на верата, на човекот му се отвораат нови внатрешни духовни простори. Доказ и потврда на оваа идеја имаат само оние што имаат личен и реален опит на покајание и на вистински духовен квалитет на своето постоење. Со јасни, но остри критички забелешки тој ги открива карактеристиките на недефинираниот духовен живот на оние кои, во денешниот модерен свет, себе се сметаат христијани. Од таквиот недефиниран духовен живот се развива „индивидуална духовна сиромаштија“, заклучува Владиката Наум. Меѓу нив тој препознава и некои што носат свештеничка облека, имаат позиција, свештенички чин или титула. Тие можеби номинално се нарекуваат верници, но тоа не значи дека ги познаваат сите сотириолошки димензии на духовниот живот. Убаво вели старец Паисиј во книгата *Поуки*: денес сè се набљудува со светски очи; не се гледа подлабоко; недостига широчината што ја овозможуваат верата и љубовта.

За да го засили своето дефинирање и систематизирање на степените на духовниот живот, Владиката Наум инсистира на тоа дека монашкиот живот е бесмислен без послушание и без секојдневен и целодневен молитвен подвиг. Ако умот е расеан во временото и во световното, тогаш е невозможно да биде креативен, слободен, смирен и радосен, но исто така е невозможно тој да ја црпи вечноста и да биде „богоносен“. Токму преку одличната анализа на сите состојби на внатрешниот молитвен опит, Владиката Наум се потврдува како еден од најдобрите познавачи на психологијата на православниот

живот кај нас.

Тој ги открива влезовите, „вратите“ за секое ниво од духовниот развој: „за влез на првиот степен, вратата е верата и Крштението; за влез на вториот степен, вратата е послушанието и отворањето на срцето; а за влез на третиот степен, вратата е повеќечасовната молитва во срцето и љубов спрема непријателите“.

Онтолошко-светотаинското и персонално-социолошкото толкување на степените, димензиите и перспективите на духовниот живот, Владиката Наум го вреднуваат не само меѓу ретките и вистински познавачи на оваа православна тематика, туку и меѓу ретките кои за тоа пишуваат не врз академско знаење, туку врз основа на сопствениот личносен монашки опит. А, монахот е свесен дека меѓу Бог и човекот постои онтогенетска сличност затоа што Бог го создал човекот според Својот образ и подобие. Монахот живее за да ја оствари идејата дека „Бог стана човек, за човекот да стане бог по благодат“.

Проф. д-р Вера Георгиева

Школа за исихазам

Основна

Прв дел

Хармонија на
аскетско-исихастичкиот подвиг

Клуч за разбирање на православниот духовен живот

Вовед

Во современата теолошка литература со терминот 'исихазам' го означуваме конкретното духовно-практично и богословско движење кое се развило во светогорскиот монашки центар уште во 14 век. За прв пат учењето на исихазмот е изложено во теолошката синтеза на православната монашка духовност на светогорскиот монах свети Григориј Палама, подоцнежен Архиепископ солунски. Исихазмот како православно учење потврден е и од Црквата на соборите од 1341, 1347 и 1351 година во Константинопол. Во соборната теолошка свест на Православната Црква, овие собори го имаат значењето на Осми Вселенски собор.

Исихазмот, пред каква било теологија и учење, означува начин на православен духовен живот во Црквата кој се одвива во молитвено тihuвање, исполнет со умносрдечна молитва, преку која се бара и доживува жива благодатна и лична заедница со Бог, во Неговата несоздадена светлина. Самиот грчки збор 'исихија' (ἡσυχία) значи тишина, мир. Во аскетската терминологија овој збор се користи за да се означи внатрешното молитвено тihuвање на умот во срцето. Може да се рече дека исихазмот во Православната Црква е основен духовно-подвижнички и философско-теолошки метод на христијанско гледање, доживување и познание на Бог,

а со тоа и на човекот и на светот.

Кога говориме за умносрдечната молитва, мислиме на кратката молитва која се содржи од зборовите 'Господи Исусе Христе, помилуј ме!'. Оваа кратка молитва може да се изговара и со два-три збора повеќе или помалку. Суштината на кратката молитва е во непрестајното и нерасеано пребивање на умот во Бог, во заедница со Него. Токму заради тоа умот да може полесно да се собира и да пребива во зборовите што ги следи, при молитвата се користат мал број зборови кои постојано се повторуваат. Според учењето на Отците, многуте зборови го расејуваат умот.

Умносрдечната молитва е дар Божји коишто го добиваат оние коишто во доволна мера го очистуваат своето срце од страстите. Препознатлив знак за ова е пројавата на благодатта на Крштението во доволно очистеното срце. Само таа благодат може да го привлече умот, да му го покаже 'местото на срцето' и да го држи собран во молитвата таму. Она што Бог на крајот му го дарува на подвижникот е непрестајната умносрдечна молитва и гледањето на несоздадената божествена светлина.

И, да не забораваме дека корените на исихазмот се наоѓаат уште во најраното христијанско предание на првата Црква; а, како што вели свети Григориј Палама, светилникот на Православието, уште во Светињата на светињите, во срцето на Пресвета Богородица и Секогашдева Марија. И уште, да не забораваме, дека секој дар човекот преку Неа го добива, особено дарот на непрестајната умносрдечна молитва и гледањето на несоздадената божествена светлина.

Догматски рамки

Согласно опитот на сите светии, единствен темел на вистинскиот духовен живот е вистинската вера. Вистинската вера го соединува човекот со Бог. Учеството во вистинската вера во Црквата истовремено значи и учество во вистинска благодат. Благодатната содржина на догмите егзистенцијално се доживува само во Црквата. Догмата во Црквата е начин на живот и сведоштво на живот и секогаш има непосредно и решително влијание врз човековото личносно постоење. Таа е неразделна од аскетско-исихастичкиот и светотаинскиот живот на Црквата.

Ако се направи еден краток историско-теолошки преглед на светите Вселенски собори на Црквата, на кои се формулирале и систематизирале нејзините догми, станува очигледно дека главната теолошка и догматска битка се водела околу вистината за Личноста на Богочовекот Христос и сотириолошките последици од така прифатената вистина.

Може да се рече дека соборот во Халкидон е клучен собор на Црквата. Тој е природен продолжеток, потврда и полнота на сите дотогашни собори, но и непоколеблива догматска и христолошка основа и критериум на сите подоцнежни собори на Црквата. На пример, христолошка појдовна основа на Шестиот Вселенски собор е догмата за единството на двете природи, божествената и човечката, во едната Ипостас (Личност) Христова. Тргувајќи од оваа основа, светите Отци, вдахновени од Светиот Дух, преку развој на теолошката мисла и исцрпно и правилно толкување на

халкидонската терминологија, а како одговор на еретиците учења од тоа време, го потврдуваат и постоењето на две волји и две енергии, божествена и човечка, во Богочовекот Исус Христос. Додека пак, свети Григориј Палама својата богословска мисла за разликување на божествената природа (суштина) и на енергијата во Бог ја заснова на догматското исповедање на Четвртиот и на Шестиот Вселенски собор.

Од Светото Евангелие и од халкидонската формулација јасно се гледа дека секоја од двете природи на Богочовекот Христос ги задржува своите сопствени својства и дејства, но така што секоја од нив делува само во заедница со другата. Оваа пак, заедница или општење на својствата не е некоја проста паралелност, туку е заснована, како што веќе спомнавме, на идентитетот на субјектот во божествените и во човечките дејствија – Христос. Изразот ‘Него’ се повторува осум пати во текстот на Халкидон за да се потенцира единството на Личноста Христова во сите дејствија – било да се тоа божествени или човечки – како и да се покаже Центарот каде што својствата на двете природи се среќнуваат и преку Кој општат помеѓу себе. Иако во Халкидон не се спомнува терминот ‘обожение’, сепак во неговиот текст можат да се препознаат суштинските богословски претпоставки на обожението.

Двете природи, божествената и човечката, во христологијата претпоставуваат две енергии и (или) две волји коишто се среќаваат, се усогласуваат, општат и содејствуваат меѓусебно. Ипостасното соединување на овие две движења во воплотениот Логос ја сочинуваат суштината на обожението. Човечката природа воипостазирани во Синот Божји и исполнета со Неговата енергија,

а од друга страна заквасена внатре во тестото на целото човештво, е самата претпоставка и основа на учењето за обожението.¹

„Обожената човечка природа – човечката природа која стапила во заедница со божествената природа – не е преиначена во однос на своите природни својства, туку е обновена во божествената слава, за која е предначинена уште од создавањето. Човечката природа не исчезнува во допир со Бог; таа, напротив, во потполност станува човечка затоа што Бог не може да го уништи тоа што го создал. Фактот дека човечката природа на Исус е воипостазирана во Логосот, не ја потиснува човечката природа, туку, напротив, го гарантира нејзиното сопствено човечко совршенство, и оттука, нејзината едносушност со севкупниот човечки род“.² Свети Григориј Палама дефинира три начини на постоење: суштина (или природа), ипостас и енергија. На секој од овие начини на постоење му одговара и одреден начин на соединување. Соединувањето според суштина им одговара на трите Лица на Светата Троица и тоа е недостапно за созданијата. Зашто, кога би можел Бог да ни се приопшти по суштина, тогаш Тој би станал многуипостасен, а создадената човечка природа никогаш не може да стапи во суштинско или природно соединување со Бог. Соединување според ипостас е остварено во Христос. Затоа човечката природа на Исус во ипостасна смисла е едно со Логосот, и во неа божествените енергии, кои Го имаат Логосот за свој извор,

¹ Протопрезвитер Јован Мајендорф, „Христос у источно-хришћанској мисли“, Манастир Хиландар. 1994, стр. 82.

² Исто, стр. 89.

проникнуваат во создадената природа и ја обожуваат. Ова соединување според енергија на тој начин им станува достапно на сите оние што се во Христос.³ Во тоа е разликата помеѓу Христос и христијаните; помеѓу ипостасното поседување на божествениот живот заради соединување според ипостас, од една страна, и од друга страна, обожението преку благодатта и свесното и слободно учествување заради соединување преку енергија – на што е повикан секој човек.

Согласно преданието на светите Отци, обожението – живо во Православната Црква, на коешто е повикан секој човек што доаѓа на свет – е крајна цел на христијанскиот духовен живот. Обожението е и крајна цел на сè создадено. Но човекот, создаден според образ Божји и повикан кон подобие, има посебен, само нему својствен начин на кој учествува во Бог, различно од сите останати битија. Човекот со Бог општи свесно и слободно, односно лично. Токму тоа свесно и слободно, лично, човеково учество во божествениот живот се нарекува обожение. Ваквото, лично, единство и општење со Бог не може да заврши со дезинтеграција на личноста во Божјата бесконечност, туку е токму исполнување и полнота на човековото лично предназначение. Како што е веќе претходно спомнато, човековата природа и Божјата благодат не се меѓусебно спротивставени туку, токму напротив, нивното општење, заедница и единство се подразбираат. Човекот престанува да биде вистински

³ Palamas, *Against Gregoras IV*, Coisl. 100, fol. 285; Migne, J. -P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca*, T. 150, Theophanes Nicænus Archiepiscopus, Paris. 1857ff, col. 941 a.; John Meyendorff, *Grégoire Palamas*, стр. 252–256 (*A Study of Gregor Palamas*, Faith Press, London. 1964, стр. 182–184).

човек ако го промаши своето сопствено предназначение, односно личната заедница со Бог и непрестајното растење и восовршување во неа. Исто така и човековата слобода и Божјата благодат не се меѓусебно спротивставени туку, токму напротив, нивното општење, заедница и единство се подразбираат. Човекот престанува да биде вистински слободен ако ја отфрли заедницата со Бог. Според свети Максим Исповедник, и самото обожение на човекот, сфатено во оваа смисла, е нешто природно за човекот, зашто е тоа Божја намера од самиот почеток.⁴ Неговото учење за спасението се темели на идејата за учествување и заедничарење, која не ја исклучува ниту благодатта ниту слободата, туку го претпоставува нивното соединување и соработка, кои, еднаш за секогаш, се повторно востановени во воплотениот Логос и Неговите две волји.⁵ Соединувањето и соработката на двете волји, значи, ипостасно и во потполност е остварено во воплотениот Логос, како што вели свети Максим, но нашето слободно и свесно прифаќање на оваа соработка е услов за наше спасение и обожение. Со други зборови, патот кон обожението подразбира суштинско преобразување на нашата гномичка волја во божествената волја. И уште нешто, кога говориме за асиметричност и однос на зависност при ипостасното соединување, тоа воопшто не значи и пасивност на човечката природа туку, напротив, обновување на нејзиното вистинско дејствување. Тоа е значењето и смислата на учењето за двете енергии и волји во Христос.

⁴ Migne, J. -P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca*, T. 91, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Paris. 1857ff, *Liber Asceticus*, col. 953 b.

⁵ Протопрезвитер Јован Мајендорф, „Христос у источно-хришћанској мисли“, Манастир Хиландар. 1994, стр. 146.

Кога би сакале со една реченица сето погоре напишано да го резимираме, би рекле: неслиеното и неразделно соединување на Божјата и човечката природа и општењето на нивните својства во едната Ипостас Христова е основа и извор на 'обожението на човекот', т.е. основа и извор на аскетско-исихастичкиот подвиг.

Аскетски рамки

Посебно важно да се знае кога се зборува за исихазмот е фактот дека севкупниот духовен живот на човекот се одвива во совршена хармонија. Значи, духовниот живот не е нешто случајно, нешто хаотично, нешто што може како било, туку во духовниот живот постои еден препознатлив и совршен ред кој не може нималку да се пренебрегне, кој мора да се почитува. Тоа особено треба да го знае и живее духовниот отец, согласно своето искуство, согласно тоа колку е просветлен од Бог. Исто така и сите христијани, а особено монасите, треба да го знаат овој поредок за да не се прелажат, односно, за да се избават од прелеста, од лажната состојба на умот. Зашто, да се мисли погрешно за некои прашања од секојдневниот живот и не е така трагично и катастрофално, но да се мисли нешто погрешно во духовниот живот, тоа посебно на монасите може да им го обезвредни целиот живот и подвиг. Затоа, добро е учењето за молитвата на срцето да се изложи и сфати во рамките на редот и хармонијата што владеат во духовниот живот.

Како што може да се забележи во светото предание на Православната Црква, согласно светите Отци,

постои поделба на духовниот раст на степени. Отците го познаваат првиот степен, кој го нарекуваат 'очистување'; потоа вториот, кој го нарекуваат 'просветлување'; и третиот степен, кој го нарекуваат 'обожение'. Првиот е очистување на срцето од страстите, вториот е просветлување на умот, а третиот – обожение на целиот човек. За секој од овие три степени карактеристично е дека има своја молитва, свој начин на организиран живот, соодветни искушенија; секој степен има свој однос со духовниот отец и духовно раководство; секој степен одговара на одделни свештенички чинови итн.

На првиот степен, кој се нарекува очистување, молитвата е само умствена и усна, односно монахот или подвижникот може да ја изговара со устата и може да ја следи со својот ум. На вториот степен, кој се нарекува просветлување, умот веќе се наоѓа внатре во срцето и таму ја следи молитвата што се изговара со внатрешното слово. Разликата меѓу вториот и третиот степен е во тоа што на вториот степен монахот со напорот на својата волја го држи умот собран во срцето, а на третиот тоа го прави самата Божја енергија или благодат, која непрестајно го задржува умот молитвено во срцето. Молитвата тече во срцето на подвижникот и кога тој спие и кога зборува или што било работи или мисли. Степенот на духовен развој може да се одреди единствено по квалитетот на молитвата.

Како што на секој степен му одговара посебна молитва, исто така му одговара и посебен начин на живот. Во Православната Црква познати се три начина на организација на монашкиот живот: општожитие или киновија, што подразбира живот на поголем број монаси во една заедница; скит, што означува живот во заедница

на тројца или четворица; и пустина, што означува живот на еден монах оддалечен од светот. На првиот степен – на очистувањето на човековото срце – му одговара општожителниот, на вториот степен му одговара скитскиот, а на третиот степен – еремитскиот начин на живот. Секако, секој од начините на организација на монашкиот живот е поткрепен со соодветен манастирски типик. Не е ист типикот на општожителниот манастир со типикот на манастирот во кој се спроведува скитски начин на живот. Типикот на општожителниот манастир го карактеризираат долги заеднички богослужби во манастирскиот храм според редот во богослужбените книги, додека типикот во скитот се заснова на повеќечасовна Исусова молитва во осаменоста на монашката ќелија.

Исто така, Отците бараат да се почитува и правилото според кое примањето свештенички чинови соодветствува со овие три степени на духовен раст. Оној што е на степенот на очистување и го поминува правилно под раководство на духовен отец, може да добие ѓаконски чин. Оној што го достигнал степенот на просветлување на умот може да биде ракоположен за презвитер, а оној што го достигнал степенот на обожение може да биде епископ.

Постојат и различни искушенија на секој од степените. На првиот степен, додека е срцето заробено од страстите, демонот има директен пристап од внатре. Доволно е да уфрли некоја помисла, да поттикне некоја желба, однатре да побуди некоја страст за да го наведе човекот на пад. На вториот степен, кога е достигнато одредено очистување од страстите, доволно за да се пројави благодатта на Крштението во срцето и да се привлече умот во срцето, демонот нема толку сила за да

предизвика пад кај монахот однатре преку страстите, и тој мора да нападне однадвор. Тоа значи дека оној мал дел недопреобразени страсти мора да биде поттикнат со голем предизвик. На вториот степен, демонот мора да причини реален предизвик. Наместо блудна помисла за маж или жена, мора да обезбеди нивно реално присуство. Потребен му е токму реален предизвик за да се обиде да предизвика пад кај подвижникот. На третиот степен, што може да се види во житијата на светиите, демонот и лично се појавува со цел подвижникот на некој начин или да го доведе во заблуда на умот (па се појавува во образ на светител) или да го исплаши за овој да направи некој чекор што би го одвел во пад. Демонот, исто така преку луѓето – свои слуги, успева, со Божјо допуштение, и физички да ги елиминира светителите, како што читаме во житијата на светите маченици.

Исто така и односот со духовниот отец е различен на секој од овие степени. Тоа е една од најважните области во православното духовно предание. Во односот со духовниот отец монахот мора да биде во апсолутно послушание особено на почетокот, кога е на првиот степен, на степенот на очистување. Бидејќи најголемата болест на човекот е во неговиот ум, разум, во неговата суета, гордост и високо мислење за самиот себе. Треба да се прекине дотурот на храна за страста на гордоста – односно, човековиот болен ум не смее да остане решавачки критериум за сè видливо и невидливо. Затоа основна добродетел во манастирот, основно барање кое се поставува пред оној што доаѓа во манастир е да го стави својот ум во послушание на друг, а тоа во манастирот секако е умот на духовниот отец. Без апсолутно послушание кон духовниот отец, монахот го промашил

своето доаѓање во манастир, зашто останува во една од главните страсти од кои боледува и која го држи неговото срце затворено за повисоките степени на молитвата. Многу е добро ако духовниот отец е на степенот на просветлување на умот, бидејќи тој тогаш има поминато добар дел од патот и веќе знае како да ги води другите. Кога монахот ќе стигне на вториот степен, тогаш односите со духовниот отец преминуваат на друго – повисоко ниво, на ниво на однос меѓу духовни браќа. Ако духовниот отец не е на вториот степен, тогаш монахот е слободен дури и да го напушти својот духовен отец – но само ако е на вториот степен и ако со тоа добива подобри услови за молитвено тihuвање т.е. исихија, односно за исихастички начин на живот. Ако, на пример, отецот е на третиот степен, тогаш монахот би требало да остане со него бидејќи отецот ги има поминато сите овие степени и знае да го води низ нив и да му измоли од Бог совршенство. Од тоа на кој духовен степен се наоѓа монахот, зависи и каков ќе биде односот со духовниот отец.

Значи, смислата на раководењето во духовниот живот низ личносниот однос духовен отец – духовно чедо е нов квалитет на односи, растење во Христос, според икона и подобие на Бог, Света Троица. А не е однос, како што некои го сфаќаат и кој најчесто се сретнува во далекуисточните философско-религиозни системи, под видот на еднаш за секогаш дадените идолопоклонички односи: гуру (учител) – ученик.

Постојат уште некои специфичности во врска со степените од духовниот развој коишто се исто многу значајни, но засега уште ова: На пример, треба да се знае дека најнапред се чисти енергијата на умот. Дури

на вториот степен, кога умот ќе влезе во срцето, тогаш почнува непосредно да се чисти суштината на умот, која се наоѓа во срцето. На третиот степен се случува она што кај светите Отци се нарекува 'грабнување на умот', и гледање на несоздадената божествена светлина. Ова е важно затоа што очистувањето и просветлувањето на енергијата на умот Отците го нарекле и прво гледање на несоздадената божествена светлина. Ако првото прогледување се употреби за согледување на сопствените гревови, поганост и грешност, тргнуваме по патот што води кон срцето. Ако, пак, таа светлина се искористи за гледање, за судење на туѓите гревови и за потхранување на високото мислење за самите себе, тогаш човекот станува заробенник на мнението и на прелеста. Таквиот човек се наоѓа надвор од срцето, односно, тој е надвор од себе и надвор од патот на покајанието.

Уште еднаш да нагласиме дека е многу важно да се осознае хармонијата на духовниот живот за, наоружани со ова знаење, да исфрлиме секаква импровизација од него. Ние можеме духовно да растеме, а истовремено и вистински да Го сведочиме Христос на секој од степените на духовниот развој, само ако живееме согласно правилата за подвиг соодветни на степенот на кој се наоѓаме. Исто така, значаен е и фактот дека оваа хармонија може да се провери во пракса. Друго е сведоштвото на оној што опитно ќе дојде до познание и на Бог и на себеси и на светот, и ќе спознае дека е тоа опит кој може да се проверува и пренесува, а друго е сведоштвото на неопитните.

Цел на ова излагање меѓу другото е и осветлување и разјаснување на редот и хармонијата на духовниот развој во духовниот православен живот. Сите ќе се

согласиме дека без познавањето на овој ред и поредок и хармонија на православниот духовен живот оставаме голем и нејасен простор за лажен духовен живот и за лажно претставување, и пред самите себе и пред другите. На пример, често се случува едни да се претставуваат како „непрелестни духовни раководители“, а други како „верни духовни чеда“, а нивните дела и зборови да не се во согласност со она што тие самите за себе го сведочат. На сите оние кои немаат внатрешно духовно покритеие за своето место во Црквата им одговара амбиент во кој можат тоа да го сокријат, а негативните последици од тоа во православниот духовен живот се несогледливи. Затоа светите Отци велат дека незнаењето е најголемото зло.

Втор дел

Исихазмот во светогорското
монаштво од 20 век

Вовед

*„Сега знам дека Господ го сјасува Својој ѿма-
заник, го слуша од свештениците Свои небеса; сјасениеито е
во силаита на Неговаита десница. Едни – со коли, друѓи – со
коњи, а ние со имеито на Господ, нашиој Бој, се фалиме“.*
(Пс. 19, 6–7)

Сето она што Богочовекот Исус Христос преку Својот Домострој за нашето спасение ни го остави во Црквата, односно Светите Тајни, светите добродетели, светото предание, пишано и усно, има за цел да ни помогне да изградиме, да оствариме вистински, конкретен личносен однос со Бог. Но молитвата како света добродетел, а особено умносрдечната молитва, има толку посебно место во градењето на личносниот однос со Бог, што без неа тој однос не би можел ниту да се замисли.

Молитвата, наједноставно кажано, е дијалог што човекот го води со Бог. „Господ ни ја даде заповедта да Го љубиме Бог со сето срце, со сиот ум, со сета душа. Можно ли е да Го љубиме без молитвата? ...Оној што го љубиш на него мислиш, за него зборуваш, со него сакаш да бидеш“.¹ Колку повеќе човекот се труди да биде со Бог преку еден ваков молитвен подвиг, толку повеќе Бог му дава тој молитвен дијалог да биде по-квалитетен и попостојан. Знаеме за повеќе нивоа на

¹ Старец Силуан, „Таговна радост – радосна тага“, Струмица. 2000, стр. 53.

квалитет во молитвата – во која ако подвижникот се труди, постојано расте – и тие се точно забележани и пренесени од Отците. Она што Бог на крајот му го дава на подвижникот во молитвата, а што е многу редок дар, е непрестајната умносрдечна молитва, кога се случува и покрај тоа што подвижникот зборува, чита, размислува, јаде, работи, спие, молитвата во неговото срце непрестајно да тече.

Секој словесен човек може да каже нешто за умносрдечната молитва врз основа на својот сопствен опит. Секој словесен човек се плаши да објаснува нешто за умносрдечната молитва ако тоа лично не го доживеал. И секој словесен човек одбегнува да зборува за умносрдечната молитва пред оние што не му веруваат и пред оние коишто не се подготвени да го слушнат тоа слово. Затоа, најбезбедно е, што се однесува до учењето за молитвата, да го следиме преданието на светите Отци. Засега би го подвлекле само следново: „Достигнувањето на бестрастие, осветување или – што е исто – на христијанското совршенство, без стекнување на умносрдечна молитва е невозможно; во што се согласуваат сите Отци. Целта на монашкото живеење не е само постигнувањето на спасението туку, пред сè, постигнувањето на христијанското совршенство“.² Во продолжение сакам да потсетам дека главен чувар и носител на преданието на Исусовата молитва низ историјата до денес биле монасите и монашките заедници. Затоа свети Јован Лествичник пишува: „Излезите од нив и одделите се, и не се доирајте до нечистиотијата на

² Свети Игнатиј Брјанчанинов, „Темели на духовниот живот“, Струмица. 1998, стр. 30.

свешто̄ӣ, вели Господ (сп. Ис. 52, 11). Зашто, кој од светот некогаш направил какво и да е чудо? Кој од нив воскреснувал мртви? Кој демони истерувал? Никој! Сето тоа се трофеи на монасите, коишто светот не може да ги прими. Кога би можел – зошто би бил потребен подвигот, зошто потребата да се остави светот?! ...Нам пак, на монасите, таквото сведоштво нека ни послужи како најдобар доказ за најголемата слава на нашиот призив“.³

Знаејќи ја важноста на молитвата за градењето на нашиот личносен однос со Бог, светите Отци не оставиле теоретски неразјаснето ништо од она што се однесува на молитвата. И сите можеме да прочитаеме во *Добротољубието* и во другите светоотечки и аскетски книги за методот преку кој се доаѓа до умносрдечната молитва, за ‘отворањето на срцето’ и за ‘местото на срцето’, за ‘непрестајната умносрдечна молитва’ – кога ние спиеме а нашето срце бдее – за ‘грабнувањето на умот’ и за ‘гледањето на божествената светлина’. Но што навистина сето тоа претставува, може само од опит и во послушание на духовен отец да се дознае, кога ќе нè осени благодатта. Никако на друг начин.

Значи, не постои некакво тајно знаење за молитвата кое уште не е откриено од Отците и за коешто некој нема благослов да зборува, туку може да постои само немање на опит, незнаење и страв од погрешно излагање пред опитните. Секако, никој своето саморакводење и незнаење не треба да го прикрива со такви и слични изјави одамна препознаени како прелестен плод на гностицизмот.

³ Свети Јован Лествичник, „Лествица“, Табернакул. 2003, *Слово за непристрасноста или за нетагувањето по светот*, стр. 31–32.

Ова го потврдува и старец Софрониј:

„Севкупната теорија на оваа молитва би можела да се изложи на неколку страници. Но, нејзината практична примена во христијанската аскетика е поврзана со толкави тешкотии, што Отците и учителите на Црквата уште во почетокот сите оние што трагаа по овој вид на соединување со Бог на сите начини ги убедуваа дека на Исусовата молитва треба да ѝ се пристапи внимателно и со страв, барајќи најнапред раководители коишто веќе го поминале овој подвиг“.⁴

Во следните неколку редови ќе се обидам да го изложам учењето за Исусовата молитва како што го сретнав во делата на светогорските отци од минатиот век и како што го примив како светогорски монах и епископ на Православната Црква.

Но пред да почнам да пишувам нешто за Исусовата молитва, сакам да ја предочам вистината:

„Исусовата молитва, интимна и лична, никогаш не го одвојувала поединецот од црковната заедница, туку постојано натприродно го поврзувала со неа, бидејќи Христос, Кого оваа молитва Го бара во човековото срце, божественото име што таа го повикува, може да се пронајде во внатрешноста на срцето во толкава мера колку што човекот преку Крштението и Евхаристијата е вкренет во телото на Црквата“.⁵

И уште, да не забораваме, секој дар преку Неа го добиваме, особено дарот на непрестајната умносрдечна

⁴ Архимандрит Софроније, „О молитви“, Манастир Хиландар. 1995, *О Исусовој молитви*, стр. 103.

⁵ Јован Маендорф, „Свети Григориј Палама и православната мистика“, Велјуса. 2001, стр. 189.

молитва. Нејзиното прекрасно име со умиление срцата
ни ги исполнува – Богородица и Секогашдева Марија.

Историски осврт

Голема е славата на свештената и божествена умносрдечна молитва, чијшто почеток Бог му го подари на човекот во рајот, од каде што таа и го води своето потекло. Но неспоредливо поголема слава оваа молитва стекна кога Посветата од сите Свети, почесна од Херувимите и неспоредливо пославна од Серафимите, Пресветата Богородица, тihuвајќи во Светињата на светињите, со помош на умносрдечната молитва ги досегна крајните висини на богопознанието, удостојувајќи се да стане просторна ризница на во сета твар Несместливиот, на во Нејзе вселеното ипостасно Слово Божјо, Кое од Неа заради спасението на родот човечки бессемено се роди, како што сведочи светилникот на Православието меѓу светиите, светогорскиот монах, Архиепископот солунски Григориј Палама, во беседата на празникот на Воведение на Пресветата Владичица наша Богородица и Секогашдева Марија:

„Испитувајќи што му е најпотребно на молитвеникот за да беседи со Бог, по кој пат доаѓа молитвата, Богородица го пронаоѓа свештеното тihuвање – ‘безмолвие на умот’, оддалеченост од светот, заборав на сè земно и стремење кон божествените откровенија, избор на ‘подобриот дел’. Открива дека ако умот не се расејува кон земните работи, би можел да се оддаде на подобро и повозвишено дејствување, што значи да се сврти кон самиот себеси: единственото дејствување преку кое тој би можел да се соедини со Бог“.¹ Ова движење кога умот се врти кон себе самиот, односно

кога 'енергијата на умот', којашто престојува во главата, се соединува со 'суштината на умот', којашто е во срцето на човекот, Отците го нарекуваат 'кружно движење на умот'. Тоа е дејство со коешто умот се надминува самиот себеси и се соединува со Бог. Тоа е движење на умот кое не подлежи на никаква грешка. Тоа е начинот на кој Пресветата Дева, престојувајќи во храмот „се ослободи од сите тварни окови и ги отфрли сите врски, истовремено воздигнувајќи се над сожалувањето кон сопственото тело и собирајќи го умот во сосредоточеност кон него самиот, со внимание и во непрестајна божествена молитва. И преку неа [молитвата], Таа целата Своја стана и се воздигна над разнородното мноштво помисли, воспостави нов и неискажлив пат кон Небото, којшто јас ќе го наречам 'молчание на умот' (νοητή σιγή). И предавајќи го Својот ум на ова молчание, ја наткрили сета твар, и подобро од Мојсеј ја виде славата Божја, и беше посветена во божествената благодат, којашто никако не е подложна на силата на чувствата, туку претставува прекрасно и свештено созерцание, својствено за непорочните души и умови. Бидејќи причесна на ова созерцание, Пречистата – како што пеат црковните химни – стана светлоносен облак на навистина Живата вода, зора на таинствениот ден и огнена кочија на Логосот. ...Оние кои така чинат, кои со свештено тихување ги очистиле срцата и на неискажлив начин Му се приближиле на Оној Којшто Е над секое

¹ «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» 121, Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς, *ἀπαντα τα ἔργα* 11, Θεσσαλονίκη. 1986, *Беседа на Воведението на Сепречистата Владичица наша Богородица и Секогашдева Марија во Светињата на светињите и за Нејзиниот богоподобен живот таму*, стр. 337.

чувство и мисла, во себе како во огледало Го гледаат Бог. Тихувањето е, значи, брз и директен патеводител, успешен и соединувачки со Бог, особено за оние кои во сè и потполно го практикуваат. А што да кажеме за Богородица, Која од детството престојуваше во исихија? Молитвено тихувајќи натприродно, од најраните години, Таа токму затоа – не знаејќи за маж – и ја стекна благодатта да Го роди Богочовекот Христос“.²

Од овие зборови на божествениот Григориј Палама секој може да заклучи дека Пречистата Богородица, престојувајќи во Светињата на светињите, со умносрдечната молитва се вознесе до највисокиот степен на богопознание. Со одрекувањето од светот заради потребниот мир, низ свештеното тихување на умот, со неговото собирање во самиот себеси преку непрестајната умносрдечна молитва, со неговото издигнување преку ова собирање до Бог, Таа го отвори патот кон таканареченото ‘кружно движење на умот’, коешто е неговата најсветла и најсоодветна активност, со која тој се надминува себеси и се соединува со Бог, како по сигурен пат. Со ова Богородица со Својот пример и опит, со Самата Себеси – му даде засекогаш, на сецелиот преподобен монашки чин образец за собран и внимателен живот на внатрешниот човек, за да можат монасите одрекувајќи се од светот, угледувајќи се на Неа, да ревнуваат во монашките подвизи и умносрдечната молитва, секој според своите сили, но и по Нејзините

² «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» 121, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, *ἀπαντα τα ἔργα* 11, Θεσσαλονίκη. 1986, *Беседа на Воведението на Сепречистата Владичица наша Богородица и Секогашдева Марија во Светињата на светињите и за Нејзиниот богоподобен живот таму*, стр. 339.

молитви, за да Ја следат докрај. Навистина, кој е во состојба да ѝ оддаде достојна пофалба на божествената умносрдечна молитва, чие исполнување беше Самата Божја Мајка, раководена од Светиот Дух!?

Веќе во Новиот Завет се заповеда ‘бдење над срцето’ и негово ‘очистување’. Кон тоа се упатени сите заповеди Господови: „Очисти ги чашата и чинијата најнајпрво внатре, за да бидат чисти и огнавор“ (Матеј 23, 26); и: „Она што излегува од човекој, што го осквернува човекој. Зашто онај, од срцето човечко, излегуваат лоши помисли, љубовојсва, блудсва, убисва, крајби, лакомсва, лукавсва, љакоси, злоби, око лукаво, бојохулсво, жордос, безумсво. Се што што зло онај излегува и го осквернува човекој“ (Марко 7, 20–23). Можноста за ‘чистота на срцето’ и потребата од непрестајна будност над самите себеси е исклучителна новост и благодат на Новиот Завет. „Јас, љак, ви велам дека секој што ќе љогледне на жена со желба, веќе извршил љрељуба со неа во срцето свое“ (Матеј 5, 28). На Гората на Блаженствата Христос ни го дава есхатолошкиот одговор за целта и смислата на подвигот на ‘очистувањето на срцето’ – „блажени се чистиите љо срце, оии шие ќе Го видат Бој“ (Матеј 5, 8). Затоа што „внатре во вас е Царството Небесно“, и Царот. Но ‘бдењето над срцето’ и неговата ‘чистота’ се невозможни без умносрдечната молитва Исусова. Заедно со заповедта, Господ ни ги даде и начинот и средството: „А шии, кога се молиш, влезе во својата скришна соба [во срцето] и оикако ќе ја зајвориш врајата, љомоли Му се на швојој Ошец, Кој е во шажнос; и Он, Кој гледа шажно, ќе шие нажради јавно“ (Матеј 6, 6).

Исусовата молитва не е од луѓе воспоставена, туку е востановение Божјо. За неа се говори и во Светото Евангелие. Самиот наш Господ, Богочовекот Исус Христос, ја востановил оваа свештена молитва и заповедал да се молиме со неа. По Тајната Вечера, кога е востановена Тајната на самата Црква, Светата Евхаристија, а пред излегувањето на Голгота заради смрт на крст за спасението на паднатото човештво, Господ на Своите ученици им ги предал последните заповеди. Во нив на луѓето им ги дарувал и благословот, заповедта и послушанието да се молат со името Негово: *„Вис̄шина, вис̄шина ви велам: ш̄то и да ѝосакаѝе од О̄т̄ецоѝ во Мое име, ќе ви даде“* (Јован 16, 23). *„И ш̄то и да ѝосакаѝе од О̄т̄ецоѝ во Мое име, ќе ви љо наѝравам за да се ѝрослави О̄т̄ецоѝ во Синоѝ. Ако ѝосакаѝе неш̄то во Мое име, Јас ќе љо наѝравам“* (Јован 14, 13–14). *„Досеља ниш̄то не с̄ѝе барале во Мое име; бараѝе и ќе добиеѝе, за да биде радос̄та ваша ѝолна“* (Јован 16, 24).

Апостолите ја почитувале и ја исполниле и оваа заповед Христова. Како што гледаме од Делата апостолски, тие со божественото име на Господ Исус Христос веќе чинеле големи чуда: исцелувале неизлечливи болни, воскреснувале мртви, им заповедале на бесовите, изгонувајќи ги од луѓето опседнати со нив. Исполнети со Светиот Дух, без однапред да се подготват, просветлени одговарале сведочејќи пред судиите пред коишто биле обвинувани. Запрашани и испитувани од Синедрионот *„со каква сила и во чие име љо наѝравивѝе ова?“*, преку Петар исполнет со Духот Свет, го дале одговорот: *„Нека ви биде ѝознаш̄о на с̄ѝе вас и на с̄иоѝ народ израилски, дека во имеѝо на Исус Хрис̄иос Назареецоѝ, Кољо вие Го рас̄инавѝе, а Кољо Бољ Го воскресна од мр̄т̄ивѝе, овој*

*сїѡи ѿред вас здрав... Зашиѡ, ѿод небоѡи нема друѡо име дадено на луѡейѡ, со кое би можеле да се сїасиме“ (Депа 4: 7, 10, 12). Сите овие чуда ги правеле пред сѐ от- како ја почувствувале чудесната сила на името Исусово во своето срце. А и не може поинаку, бидејќи овие два дара – умносрдечната молитва и творењето чудеса – се неразделно поврзани. Сходно со својот личен опит, светиот апостол Павле повикува: *Молејте се неѿресїајно*.*

Преданието на Исусовата молитва никогаш не престанало низ вековите, од апостолските времиња до денот денешен. Со Неговото име светите маченици ги претрпувале маките. Со Неговото име светите Отци ја населувале пустината. Од Египетската пустина и Пале- стина, преку Мала Азија и Света Гора во Македонија и на Балканот, сѐ до Русија, и денес во Америка. Об- новата и заживувањето на монашкиот живот и денес, како и секогаш, се темели врз обновената пракса на евхаристискиот и исихастичкиот живот во парохиите и манастирите.

* * *

Иако знаеме дека пламенот на Исусовата молитва непрестајно горел во срцата на молитвениите тихувате- ли, во срцето на живото светоотечко предание тој во одредени моменти мошне интензивно се разгорувал. Во богатиот историски период на монаштвото и на учењето за Исусовата молитва, неколку суштински битни момен- ти ги издвојуваме како значајни за овој краток осврт: доаѓањето на свети Григориј Синаит на Света Гора и ширењето на исихазмот во монашките кругови на Бал- канот и пошироко преку неговите ученици, Синаитите;

појавата на свети Григориј Палама и неговата просветлена теолошка расправа како одговор на обвинувањата на Варлаам, а во одбрана на светите исихасти: „Тријадите“; и делото на свети Никодим Агиорит, којшто под името *Φιλοκαλία* ги публикува поуците на светите Отци што се однесуваат непосредно на праксата и теоријата за Исусовата молитва, по што следи подвигот на коливарите и пренесувањето на преданието за Исусовата молитва преку свети Паисиј Величковски во Молдавија и во Русија. На крајот, појавата на свети Јосиф Спилеот и неговите ученици, за кои ќе зборуваме во следното поглавје.

Во делата на свети Григориј Синајски (1255–1346) се опфаќа севкупното исихастичко предание дотогаш: од поуците на Отците од пустината и свети Василиј Велики, преку учењето за срцето како духовен центар на човекот кај Дијадох Фотикиски и Псевдо-Макариј, па сè до пророчкиот и харизматичен дух на свети Симеон Нов Богослов и свети Максим Капсокаливит. Доаѓајќи од Мала Азија, свети Григориј примил монашки потстриг во манастирот на света Екатерина на Синај, каде што сè уште била жива традицијата на свети Јован Лествичник. Па сепак, тој на ‘чување на умот’ и на умносрдечна молитва не бил научен на Синај, туку на Крит, каде што подоцна живеел, од еден монах по име Арсениј. Од Крит заминал на Света Гора, каде што станал духовник на скитот Магула и бил опкружен со многу ученици. Околу 1325 година атонските монаси што живееле надвор од заштитните бедеми на големите манастири биле жртви на постојани турски напади. Заради тоа Григориј бил принуден да го напушти Атос и да најде прибежиште во Парорија, на Тракиската планина близу границата на

Византиското Царство со Бугарија, од каде продолжил да поучува ширејќи го учењето за Исусовата молитва. Таму тој бил под заштита на бугарскиот цар Јован Александар. Во тоа време од Парорија исихазмот започнал да се шири и во словенските земји. Идните творци на словенската духовна и интелектуална преродба всушност биле директни или индиректни ученици на Григориј Синајски: Теодосиј од Трново, бугарскиот патријарх Ефимиј и Кипријан митрополитот киевски; потоа светиот Ефрем Пустиник патријархот српски, преподобен Григориј Григоријатски, познат како Григориј Помладиот Синајски со своите ученици, сè до свети Никодим Прилепски-Тисмански, основоположник на романската исихастичка лоза и воопшто на монаштвото во Романија.

Една од главните причини зошто многу од светите ученици на Григориј останале безимени во народното и во црквното предание е нивното намерно криење на сопствениот подвиг и потекло. Практикувајќи го 'умственото дејствување', т.е. 'непрестајното молитвено тihuвање' и строгото воздржание, чувајќи ја срдечната предаденост на Бог, тврделе дека нивното родно место е Горниот Ерусалим, а нивни браќа и роднини – Небесните војски. Што се однесува до земната татковина, се сметале себеси за едемита – рајски луѓе, создадени 'според образот и подобие на Божјо'. Дејствувајќи на потегот од Егејот, преку Балканскиот Полуостров и Романија, сè до границите на Молдавија со Украина, многумина од нив, пустиножители и Синаити, биле Македонци, Елини, Власи, Бугари, Срби и Арванити, а меѓу нив можело да се пронајде и понекој Грузиец, Евреин или Сириец. Но, со својот животен став, сфаќања и подвиг, овие свети луѓе го обновуваат и живеат библискиот прототип за нација.

За нив нацијата е – христијанскиот ‘народ Божји’, христолик и хриstopодобен, еден и единствен во соборниот живот, во единството на верата и заедницата на Светиот Дух, собран од разни племиња и народи и од разни краишта на земјата. Кај таквото поимање на нацијата, биолошката припадност, националното чувство, јазикот и сл., секогаш имаат второстепено значење. Врз основа на тоа поимање и живеење на нацијата како соборна, сеопфатна Црква, којашто не знае за граници и поделби, од внатре е обединет – т.е. на духовен, внатрешен план – дотогаш распарчениот и од страстите разединет Балкан, којшто на овој начин во текот на 14 и 15 век беше духовно подготвен да ги издржи азијатската исламска наезда и долговековното ропство.

Во списите и поуките за молитвата на свети Григориј Синајски и на мноштвото негови ученици и духовни наследници, среќаваме поглавја во кои е соединета целата тајна на божественото име и целата духовност на умносрдечната молитва со светотаинскиот живот во Исус Христос. За нив, како и за сите исихасти, целта на исихастичкиот живот била суштински истоветна со целта којашто Светото Писмо ја поставува пред сите христијани: да се обнови свеста за благодатта на Крштењето, со тоа што ќе се активира нејзината сила. Оваа благодат секој православен христијанин ја добива во часот на светото Крштење, но заради подоцнежното невнимание и гревовен живот, останува сокриена. Сето ова очигледно зборува дека исихазмот не е само едно духовно предание туку и учење коешто е неразделно поврзано со тоа предание.

Систематското изложување на исихазмот на свети Григориј Синајски како да подготвило почва за

теолошката синтеза на еден друг учител на Црквата, великиот Григориј Палама, Архиепископот солунски. Околу 1316 година, поттикнат од дружењето со вистински монаси во Цариград, Григориј решил да му се посвети на монашкиот подвиг. Во тајните на умносрдечната молитва го вовел светиот епископ Теолипт Филадельфиски. На Света Гора тој проживеал дваесет години монашки живот, кој ниту во 14 век не се разликувал од денешниот живот на атонските монаси. Во 14 век Атос бил центар на севкупното православно монаштво. Идниот учител на исихазмот најнапред стапил во монашко општожитие. Игуменот дури го одредил да биде и учител по пеење. По три години тој се повлекол во испосницата Глосија, за таму да се подвизува под раководство на еден прочуен монах, којшто исто така се викал Григориј. Кога имал триесет години, Палама бил ракоположен за свештеник во Солун. Тогаш ја основал испосницата во близината на Верија (Бер), со којашто раководел и каде што живеел цели пет години со исклучително строг аскетски живот. Најпосле, во 1331 година, се вратил на Атос, затоа што во тоа време српските војски постојано ја напаѓале областа Верија. Решил да живее во испосницата на свети Сава, во близина на Великата Лавра. Таму продолжил да живее со истиот начин на живот што го водел во Верија, поминувајќи цела седмица во осаменост, а во манастирот одел само на неделните и празничните богослужби. Тука ја забележуваме онаа извонредна рамнотежа меѓу личниот духовен подвиг и заедничката молитва, која исихазмот ја потврдил во 14 век и која во голема мера ја одредила теолошката мисла на Григориј Палама. По големи искушенија и прогони, во мај 1341 година, големиот учител на исихазмот е хиротонисан за

Архиепископ солунски.

Во 1330 година во Цариград дошол некој Грк од Калабрија, Варлаам, и брзо се прочул како научник и филозоф. Бегајќи од интелектуалистичкиот реализам на западната томистичка схоластика, Варлаам се судрил со аскетско-благодатниот реализам на православните монаси. Овој калабриски филозоф имал истражувачки ум и за своите нови противници настојувал да дознае што повеќе. Заради тоа и самиот извесно време живеел низ испосниците на Солун и Цариград. Против монасите исихасти тој напишал цела низа полемички списи што содржеле мноштво напади врз нивната духовна практика и психофизички метод на молитва, и притоа развил свое учење за богопознанието, свое поимање на молитвата и аскезата. Според него, монасите биле еретици месалијани, затоа што тврделе дека со сопствените очи ја гледаат божествената суштина. А, директното видување на Бог, според Варлаам, не било можно.

Токму против ваквото пишување на калабрискиот филозоф, во својата испосница на свети Сава, а подоцна во Солун, свети Григориј Палама ги напишал своите познати „Тријади – во одбрана на светите исихасти“. Овие исклучителни текстови ја претставуваат првата теолошко-догматска синтеза на православната монашка духовност. Варлаамовите напади ѝ дале можност на Православната Црква, преку бранителот во кого се препознала самата себеси, да го разјасни односот на исихазмот кон нејзините главни вистини: учењето за гевот, за Воплотувањето, за благодатта на Светите Тајни. На крајот, како одговор на обвиненијата на Варлаам за месалијанство и на прекорот кон монасите дека божествената суштина со телесни очи ја гледаат,

Византиските собори од 14 век (во 1341 и 1351 година) го усвоиле Паламиното разликување на божествената суштина од божествените енергии. Всушност, во самата срж на исихастичкото предание ја гледаме постепената победа на монистичкиот поим за човекот – за целиот човек, паднат и смртен, којшто е повикан како целосен човек, со умната и разумна душа и со телото, преку причестувањето со несоздадената божествена енергија уште овде на земјата да ги ужива првите плодови на конечното ‘обожение’.

Малку се знае за односите меѓу свети Григориј Синајски и свети Григориј Палама, иако и двајцата во исто време живееле на Света Гора. Но познато ни е дека учениците на свети Григориј Синајски, Марко, Исидор, Калист и некои други, станале најревносни бранители на теологијата на Палама во Цариград. Дури и бугарските ученици на Синаит преку Патријаршијата во Трново ги потврдиле одлуките на Цариградскиот собор од 1351 година. Така теолошките ставови кои ги разработил свети Григориј Палама, а коишто Црквата ги потврдила, биле прифатени од севкупното исихастичко движење.

По падот на Цариград исихастичкото предание на Исток не изумира. Напротив, едноставноста и суштественоста на неговото учење прават од него да се воодушевуваат монасите и мирјаните кои за време на четиристотинигодишното муслиманско владеење, лишени од училиште, книги и црковна организација, ревносно го чувале богатството на православната духовност. Света Гора останува главен центар на монашкото исихастичко предание.

Во 1782 година, во Венеција, Никодим Агиорит (1748–1809), монах од атонскиот манастир Дионисијат,

објавил антологија на светоотечки текстови за умно-срдечната молитва, «Φιλοκαλία (τῶν) νηπτικῶν πατερῶν» („Добротољубие на трезвеноумните Отци“), во соработка со свети Макариј, епископот Коринтски. Тогашниот свет преку ова издание повторно дознал за традицијата на Исусовата молитва. *Добротољубието* било главниот извор од којшто православните монаси, како и западните научници, можеле да се запознаат со текстовите за Исусовата молитва од светите Отци исихасти. Свети Никодим имал отворен дух и бил неуморен во собирањето материјал, насекаде барајќи текстови коишто би го инспирирале обновувањето на непрестајната умно-срдечна молитва во Православието. Истовремено со оваа дејност, којашто резултирала со обновување на живото предание за Исусовата молитва, свети Никодим настојувал да го поттикне што почестото причестување на Света Гора и воопшто во Православната Црква. Во своите залагања тој се придржувал до најчистата традиција на исихазмот. Објавил еден мал текст („За честото причестување“, Венеција, 1783 г.) и предизвикал општи напади од страна на некои кругови, но неговиот став сепак бил прифатен. Имено, Исусовата молитва, како што ја сфатиле Отците, никогаш не може да ја замени искупителната благодат на Светата Тајна – таа всушност претставува императив на нејзиното најцелосно остварување. На овој начин исихастичката традиција придонесува за урамнотежено решавање на проблемот со којшто често се сретнува раководителот на душите: како личната молитвена набожност да се восогласи со тежнењето кон литургиската светотаинска полнота на заедницата.

Официјалната одлука на Цариградскиот собор

донесена во август 1819 година ја завршила оваа дискусија, со тоа што е прифатен принципот за кој коливари-те се бореле долго време, а кој е и апостолско предание и предание на првата Црква: верните да можат да се причестуваат на секоја Света Литургија, а препорачано е причестување секоја недела. Ова предание во нашиот народ било напуштено во вековите на турското ропство.

Делото на свети Никодим длабоко влијаело врз развојот на исихастичката традиција не само во Света Гора туку и во целиот православен свет. Неговиот современик, Паисиј Величковски (1722–1794) ова дело го проширил низ словенските земји. Роден во Украина, се замонашил на Атос, каде што основал скит посветен на пророкот Илија, којшто до пред неколку години претставуваше еден од двата преостанати центри на руското монаштво на Света Гора. Подоцна отишол во Њамц, во Молдавија, каде што дејствувал за да ја воведо исихастичката традиција во Романија и во руските земји, непрестајно одржувајќи писмена врска со многу руски монаси и мирјани. Единствено благодарение на личните односи со свети Паисиј, првите старци на Оптичката пустина биле запознаени со Исусовата молитва. Сепак, главно дело на големите старци од Њамц било нивното словенско-руско издание на Никодимовата *Φιλοκαλία*, под наслов „Добротољубие“, објавено во Петроград во 1793 година. Во него Паисиј се повикува на текстовите на Отците, преведувајќи ги на руски и делата што Никодим ги изоставил. Изданието било дополнето со многу дела од свети Григориј Палама што не биле внесени во грчката *Φιλοκαλία*. Делото на Паисиј кружело низ Русија во многубројни ракописни или печатени примероци.

Познато е дека една копија од *Добротољубието* што на отците од Оптинската пустина им послужила како основа за нови светоотечки преводи ја купил непознат поклоник за две рубли. А свети Теофан Затворник го објавил ова обновено и проширено издание, коешто до денес претставува корисна духовна храна за руските монаси. Конечно, во наше време доаѓа до вистински процвет на монаштвото и во Романија, при што на романски јазик е издадено и ново, многу луксузно и проширено (во 9 тома) издание на *Φιλοκαλία*.³

³ Денес *Φιλοκαλία* е достапна и во изданија на македонски, бугарски, српски, англиски и други јазици.

Некои аспекти од учењето за Исусовата молитва кај светогорските старци од 20 век

Навистина многу би можело да се пишува под насловот на ова поглавје. Но она што сакав да го посочам, сметајќи дека е од суштинско значење во учењето на старците, а што е неопходно за секој почетник во умно-срдечната молитва, го пронајдов накратко кај старец Софрониј: „Долги години монасите ја изговараат молитвата гласно, не барајќи вештачки начини за соединување на умот и срцето. Нивното внимание е насочено кон тоа да го вогласат својот секојдневен живот со заповедите Христови. Вековното искуство на ваквиот подвиг покажало дека умот по Божјо дејство се соединува со срцето кога монахот ќе помине значаен период исполнет со послушание и воздржание; кога срцето, умот и самото тело на ‘стариот човек’ во доволна мера ќе се ослободат од власта на гревот. Сепак, како во минатото така и во наше време, Отците понекогаш дозволуваат да се употреби вештачкиот метод на поврзување на умот со срцето. За таа цел монахот, поставувајќи го телото во удобна положба и наклонувајќи ја главата кон градите, во себе ја изговара молитвата, лесно вдишувајќи воздух со зборовите ‘Господи Исусе Христе (Сине Божји)’, а ја завршува при издишувањето со ‘помилуј ме, (грешниот)’. При вдишувањето, вниманието на умот во почетокот го следи движењето на воздухот и се запира на горниот дел од срцето. По одредено време поминато во таква молитва, мислите стануваат пособрани, а умот се смес-

тува во близина на срцето, па дури може и да влезе во него. Искуството покажува дека овој начин на молитва му овозможува на умот да го види не само физичкото срце туку и она што се случува во него: какви чувства се раѓаат внатре, какви мислени претстави надоаѓаат однадвор. Таквата пракса може да доведе до тоа монахот подобро да го чувствува своето срце и во него да престојува со полно внимание на умот, немајќи повеќе потреба да користи психосоматска техника.

Оваа вештачка постапка може да му помогне на почетникот да го најде местото на кое треба да го восредоточи вниманието за време на молитвата и, воопшто, во секое време. Сепак, на овој начин не може да се достигне вистинската молитва. Таа не доаѓа на друг начин, освен преку вера и покајание, што е единствената основа за вистинска молитва. Опасноста од психотехниката, како што покажува долгото искуство, се состои во тоа што има многу луѓе кои на самиот метод му придаваат премногу големо значење. Со цел да се избегнат можните деформации во духовниот живот кај оној што се моли, од дамнешни времиња на почетниците им се препорачувало да се молат на друг начин, многу побавен по своите ефекти, но затоа неспоредливо покорисен и поправен: да го восредоточуваат целото свое внимание на името Исус Христос и на зборовите од молитвата. Кога длабоката тага заради гревовите ќе достигне одреден степен, умот природно бара соединување со срцето...

Кога вниманието на умот ќе се запре во срцето, полната контрола над она што се случува во неговата внатрешност станува возможна, и борбата против страстите добива словесен карактер. Подвижникот ги

гледа непријателите што се приближуваат однадвор и може да ги отфрли со силата на името Христово. При таквиот подвиг срцето станува посуптилно и серкателно: интуитивно ја познава состојбата на човекот за којшто се моли. На овој начин настанува преминот од умствена молитва кон умносрдечна, после што доаѓа дарот на самоподвижната молитва.

Ние се трудиме да стоиме пред Бог во единството и целината на нашето битие. Повикувањето на името на Спасителот со страв Божји, соединето со непрестајната грижа да живееме според заповедите, постепено доведува до блажено единство на сите наши сили, кои претходно како последица на падот беа разединети. Во тој чудесен но болно тежок подвиг никогаш не треба да се брза. Бог не врши присилба врз нашата волја, а и ние не можеме да Го присилиме Него нешто да стори. Она што ќе се постигне со напорот на волјата и со употреба на психо-техника не може долго да се задржи; и, што е најважно, не го соединува нашиот дух со Духот на Живиот Бог.

Во условите што владеат во современиот свет, молитвата бара натчовечка храброст, затоа што ѝ се спротивставуваат севкупните космички енергии. Да се сочува молитвата нерасеана значи победа на сите нивоа на природното постоење. Овој пат е долг и трнлив, но доаѓа моментот кога зракот на божествената Светлина ја пробива густата темнина и пред нас се отвора простор низ кој можеме да Го видиме Изворот на таа Светлина. Тогаш Исусовата молитва добива космички и метакосмички димензии“.¹

¹ Архимандрит Софроније, „О молитви“, Манастир Хиландар. 1995, стр. 117–119.

Лесно се забележува што е подвлечено како битно во претходното слово за молитвата и кон што се насочува нашето внимание. Тоа е оној подолг период исполнет со послушание и воздржание, со неопходна вера и покајание, со длабока тага заради гревовите; долготрајниот подвиг во трпение нашиот секојдневен живот во сè да се восогласи со Христовите заповеди. Освен тоа, светогорските старци не го препорачуваат користењето на психосоматскиот метод, особено не без присуство на искусен учител.

Истото го посочува и старец Силуан:

„Ако твојот ум сака да се моли во срцето но не успева, кажувај ја молитвата придвижувајќи ги усните, држејќи го умот во зборовите на молитвата, како што е назначено во „Лествица“. Подоцна, Господ ќе ти даде срдечна молитва без помисли, така што лесно ќе се молиш. Некои си го повредија срцето принудувајќи се себе да ја совршуваат молитвата со умот во срцето, така што потоа ниту со устата не можеа да ја кажуваат. Треба да го знаеш поредокот во духовниот живот: даровите ѝ се даваат на простата, смирената, послушната душа...“²

„Молитвата ќе ја добие оној што се моли, како што е кажано во Писмото. Но молитвата само од навика, без скрушеност на срцето заради гревовите, не Му е угодна на Господ“.³

Истото го советува и старец Паисиј:

„Кога си неук и не можеш да навлезеш во вистинската смисла на светите Отци, исихастите од *Добротољубието*, за непрестајната молитва ако сакаш

² Старец Силуан, „Таковна радост – радосна тага“, Струмица. 2000, стр. 52.

³ Исто, стр. 49.

употреби едноставен начин за да не се опрелестиш. Бидејќи некои, за жал – наместо да го постават како цел соблекувањето на ‘стариот човек’, т.е. покајанието и смирението, а телесниот подвиг да им биде само помошно средство за осветување на душата, за така да ја почувствуваат длабоко својата грешност и да ја освестат големата потреба од милоста Божја и со слатка болка да велат ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме’ – започнуваат со еден неплоден телесен подвиг, сакајќи да ги достигнат божествените сладости и светлини, и, постојано умножувајќи ги бројаниците, се самоосветуваат со сопствената помисла од математичките пресметки на молитвите. Секако, прават и малечко столче-тронежец, точно во сантиметри, и сè друго – наклонот на главата, издишувањето и вдишувањето, како што опишуваат светите Калист и Григориј во *Добротољубието*, а сето тоа се само помошни средства – и мислат дека се наоѓаат некаде блиску до светителите, та ги зголемуваат бројаниците. И кога ќе поверуваат дека се осветиле, веднаш доаѓа непријателот, поставува екран и во продолжение следат демонски „пророштва“ и сл.

И затоа, брате мој, во молитвата не барај ништо друго освен покајание. Ниту светлини, ниту чуда, ниту пророштва, ниту благодатни дарови, туку само покајание. Покајанието ќе ти донесе смирение. Смирението – благодат Божја. И внатре во Својата благодат, Бог ќе ти даде сè што е потребно за твоето спасение; и, сè што е потребно ако треба да ѝ помогнеш на некоја друга душа“.⁴

⁴ Старец Паисиј, „Вовед во монашкиот живот“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 26–27.

Местото и улогата на послушанието кон духовниот отец се од пресудно значење во подвигот на молитвата. Старец Паисиј вели: „Оној што не се советува со својот духовен отец при својот духовен од ги меша патиштата, многу се заморува и заостанува. Ако не се смири да праша, макар и подоцна, тешко ќе стигне до целта. Додека пак, оние што се советуваат го минуваат патот одморени, сигурни, просветлени од смирението и под закрилата на благодатта Божја“.⁵

Старец Софрониј го воздигнува нашиот личносен однос со духовниот отец на нивото на тајната на нашиот личносен однос со Бог и го поставува како проверка на истиот: „Сè зависи од нашиот личносен однос со Бог. Ако имаме доверба во Неговата промисла, ќе најдеме сила да го следиме словото на нашиот духовен отец. Логиката што му е својствена на секојдневниот живот и на нашите размислувања не е доволна. Бог го напушта оној што има преголема доверба во својот разум! Нема големо значење ако некое слово на духовниот отец е против нас или ако некој негов совет ни се чини неразумен според општата логика. Ако сме подготвени да го следиме словото, советите, ако имаме доверба во него, тогаш Бог ќе ги нареди работите, така што крајот ќе биде позитивен. Тајната на послушанието е една од посериозните стварности на патот кон спасението!“⁶

Кога сме на првиот степен, кога уште се чистиме од страстите и кога срцето е затворено а умот непросветлен, не е битно дали нашиот духовен рако-

⁵ Старец Паисиј, „Вовед во монашкиот живот“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 60–61.

⁶ Старец Софрониј, „За духот и животот“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 65–66.

водител е 'просветлен', дали е на степенот на 'обожение' или не е. Она што е битно е на гордоста да ѝ се спротивставиме со смирение и скрушеност, во реален личносен однос со духовен отец. Но, нека говорат Отците...

Еве што вели старец Софрониј:

„Нема големо значење ако восовршувањето на нашиот духовен отец е несовршено. Бог ќе ги исправи нашите дела во мера во којашто тие се извршуваат во послушание и со вера во Христос. Тоа што ни се чини погрешно, ќе стане правилно. Наспроти тоа, она што ни се чини совршено во нашата логика, многупати не е ништо друго туку отсјај на нашата огревовена волја, така што Бог нема да е со нас“.⁷

А еве што вели старец Силуан:

„Оној што сака да се занимава со молитвата без раководител и гордо си замислува дека може да се научи читајќи, та не бара совети од својот старец, тој веќе делумно е во прелест; додека, на смирениот му помага Господ. Дури и да нема опитен учител и да оди кај кој и да е духовник, тогаш заради неговото смирение Господ ќе го заштити.

Запомни дека во духовникот живее Светиот Дух и дека тој ќе ти каже сè што е потребно. Но, ако си помислиш дека духовникот живее небрежно или ако се посомневаш во пребивањето на Светиот Дух во него, тогаш многу ќе настрадаш. А Господ, за да те смири, ќе допушти да паднеш во прелест“.⁸

Севкупното досега овде изложено учење на

⁷ Исто, стр. 64.

⁸ Старец Силуан, „Таковна радост – радосна тага“, Струмица. 2000, стр. 48–49.

светогорските старци за начинот на молитвата, за послушанието, покајанието и за односот кон духовниот отец, многу убаво е објаснето во еден краток текст за старецот Ефрем Катунскиотски:

„Секогаш поучуваше и го претпочиташе послушанието. И на прашањето: ‘Старче, како ќе ја најдеме молитвата, како ќе ја најдеме благодатта?’, одговараше:

– Кога ќе се очисти садот на душата, тогаш сам по себе ќе биде исполнет од благодатта Божја. Од послушанието се раѓа молитвата, а од молитвата теологијата – велеше.

– Како да ја кажуваме молитвата, Старче? Цела? ‘Господи Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме мене грешниот’?!

– Не! Не. Заморно е. Доволни се и пет зборови. ‘Господи Исусе Христе помилуј ме’. Ако напреднеш во молитвата, самиот ќе ги отфрлиш и другите зборови, заради копнежот на душата. Ќе велиш ‘Исусе мој, помилуј ме!’. Или: ‘Најсладок Исусе, помилуј ме!’. Можеш, исполнувајќи се целиот со копнеж, да повикуваш само ‘Исусе, Исусе!’ А, ако пак се удостоиш да се искачиш и повисоко, тогаш ќе останеш безгласен, како во ‘екстаза’ (‘истапување’), од топлината на благодатта што ќе ја чувствуваш.

– А, со какво расположение да се молиме, Старче? Славословно, радосно, умилно, благодарствено, таговно и покајно, како?

– Со она расположение што го има душата во конкретниот момент. Имаш радост? Моли се со радост. Имаш покајание? Моли се со покајание.

– А ако душата нема никакво расположение и умот не се собира во молитвата?!

– На умот тоа секогаш му се случува. Се расејува (бега). Нашата работа е секогаш да го враќаме одново и одново назад. Ја почнуваме молитвата шепотејќи или гласно, сè додека не се собере умот и не почне да внимава на молитвата. Тогаш веќе се молиме со умот без шепотење. Впрочем, секој од нас ќе биде поучен од опитот. Што се однесува до расположението, ако го немаме, ќе го создадеме. Ќе донесеме во нашиот ум некаква духовна слика, којашто може да предизвика умиление во нашата душа – да речеме, распнувањето на нашиот Господ – што ќе направи да размислиме како Самиот Богочовек страдаше во тело заради нас ништожните. Јас многупати ја имам употребено следната слика: како да е веќе дојдено Второто пришествие и Христос со Своите си оди. Се оддалечуваат од мене и јас сум во опасност да останам вечно одделен од Христос и од Неговото Царство. Тогаш, чедо мое, велиш, нема да има расположение за молитва?! Тогаш повикуваш во духот ‘Христе мој, спаси ме!’ И солзите ќе ти течат како река.

– Значи, Старче, се молиме со молитвата и истовремено во умот имаме една таква слика?

– Не. Не. Таа мисла ја користиме само на почеток. За да го обликуваме расположението на душата. За да ја кажуваме молитвата. Ја кажуваме полека, ја кажуваме бавно и со разбирање. Со умот ништо не гледаме. Ниту зборови, ниту лица, ниту слики.

– Старче, а како ќе сфатиме дека напредуваме во молитвата?

– Она што прво ни го носи молитвата е радоста. Мислиш дека си царско дете. Потоа, се богатиш во солзите. Сакаш да го прегрнеш целиот свет. И она што е со

душа и она што е без душа. Сите луѓе ги гледаш како ангели. Впрочем, апостол Павле кажува кои се плодовите на Духот: љубов, радост, мир, широкоградоност, благоност, добродушноност, вера, кротост, воздржание (види Гал. 5, 22).

– Треба ли да се молиме со сопствени молитви, со молитви што ги измислуваме ние, Старче?

– Јас често го правам тоа. Сопствената молитва, како и духовните слики и созерцанија, како што кажавме претходно, и уште една кратка тивка мелодија или од тропарите или со сопствени зборови – сето тоа ѝ помага на душата да дојде во состојба за молитва. Кога нема да е потребно, го оставаме за некое време, молејќи се топло само со молитвата ‘Господи Исусе Христе помилуј ме’. Другпат, имајќи добра состојба, душата сака да пееме од длабочината или спонтано ѝ доаѓаат различни духовни поими и сака да се моли со свои зборови. Треба да ја оставиме да се насити.

– Значи, тоа е умносердечната молитва, Старче? А треба ли да ги користиме вдишувањето и издишувањето кога се молиме со неа?

– Не. Тоа е почетокот на умносердечната молитва. Умносердечната молитва е дејство на благодатта. И блажени се оние подвижници на молитвата на коишто Бог ќе им ја даде. Кога душата ќе биде подготвена, тогаш Бог ја возведува во совршенството на умносердечната молитва. Дотогаш, должни сме да се подвизуваме во молитвата имајќи го за сигурна основа послушанието. Вдишувањето и издишувањето не е неопходно да го сврзуваме со молитвата. Тоа се второстепени елементи. Уште повеќе, не треба молитвата да се сврзува со чукањето на срцето. Со ‘местото на срцето’ – да, со отчукувањето – не!

– Без послушание, невозможно ли е да имаме молитва?

– Да ти кажам... Беше едно старче кое имаше двајца послушници. Едниот беше добар во послушанието, но во молитвата беше сув. Другиот немаше послушание, но во молитвата беше полн со солзи. Се чудеше старецот и отиде да се советува со својот духовник. Оној, мудриот, го советуваше да почека малку време и тогаш ќе види како ќе се одвиваат работите. Навистина, по малку време добриот послушник започна да ја чувствува благодатта на молитвата, се исполни со солзи и радост. Другиот пак, и тоа што го имаше, лека-полека го загуби и остана празен.

– Старче, колку часа може да потрае благодатната молитва?

– Мене до три часа ме има држено состојбата на благодат. Потоа, полека-полека паѓа. Така што продолжувам кажувајќи ја молитвата едноставно, без топлина, и многупати пеам различни мои псалми или од Црквата, малку читам и потоа се одмарам додека да изгрее сонцето. Братството сега го испраќам да чита во црква. Јас продолжувам да ги правам црковните служби со бројаницата. Како што имам обичај толку години досега“.⁹

Едно посебно поглавје што се отвора во историјата на светогорското, но и на православното монаштво воопшто, е појавата на старец Јосиф Спилеот и неговите ученици: старец Ефрем Филотејски, старец Јосиф Ватопедски, старец Харалампјј Дионисијатски и старец Арсениј Спилеот. Негов ученик е и старец Ефрем

⁹ «Γέροντας Ἐφραίμ Κατουνακιώτης», Ἰ. Ἠσυχαστήριον Ἁγίου Ἐφραίμ, Κατουνάκια, Ἁγίου Ὄρους, Ἐκδόσεις «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη. 2000, стр. 112–115.

Катунакиотски. Во смирениот молитвен подвиг на старец Јосиф се крие тајната на возобновувањето на монашкиот живот на Света Гора, но сметаме и на Балканот, па и пошироко, дури до Америка. Под нивно непосредно духовно раководство возобновен е монашкиот живот во следните светогорски манастири: Филотеј, Дионисијат, Ватопед, Каракал, Ксиропотам, Констамонит и во многуте нивни метоси. Но нивното посредно духовно влијание се почувствува и во сите други манастири, скитови и келии на Света Гора и надвор од неа.

Сето она што досега го изложивме како учење на светогорските отци за Исусовата молитва, за покајанието и послушанието, за односот кон духовниот отец – е карактеристично и за старец Јосиф и неговите ученици. Имено, светогорските отци ретко говорат за употребата на психосоматската техника на вдишување и издишување при собирањето на умот во срцето за време на молитвата. Повеќето од нив инсистираат на собирањето на умот во зборовите на молитвата, на покајанието и на плачот, на исполнувањето на Божјите заповеди, а особено на послушанието кон духовниот отец. Нивниот опит говори дека доколку духовното чедо истрае во овој подвиг, по некое време, кога Бог ќе благоволи, ќе го добие дарот на ‘отворање на срцето’ и ќе го познае ‘местото на срцето’. Притоа умот природно ќе биде привлечен кон срцето од пројавувањето на благодатта во него и оттогаш па натаму кажувањето на Исусовата молитва со внатрешното слово ќе може да го следи внатре во срцето. Користењето на каква и да е психосоматска техника доаѓа потоа, во случај силината на пројавувањето на благодатта во срцето да ослаби.

Но, има нешто особено во учењето за молитвата

кај старец Јосиф и кај неговиот ученик старец Ефрем Филотејски. Во нивната мала заедница на почетокот, но и во манастирите на старец Ефрем на Света Гора, во Грција и во Соединетите Американски Држави денеска – нешто што од лично искуство го познавам – основата на подвигот во Исусовата молитва ја сочинува токму методот на вдишување и издишување. Секако, подучувањето се одвива под непосредно духовно раководство на старецот. Еве што вели старец Јосиф за општото предание:

„Практиката на Исусовата молитва е да се присилуваш себеси да ја кажуваш молитвата гласно и непрекинато. На почетокот настојувај брзо, за да не стигне умот до состојба и помисла што расејува. Восредоточи се само на зборовите ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме’. По извесно време се свикнува и умот, така што сам ја кажува молитвата. Ќе се насладуваш како да имаш мед во својата уста. И секогаш, постојано да ја изговараш молитвата. Ако престанеш, многу ќе се растажиш. Кога умот ќе се навикне, кога ќе се насити и кога ќе ја научи, ја испраќа молитвата во срцето, бидејќи умот е хранител на душата; и, сè добро или лошо што ќе види или слушне го внесува во срцето, каде што се наоѓа центарот на духовните и телесните сили на човекот, каде што е престолот на умот“.

А еве што за посебното:

„Значи, оној што се моли го зауздува својот ум да не фантазира ништо, туку да внимава само на молитвените зборови. Лесно дишејќи, со присилба на својата волја, го симнува во срцето и го држи внатре (како осуден во затвор) и ја кажува молитвата во ритам: ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме’. На почетокот ја ка-

жува четири-пет пати и еднаш зема воздух. Подоцна, кога умот ќе свикне да стои во срцето, на секое вдишување кажува една молитва. На ‘Господи Исусе Христе’ вдишува, на ‘помилуј ме’ издишува. Ова се случува сè додека благодатта не го осени и не почне да дејствува внатре во душата. Потоа следува созерцанието“.¹⁰

И старец Ефрем Филотејски е носител на општото светогорско предание:

„Почетникот што се учи на Исусовата молитва мора да започне така, што усно ќе изговара: ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме’. Тој мора да вложи напор за да го одвлече својот ум од овоземните нешта. Звукот што излегува – звукот на неговите зборови – ќе го привлече умот да обрне внимание на зборовите од молитвата. На тој начин умот, малку по малку, ќе се привикнува да биде собран наместо расеан.

Се разбира дека напорот, вниманието, намерата, ревноста и постојаното трезвено чување на целта кон којашто тежееме, односно непрестајната молитва – ќе помогнат да го собереме својот ум.

Кога ќе ја кажуваме молитвата на овој начин, таа со време ќе почне да предизвикува во нас извесно задоволство, извесна радост, мир и нешто духовно што порано не сме го поседувале. Тоа, малку по малку, ќе го привлече умот.

Како што ќе напредува и ќе го привлекува умот внатре, усната молитва ќе почне да му дава слобода самиот да ја кажува молитвата, без учество на усните. Со други зборови, ќе почне да донесува некој плод. Потоа,

¹⁰ Старец Јосиф, „Исихастички сведоштва“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 31–32.

молитвата – кажувана некогаш со усните а некогаш со умот – лека-полека ќе почне да ја освојува душата.

Кажувајќи ја молитвата, умот влегува во срцето и човекот гледа како неговото срце ја изговара молитвата¹¹.

Но старец Ефрем е носител и на посебното предание:

„Кога твоите мисли ќе се соберат, а твојот дух ќе биде скрушен и смирен, полека наведни ја главата и насочи го вниманието кон местото каде што се наоѓа твоето срце. Тоа е исто така скрушено и смирено и очекува умот да слезе во него за заедно – умот и срцето – да Му принесат топла прозба на најмилосрдниот Бог, надевајќи се дека Тој нема да ја презре.

Телесниот процес на дишењето започнува со вдишувањето преку ноздрите. Со ова поврзи го и дишењето на својата душа преку молитвата. Додека вдишуваш изговори ја еднаш молитвата следејќи ја до срцето, а додека издишуваш повтори ја уште еднаш. Утврди го својот ум таму каде што запира вдишувањето, на ‘местото на срцето’, и, без расеаност (лебдење, скитање) следи ги вдишувањето и издишувањето преку молитвата, со која ќе вдишуваш и издишуваш: ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме’.

Замисли си ја положбата на некој кој љуби и, без слики и претстави, со внатрешното слово, изговарај го името на Господ Исус.

Оддалечи ја секоја помисла, па дури и онаа најубавата, најчистата и најспасоносната. Тие доаѓаат

¹¹ Старец Ефрем Филотејски, „Поуки за Исусовата молитва“, Слово од Водоча, Водоча. 2001, стр. 105–106.

од лукавиот оддесно, за да ја прекинат твојата молитва. Презри ги сите лукави помисли, колку и да се развратни, световни или богохулни. Тие не се твои и немој да се грижиш за нив, зашто не си ти одговорен. Бог гледа од каде доаѓаат тие. Само, не дозволувај да те привлечат. Не плаши се, не дозволувај да те обземат, не врзувај се за нив.

Ако малку заскиташ, штом ќе забележиш дека си се оддалечил од местото и начинот на молитвата, врати се. Ако повторно заскиташ, повторно врати се. Ако продолжиш да се враќаш секогаш кога ќе заскиташ, Бог ќе го види твојот труд и твојата ревност и тогаш, малку по малку, со Својата благодат ќе го направи твојот ум постојан.

Умот е навикнат да скита и запира само тогаш кога ќе почувствува болка. Според тоа, задржи го малку твоето издишување и немој веднаш да вдишуваш. Тоа ќе предизвика незначителна, нештетна болка во срцето, а тоа е местото каде што сакаме да го утврдиме својот ум. Оваа малечка болка многу помага, затоа што таа како магнет го привлекува умот и го задржува таму.

И навистина, малку по малку, како што поминува времето, слаткото име Господово, името што е над секое име, кога ќе се повика со болка и умиление, ја твори промената на десницата на Вишниот врз нашата душа, на местото каде што пред тоа се вгнездил гревот.

Кружното движење на молитвата, на 'местото на срцето', ги проширува неговите граници до таа мера што тоа станува второ небо, небо на срцето кое во себе може да Го опфати Несместливиот.

Ќе се води војна и голема борба за престолот на срцето. Во почетокот, ѓаволот ќе дејствува преку

страстите и нивното смрдливо испарување, односно различните помисли што ќе ѝ се спротивставуваат на молитвата. И колку повеќе ќе го губи тлото заради постот, бдењето, молитвата и останатите подвизи, толку повеќе ќе рика и со Божјо допуштање дотолку повеќе ќе се обидува да ја пројави својата злоба низ различни влијанија, искушенија и неволји. Но нашиот Небесен Отец, со Своето благонаклоно провидение, секогаш ќе му поставува граници на неговото делување, според нашата сила, за да можеме да се спротивставиме на нападот...¹²

„Кога ќе ја практикуваме оваа метода, во почетокот ќе најдеме на одредени тешкотии, но потоа ќе ги пронајдеме ширината, висината и длабочината. Најпрво ќе дојде извесна радост помешана со болка. Потоа постепено ќе дојдат радоста, мирот и спокојството. Кога еднаш ќе ја почувствува наладата, умот повеќе нема да може да се одвои од молитвата во срцето. Кога оваа состојба ќе се појави, повеќе нема да сакаме да се одвојуваме од неа. Ќе седиме и ќе стануваме во ќошот, со наведната глава, и со часови нема да сакаме да се одвоиме од ваквата состојба. Можеби ќе седиме таму еден, два, три, четири, пет или шест часа, приковани за едно место, без желба да станеме или умот да ни оди на некое друго место. Ќе забележиме дека го враќаме со едноставно свивање на главата штом ќе посака да оди на друго место. Со други зборови, се појавува еден вид заробеност во молитвата...¹³

¹² Старец Ефрем Филотејски, „Поуки за Исусовата молитва“, Слово од Водоча, Водоча. 2001, стр. 94–96.

¹³ Исто, стр. 127–128.

„Откако сте се молеле и молеле, ќе имате впечаток дека штотуку сте започнале. Што се три или четири часа? Ако умот посака да побегне, да се „одмотка“, штом во срцето постои нешто што ќе го повлекува и привлекува – ќе биде привлечен назад. Малку по малку, човекот што се занимава со ваква молитва почнува внатрешно да се восовршува. Неговото срце сè повеќе и повеќе се очистува и тој подоцна се здобива со [непрестајна] умно-срдечна молитва. Тогаш постигнува повисоки степени на молитвата. На тоа рамниште вдишувањето и издишувањето на молитвата не е потребно. Тоа е ‘молитва на срцето’.

Откако ќе се подвизувале многу години во молитвата, нашите свети Отци постепено ги достигнувале овие возвишени состојби. Биле однесувани во ‘созерцание’ и доживувале ‘истапување’, како што кажува светиот апостол Павле – во тело ли, не знам, или надвор од телото (сп. 2. Кор. 12–2) – и многутемина други светители. Човекот не знае дали на небесата се вознесува со телото или со срцето, а знае само дека повисокиот степен на молитвата го вознел до созерцание“.¹⁴

¹⁴ Старец Ефрем Филотејски, „Поуки за Исусовата молитва“, Слово од Водоча, Водоча. 2001, стр. 132.

Есхатолошките димензии на Исусовата молитва

Откровението на есхатолошките димензии на нашето христијанско постоење во основа е дар на 'отвореност на срцето' и пројавување на благодатта на Крштението внатре во него. Тоа е дар со разновидни пројави. Тоа е такво чувство и таков дар, коишто со човечки зборови е тешко да се објаснат.

Тоа е дар на отфрлање на покривалото од умот и срцето. Тоа е дар на пребивање од онаа страна на 'завесата'. Тоа е дар на умносрдечната молитва. Тоа е дар на просветлување. Тоа е дар со кој човекот живее, со којшто ги поминува и ги урива демонските стапици. Тоа е дар со кој духовниот отец ги раководи своите духовни чеда. Тоа е дар кој им овозможува на духовните чеда безбедно да растат во срцето на својот духовен отец. Тоа е дар којшто духовниот отец го пренесува на своето духовно чедо. Тоа е дар на присуство во сила. Тоа е дар на слово во сила. Тоа е дар на теологија. Тоа е дар на љубов кон непријателите. Тоа е дар на власт не над луѓето, туку над паднатите ангели.

Но, тоа е и попатнина за вечен живот. Старец Ефрем пишува:

„Еден Отец тихувател вели дека кога душата се разлучува од човекот што ја стекнал молитвата, демоните не се во состојба да останат во неговата близина, бидејќи душата се разлучува при таа молитва. Како можат тогаш демоните да му пристапат? Таква е ползата

од таа молитва“.¹

Како што вели старец Софрониј: „Со таквата молитва вашето раѓање во вишниот свет навистина може да стане безболно“.² Истиот Отец уште вели: „Современиот образован човек лесно ќе го сфати механизмот на умно-срдечната молитва. Доволно е две-три недели малку поусрдно да се помоли, да прочита неколку книги и еве, тој самиот кон тие книги веќе ќе може да додаде и своја. Но во смртниот час, кога целиот наш организам е подложен на насилно раскинување, кога разумот ја губи јасноста, а срцето чувствува силни болки или слабост, тогаш сите наши теоретски знаења ќе исчезнат, а со нив можеби и молитвата“.³

Во тајната на есхатолошките димензии на нашето постоење се содржи и тајната на царското свештенство, коешто сите ние го имаме како дар Божји. Тајната пак, на царското свештенство може да се актуелизира само како тајна на есхатолошките димензии на умносрдечната молитва. Свештеникот ја возглавува Црквата, но само ако пред тоа ја собрал во своето срце. Постојат три степени во свештеничкиот чин: ѓаконски, презвитерски и епископски. Овие три степени се соодветни на трите степени од духовниот развој: ‘чистење на срцето’ (пракса), ‘просветлување на умот’ (теорија) и ‘обожение’ (теологија). Кажано е: Царството Небесно е во вашите срца (сп. Лука 17, 21). Само ‘очистеното срце’ може да ги прими во себе сите, без исклучок на непријателите.

¹ Старец Ефрем Филотејски, „Поиуки за Исусовата молитва“, Слово од Водоча, Водоча. 2001, стр. 111.

² Ἄρχιμανδρίτου Σοφρονίου, «Περὶ προσευχῆς», Ἱερὰ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ, Ἀγγλίας. 1993, стр. 158.

³ Исто, стр. 157–158.

Само во него може да се соврши великата тајна на соборниот живот, на взаемното проникнување. Само во таквото срце може да потече молитвата за целиот свет исполнета во она неизглаголиво: *'Јва, Оче!'*. Само на олтарот од 'отвореното срце' умот може невидливо да свештенотвори. Ова е аскетско-исихастичката димензија на Тајната на свештенството. Без оваа димензија се губи персонално-социолошкиот карактер на свештенството како Света Тајна. Таа е услов за влез во Вистината, во Царството Небесно, и дар е Божји за секој човек без оглед на полот. Оваа аскетско-исихастичка димензија на Светата Тајна Свештенство, всушност покајанието, е услов за постоење и на светата Евхаристија и на светот. Според преданието на Црквата, доволно е покајанието на тројца луѓе за постоењето на Евхаристијата, а со тоа и на светот.

Тајната на есхатолошките димензии на умно-срдечната молитва се пројавува и како критериум за нашето место и улога во Црквата. Епископското и свештеничкото место и улога ги допревме обидувајќи се да проговориме за Тајната на царското свештенство. Но, кој е критериумот што го карактеризира 'вистинскиот монах'? Во намерата, се разбира, секој е вистински монах, затоа што со самото чекорење по 'тесниот пат' во послушание кон старецот тој духовно расте. Сепак, во што е знакот? Кога се зборува за монашкиот живот, акцентот секогаш паѓа врз преданието на умносрдечната молитва. Вкоренувањето во ова свето предание монахот го прави монах и го разликува од световниот човек. Единствено 'отвореноста на срцето' за Исусовата молитва покажува дека срцето на монахот не е заробено од некаква страст. Ако срцето на монахот е заробено од

некаква страст и е непристапно за умот, тогаш помеѓу монахот и кој било човек од светот нема суштинска разлика: и едниот и другиот се заробеници на светот. И едниот и другиот спаѓаат во категоријата 'свет'. Квалитативна разлика настанува дури откако монахот ќе го 'очисти и отвори' своето срце. Тогаш добиваме потврда на зборовите: „*Да бевше од овој свети, тогаш светиот ќе го љубеше своето; но бидејќи не сите од светиот, туку Јас ве избрав од светиот, затоа светиот и ве мрази*“ (Јован 15, 19). Демонот не може да го нападне вистинскиот монах директно од внатре преку страстите, во форма на помисли и чувства. Нападот врз него се случува само еднавнор, во видлив облик, скоро секогаш преку човек поттикнат од демонот. Но, тука е мудроста: на непријателството треба да се одговори со љубов.

Најбрз пат до 'отворањето на срцето' е подвигот на љубовта... Во никој случај не смееме да дозволиме нашето срце да биде затворено за кого и да е. Ако, пак, се случи да го затвориме нашето срце за некого, тогаш тоа ќе биде затворено за сите, па и за умот и за умносрдечната молитва. Монахот пак, ако не го достигне 'отворањето на срцето' и умносрдечната молитва, ги промашил својата назначеност и својот живот. Монахот е повикан на совршенство, односно на 'обожение'. Затворањето на срцето за кој било човек, значи крај на духовното растење.

Тајната на есхатолошките димензии на умносрдечната молитва е и тајна на созерцанието на божествената Светлина. „Бог“, пишува Палама, „во Својата преизобилна добрина кон нас, Трансцендентен во однос на сите нешта, Непоимлив и Неискажлив, станува причесен и видлив за нашиот ум, невидливо снисходејќи со

Својата надсуштествена и неодолива енергија“.⁴ Тоа што христијанинот го бара и коешто Бог му го дава во светотаинската благодат е несоздадениот божествен живот, обожението, заедницата со Бог во несоздадената Светлина. Човекот не поседува никаква способност да Го види Бог, а ако таквото видување постои, тоа е затоа што Бог во Својата семоќност се соединува со човекот, соопштувајќи му го знаењето коешто Он Самиот го има за Себе.

„Од моментот кога Божеството постои во човештвото, *Неговиџа божесџивена сила ни љодари сѐ шџо е љоџребно за живоџоџи и љобожносџа* (2. Петар 1, 3); и затоа нашата слабост ќе биде засилена со божествената сила, нашите лаги очистени од божествената вистина, нашата темнина осветлена од божествената Светлина“.⁵

И на крајот, овие редови би ги заокружил со зборовите на мојот старец, игуменот на манастирот Григоријат, архимандрит Георгиј Капсанис:

„На очистените од страстите и од гревот, на оние што се молат со вистинска и чиста умносрдечна молитва, им се дава да ја видат божествената Светлина уште во сегашниот живот. Тоа е Светлината којашто ќе засветли во вечниот живот, и тие не само што ја гледаат туку и самите се наоѓаат во Неа, затоа што оваа Светлина ги опкружува светиите“.⁶

„Можеби е многу смело и да се помисли дека целта на нашиот живот е да станеме богови ‘по благодат’.

⁴ Свети Григориј Палама, „Тријади“, Табернакул. 2001, 1,3.

⁵ Јован Маендорф, „Свети Григориј Палама и православната мистика“, Велјуса. 2001, стр. 142.

⁶ Ἀρχιμανδρίτης Γεώργιος Καψάνης, «Ἐμπειρίες τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ», Ἱερά Μονή Ὁσίου Γρηγόριου, Ἅγιον Ὄρος. 1997, стр. 17.

Како и да е, Светото Писмо и Отците на Црквата не го сокриле ова од нас“.⁷

⁷ Архимандритос Γεώργιος Καψάνης,
«Η θεώσις ὡς σκοπός τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου»,
Ἱερά Μονή Ὁσίου Γρηγόριου, Ἅγιον Ὄρος. 1998, στp. 14.

На тесниот пат

Тесниот пат не го сочинуваат толку волните подвижнички страдања, што сами си ги наметнуваме, колку што го сочинува трпението со благодарност за неволните страдања, кои Бог ги допушта за наше доочистување и восовршување, а кои ни ги предизвикуваат и нанесуваат паднатите ангели и луѓето што се наоѓаат под нивно влијание или контрола. Бидејќи, штом ние доволно ќе го очистиме срцето од страстите и штом заради тоа паднатите ангели ќе ја изгубат можноста, поврзувајќи се со страстите, да нè нападат директно однатре, тие веднаш ќе ги искористат како инструмент за напад најчесто оние луѓе кои, мислејќи дека живеат во покајание (преумување), всушност живеат во прелест на мнение или пак, поретко, оние кои воопшто немаат ни поим дека постои духовен живот – сакајќи да овозможат наш пад преку враќање со зло на зло со силниот предизвик на недопреобразениот дел од нашите страсти.

Паднатите ангели со особен бес ги напаѓаат подвижниците на умносрдечната молитва и преку подвластените ним слуги говорат против нив секакви лоши зборови лажно, дека се во прелест. Како што вели старец Јосиф: „Денес пак, ретко ќе чуете слово за умносрдечната молитва. Луѓето се заробени од толку многу грижи и материјално размислување, имајќи совршен презир кон трезвеноста, што многумина не само што не сакаат да дознаат, да научат или да истражат туку дури ни да чујат дека некој кажува за сторените подвизи – веднаш

го навредуваат и го отфрлаат, сметајќи го за чудака и луд, бидејќи неговиот живот не е сличен со нивниот, така што им служи за потсмев“. Но, како треба да постапуваме во овој случај, нè поучува истиот старец: „И не престанувам дење-ноќе да се молам за отците и да нагласувам дека тие имаат право. Јас сум виновен само ако се соблазнам од нив. Бидејќи тие гледаат со очите што им ги даде Бог. Неправичен и за осуда сум кога ќе речам: ‘Зошто не размислуваат како што мислам јас?!’“¹

Но, високиот критериум е зададен и е вложен во нас со самото крштевање: или го имаме дарот на умносрдечна молитва или сме дел од светот. Друг пат нема. Не сме дел од светот кога следејќи го повикот свесно и забележливо го врвиме патот на очистување под будното око на духовниот отец, во вистинско послушание.

„Долгот останува долг, и обврската – обврска, макар се зголемил бројот на оние што не се подвизуваат во Исусовата молитва. Заветот сите го даваат. Но, ни многубројноста на нарушителите на заветот, ни обичајот да се нарушува, не го озаконуваат нарушувањето. Мало е стадото на коешто Отецот Небесен благоволил да му го дарува Царството. Тесниот пат секогаш има малку патници, а широкиот многу. Во последните времиња тесниот пат ќе го остават речиси сите, речиси сите ќе тргнат по широкиот. Од тоа не следи заклучокот дека широкиот ќе го загуби својството на пат што води во погибел и дека тесниот ќе стане излишен, непотребен за спасение. Оној што сака да се спаси, неизоставно мора

¹ Старец Јосиф, „Исихастички сведоштва“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 48–49.

да се држи за тесниот пат, што ни е јасно предадено во заветот на Спасителот. Тесен пат во вистинска смисла на зборот! Оној којшто сака успешно да се подвизува во Исусовата молитва, мора да се огради себеси и однадвор и однатре со најблагоразумно и највнимателно поведе-ние: нашата падната природа е подготвена секој час да нè изневери и предаде. Паднатите духови со особен бес и подмолност напаѓаат при Исусовата молитва. Неретко, од веројатно ништожна невнимателност, од неосетна небрежност и самодоверба, vznikнува важна последица што има влијание врз целиот живот, врз вечниот удел на подвижникот. *Да не ми беше ѝомоѓнал Госѝод, душайѝа моја брзо ќе се ѝреселеше во агоѝи. Коѓа ќе речев: ‘ноѓайѝа ми се ѝоколеба’, Твојайѝа милосѝи, Госѝоди, ми ѝомаѓаше* (Пс. 93, 17–18)².

² Свети Игнатиј Брјанчанинов, „Темели на духовниот живот“, Струмица. 1998, стр. 30–31.

Трет дел

Демистификација
на умносердечната молитва

Демистификација на умносрдечната молитва

Деца, размислувајќи на кој начин да ви покажам колку, всушност, молитвата на умот во срцето е многу блиска до секој од нас; размислувајќи како да ја демистифицираме самиот поим ‘умносрдечна молитва’ и да ја ослободиме од призивот на нешто недостижно; и како, со тоа, да ја направиме самиот подвиг во молитвата наше реално секојдневие. Верувам дека за ова многу ќе ни помогнат поуците на свети Никифор Исихаст:

„Ако пак, брате, и по многу труд не успееш да навлезеш во пределот на срцето, како што ти кажав, направи вака, како што ќе ти кажам понатаму, и со Божја помош ќе го најдеш бараното. Ти знаеш дека внатрешното слово на секој човек се наоѓа во неговите гради. Зашто внатре во градите, кога молчат нашите усни, ние разговараме со себе и твориме молитва, и псалми пееме или друго кажуваме. Така, со внатрешното слово, изгонувајќи од него секаква помисла (зашто можеш, ако сакаш), кажувај си ја кратката молитва ‘Господи Исусе Христе, Сине Божји, помилуј ме!’ – и принуди се, наместо каква и да е помисла, само таа секогаш да плаче внатре. Ако продолжиш да ја вршиш ваквото дело непопустливо и со сето внимание, со време ќе ти се отвори преку ова и влегувањето во срцето, за коешто ти пишував, без секакво сомнение, како што и ние самите од опит сме познале“.¹

¹ „За молитвата“, Табернакул. 2001, стр. 57.

Внатрешното слово со коешто човек разговара внатре во себе и ја твори молитвата безгласно, за кое свети Никифор од Италија вели дека е во градите, попрецизно кажано извира од срцето како наш духовен центар. Покрај тоа што во срцето се наоѓа суштината на умот, тоа е значи и изворот на внатрешното слово. Ако со внатрешното слово, наместо кои било помисли, ја изговараме молитвата, ќе го направиме нашето срце и извор на личната молитва. Значи, ние треба да се трудиме со внатрешното слово да ја кажуваме кратката молитва 'Господи Исусе Христе, помилуј ме', а вниманието (или енергијата) на умот да ни биде сосредоточено преку самите зборови на молитвата во Него, но истовремено и во изворот на молитвата, во срцето. На тој начин многу ќе се доближиме до она што светите Отци ни го посочиле како идеал, а тоа е собирањето на енергијата на умот во нејзината суштина во срцето, или таканареченото непрелестно кружно молитвено движење на умот. Во својата аскетска димензија, овој подвиг ни го овозможува верата; а во својата благодатна димензија, овој подвиг ни го овозможува Светата Тајна Крштение во името на Отецот и Синот и Светиот Дух.

За да го сфатите горекажаното од свети Никифор и за да ви биде полесно за примена во пракса (затоа што постои една чудна врска во сила помеѓу сфаќањето и делувањето), треба да го разликувате благодатното отворање на срцето за умносрдечната молитва од аскетската пробивност и задржување на нашиот ум во него. Отвореноста на срцето за умносрдечна молитва е дар Божји кој смирено го очекуваме, додека пробивноста и можноста за задржување на нашиот ум во самото срце е дар Божји кој веќе го имаме.

Зошто е важно, согласно православната антропологија, да ја правиме оваа разлика и зошто го објаснуваме токму тоа место од делата на свети Никифор? Затоа што сето тоа ни покажува дека и без да ни е отворено срцето за умносрдечната молитва и без да ни е познато местото на срцето на тој начин, ние сепак можеме да го држиме нашиот ум во областа на срцето пред портите од Светињата на светињите и смирено да го очекуваме ветувањето Господово: „Кој чука ќе му се отвори, како и кој бара ќе најде. Зашто, кој е тој човек меѓу вас, кој на својот син ако му ѝбара леб, ќе му даде камен? Или, ако му ѝбара риба, ќе му даде ли змија?“ (сп. Матеј 7, 8–10). Тогаш, колку ли повеќе Господ ќе им даде на оние што Го бараат Него Самиот! И затоа што, ова разликување ни ја покажува нашата лична одговорност за евентуално пропуштениот подвиг и за загубеното монашко време. А, за ова нема оправдување.

Собраното кажување на молитвата внатре во срцето предизвикува соодветни ефекти, а пред сè одреден вид на топлина. За тоа, пак, колку е важен овој аскетски – кога се принудуваме себеси – подвиг, како и за ефектите што произлегуваат од него, ќе слушнеме нешто повеќе од великиот свети Теофан Затворник:

„Молитвената навика не се образува наеднаш, туку бара долготрајно вложување на труд и изложување на големи напори. И токму во овој труд за формирање на молитвена навика најдобро помага Исусовата молитва и топлината што ја следи. Обрни внимание дека и молитвата и топлината се единствено средства, а не она што се очекува...

Да видиме сега што значи топлината со која е проследена оваа молитва. За да може умот за време на

повторувањето на кратката молитва да се држи на едно место, потребно е со внимание да се насочи во срцето; зашто, остана ли во главата, каде што има непрестајна врева од мисли, тој нема да успее да се сосредоточи на едно. Кога вниманието ќе слезе во срцето, тоа во една точка ќе ги привлече сите сили на душата и телото. Тоа сосредоточување на целиот човеков живот на едно место, веднаш наоѓа одсив во едно посебно чувство, коешто е почеток на идната топлина.

Ова чувство, на почетокот слабо, постепено зајакнува, се продлабочува и, од студено, какво што е на почетокот, преоѓа во топло чувство и го задржува на себе вниманието. Ова се случува така, што на почетокот вниманието се задржува во срцето со напрегање на волјата и со својата сила ја раѓа топлината во срцето. Таа топлина потоа го одржува вниманието без особено напрегање. Потоа тие меѓусебно се поттикнуваат и мора да пребиваат во нераздвојност, затоа што расејувањето на вниманието доведува до намалување на топлината, а намалувањето на топлината – до слабеење на вниманието. Оттука произлегува законот на духовниот живот: ‘држи го срцето во чувство кон Бог, и секогаш ќе пребиваш во сеќавање на Бог’. Оваа мисла на едно место ја изрекол свети Јован Лествичник².

Видовме од напишаното дека вниманието и топлината взаемно се привлекуваат и се надополнуваат при собирањето на умот во срцето, и значајно ни помагаат да пребиваме во сеќавање на Бог. Следното што го обработува и ни го појаснува свети Теофан е прашањето

² «Творенія иже во святыхъ отца нашего веофана Затворника», Собрание писемъ, Томъ 1, Издательство «Правило веры», Москва. 2000, *Письмо № 244*, стр. 63, 64–65.

за суштината на таа топлина – дали е таа природна или духовна топлина, како и прашањето за нашиот однос кон таа топлина. Затоа што, како што и самиот вели, треба да обрнеме внимание дека и изговарањето на молитвата и топлината во срцето се единствено средства, а не она што се очекува. Како што и другпат сум рекол, ние, молитвено давајќи се, Го бараме само Него, а не некои од Неговите дарови. Ако главното наше внимание и желба ги пренасочиме од целта што се очекува, која е Христос Бог, кон средствата или пропратните појави, тогаш отпаѓаме од правиот пат, во област смртна, на прелеста, на гревот, и на демонот кој нè демне. Пропратна појава може да биде и остра болка во срцето, при секој обид со умот да се влезе во него, која последувателно може да нè оддалечи од молитвата на подолг период, сè додека не се смириме. Но, да видиме што вели свети Теофан:

„Сега се поставува прашањето дали е тоа духовна топлина. Не, не е духовна! Тоа е обична топлина, којашто доаѓа од крвта. Но, со оглед на тоа дека го држи вниманието на умот внатре во срцето и со тоа придонесува за развивање на духовни движења во него, за коишто зборувавме порано, таа се нарекува духовна, но само ако не е проследена од сладострастие (оваа неправилност се случува кога топлината ќе се најде во пределот под срцето) и само ако душата и телото ги држи во трезвена состојба...

Друга неправилност се состои во тоа, откако ќе се засака таа топлина, човек да се задржува исклучиво на неа, без грижа за духовните чувства, па дури ни за сеќавањето на Бог, туку само со грижа да се одржи таа топлина. Ова е потребно да се воочи и да се исправи, бидејќи во тој случај ќе остане само топлината од крвта,

животната топлина, а неа не смееме да ја сметаме за духовна, благодатна. [Значи] таа топлина може да ја нарекуваме духовна единствено во случајот кога е проследена со духовни молитвени движења. Оној што ја нарекува духовна без нивното постоење, греша. А оној којшто ја нарекува благодатна, тој е во уште поголема заблуда“.³

За разлика од природната топлина, благодатната или божествената топлина се појавува и се случува при она што го нарековме благодатно отворање на срцето за умносрдечната молитва, кое е, пак, крај на аскетското пробивање и задржување на умот внатре во срцето, пред портите на Светињата на светињите. Пројавувањето на Божјата благодат е моментот што прави да се отвори срцето, за умот да влезе внатре молитвено, препознавајќи го непрелестно местото на молитвата (срцето). Потоа следува аскетско престојување и задржување на умот во Светињата на светињите во срцето, сè додека огнот и топлината што притоа ќе се случи не го преобразат (одухотворат) целиот во несоздадена светлина оној што така гори. Еве што вели свети Теофан:

„Благодатната топлина е посебна и, согласно со тоа, таа е духовна. Таа е одвоена од плотта и во телото не предизвикува забележителни промени, туку бидува посведочена од едно суптилно, слатко чувство. Секој може да ја одреди и да ја воочи разликата помеѓу тие два вида на топлина, едноставно, раководејќи се од природата на овие чувства. Тоа секој мора да го направи сам:

³ «Творенія иже во святыхъ отца нашего теофана Затворника», Собрание писемъ, Томъ 1, Издательство «Правило веры», Москва. 2000, *Письмо № 244*, стр. 65–66.

во овој дел за кој било друг нема ни работа ни место“.⁴

„Кога срцето ќе ви се загрее од божествената топлина, ќе започне вашето внатрешно преобразување. Тој оган ќе изгори и ќе растопи сè во вас. Кажано со други зборови, ќе започне сè да одухотворува, сè дури сосема не ве продухови. Сè додека не се појави тој оган, нема да има одухотворување, колку и да се напрегаме кон духовното. Значи, целата работа сега е во тоа како да го добиеме тој оган. И ве молам да го насочите целиот свој труд кон тоа“.⁵

Деца, треба да се знае и следното, за да не се збуниме:

Кога ќе започнеме со овој начин на молитва, ќе најдеме на темнина и на безразличност, односно на затворена врата во срцето. Ова не треба да нè обесхрабри, туку напротив, ние треба и понатаму упорно да продолжиме, барем додека не ја почувствуваме природната топлина. Таа, заедно со солзите на покајанието (‘духовни молитвени движења’), секако ќе биде и надеж дека ќе ја оствариме целта. Ваквиот вид на молитва веќе може да се нарече аскетска умносрдечна молитва пред вистинската, или, аскетско-благодатната умносрдечна молитва. Умот од горд, расеан и затемнет, бидејќи се држи нерасеан преку зборовите на молитвата во срцето – во Христос Бог, се смирува, се собира и полека се просветлува заради чистењето на неговата енергија. Со други зборови, овој вид на молитва секому е достапен, и секој кој сака и вложи труд, може да го има.

⁴ Исто, стр. 66.

⁵ Свети Теофан Затворник, “Какво е духовен живот и как да се настроим към него”, ЕТ “Кирил Маринов”. 1997, стр. 131.

Има подвижници кои покрај исполнувањето на заповедите користат и посебна техника на вдишување и издишување за предизвикување на мала болка во срцето, како помошно средство за собирање на умот во него. Тие можат да се воспитуваат и образуваат во манастири во коишто таквото предание постои и во коишто има опитен духовен отец кој и самиот на тој начин ја учел молитвата и се подвизувал во неа. Притоа не треба да се заборава дека основа на молитвениот подвиг треба да бидат смиренieto, плачот и исполнувањето на Божјите заповеди.

Кај вообичаениот подвиг, вдишувањето и издишувањето при умносрдечната молитва природно се во-согласува со изговарањето на зборовите на молитвата, и тука не треба да постои никакво отстапување од нормалното. Од нагласено внимание при вдишувањето и издишувањето имаат потреба само оние монаси кои веќе го имаат дарот на молитвата, но во случај на криење на благодатта, односно во случај кога нејзиниот сигнал во срцето ослабува.

Сите знаеме дека на почетокот од нашиот духовен живот Божјата благодат отворено и јасно нè поткрепува во подвигот и тогаш сè ни изгледа лесно – и молитва и пост и послушание и љубов. И сите се здобивме со опитот дека таа потоа се сокрива од нас, или скриено нè поткрепува во подвигот, и понатаму сè ни изгледа безнадежно тешко. Слично нешто се случува и на степенот на просветлување. Благодатта знае толку силно да се пројави во срцето и толку силно да го привлече умот кон себе така што, без оглед на тоа што човек прави или што се случува околу него, молитвата однатре да тече. И благодатта знае толку многу да се

скрие што одеднаш многу важни стануваат и некои на-
дворешни услови и помошни методи за остварување на
умносрдечната молитва, како што се: тишина, осамено
и темно место, ниско седење, дишење восогласено со
зборовите од молитвата и друго – на кои човек претходно
не обрнувал внимание.

Свети Игнатиј Брјанчанинов предлага еден многу
поедноставен и побезопасен начин, отколку што е регу-
лирањето на процесот на дишењето, за да се задржи
вниманието во пределот на срцето: „...исто така е полезно
да се држи левата рака на градите, над левата брадавица,
малку над неа: оваа техника помага да се почувствува
силата на словесноста, која се наоѓа во градите“.⁶ За по-
прецизно, од некој што знае чувме предлог, на градите
– над левата брадавица, односно, кај горниот дел од
физичкото срце, наместо да се држи целата лева длан-
ка, благо да се притисне само со показалецот од раката
како начин да се привлече и собере молитвено умот на
тоа место.

Исто така треба да внимаваме и на основните
предуслови: манастирскиот типик, кој ни овозможува
услови за екстремно одрекување од светот, или монашко
туѓинување, кое истовремено значи прилагодување на
начинот на нашиот живот согласно нивото на духовниот
развој на кое се наоѓаме. Особено треба да внимаваме
да не им судиме на луѓето и да не ги осудуваме – како
оние што ги познаваме, така, уште повеќе, оние коишто
никогаш во нашиот живот не сме ги сретнале. Првото го
сторил фарисејот, а второто не знам како да го наречам.

⁶ Творения Святителя Игнатия, епископа Ставропольского,
«Аскетические опыты», том II, Сретенский монастырь. 1996,
Слово о молитвѣ Исусовой, стр. 293.

Ако случајно неког осудиме, не само што ќе треба да се покаеме пред Бог веднаш туку ќе треба и на дело тоа да го покажеме, правејќи му нешто добро на оној којшто сме го осудиле, спротивно од нашата осуда. А дотогаш, наместо подвиг во аскетска умносрдечна молитва, ава Антониј би ни препорачал топла кашичка, исто како за оние што се болни.

Деца, го напишав текстот за да видите колку, всушност, умносрдечната молитва, како техника, е многу достижна и зависи само од волјата и трудот на секој од нас. Ние од немање опит и од незнаење мислиме за неа како за којзнае какво чудо и, немајќи ја самите, не веруваме дека и другите можат да ја имаат. Арно ама ја имаат, и тоа многу повеќе отколку што некој би помислил. Но, суштината на молитвата на срцето е покајанието, а не техниката. И сите техники да ги знаеме, ако покајание немаме, никогаш нема да ја имаме. И обратно, ако имаме вистинско покајание, а да не знаеме некаква техника за задржување на умот во срцето, ние ќе го добиеме дарот на умносрдечната молитва. А, под вистинско покајание секогаш подразбирам восогласување на начинот на нашиот живот со степенот на духовниот развој на којшто се наоѓаме. Како се прави тоа восогласување, имам објаснето во повеќе мои текстови, како и во „Преданието на исихазмот во неговите догматски и аскетски основи“ и во табелата таму изложена. Таа пак, табела не е мое учење, туку е составена според учењето на светите Отци.

Главниот наш проблем е токму невосогласувањето на начинот на нашиот живот со степенот на духовниот развој на кој се наоѓаме. На пример: немајќи ја молитвата на срцето, а со тоа немајќи ни просветленост

на умот (која, и сите книги на светот да ги прочитаме, нема да ја имаме), ние судиме, осудуваме, донесуваме заклучоци, донесуваме решенија (особено кога се работи за нашите ближни) и без трошка сомнеж, или барем да помислиме дека можеби не е така; дефинитивно го валкаме и затвораме нашето срце за пројавување на Божјата благодат и дефинитивно му го попречуваме патот кон очистувањето и кон исцелението.

Покрај тоа, Отците за наше спасение ги одредиле степените на духовниот развој, да може ние да растеме. Кога нив би ги прашале на кој степен се наоѓаат, тие на тоа прашање би се насмеале и би одговориле дека ништо немаат и дека до нигде не стигнале. Затоа што тие многу добро знаат дека ним Богочовекот Христос им е сè: и умносрдечна молитва и просветленост и обожение, и сè добро и благо. И тие многу, многу подобро од нас знаат дека без Христос се никој и ништо.

Четврти дел

Исихастички поглед на
Светата Литургија

Благообразниот Јосиф

Севкупниот Домострој на Богочовекот Христос за нашето спасение, особено Неговото истоштение и смрт на Крстот, Неговото тридневно погребение (и од мртвите Воскресение и тоа што следува...), за нас во Црквата имаат како онтолошко-светотаинско така и персонално-сотириолошко значење.

Што значи тоа?

Тоа значи дека без Христос да се жртвува и без да пострада на Крстот, и без Христос да се симне во адот, (и без Христос да воскресне од мртвите и тоа што следува...) ние не ќе можевме денес, секојпат кога околу нашиот епископ ќе се собереме на Светата Литургија, повторно и повторно благодатно да учествуваме во она што Христос еднаш и засекогаш го направи за нас и наше спасение и ни го остави преку Светиот Дух Господ во Литургијата на Црквата. И затоа после Големиот Вход, кога ги предлагаме чесните дарови на светата Трпеза – односно кога самите себе, еден со друг и целиот наш живот во Христос на Бог Му го предаваме, првата молитва што ја изговараме е следната: „Благообразниот Јосиф, откако го симна од дрвото Твоето пречисто Тело, го обви со чиста плаштаница и, помазувајќи го со мириси, во нов гроб го положи“. Тоа е онтолошко-светотаинското значење.

И тоа значи дека принесувањето на даровите на олтарот (на светата Трпеза) од храмот, односно излегувањето на свештеникот во тело пред олтарот е поврзано со (т.е. внатрешно духовно соодветствува на) излегува-

њето на умот пред олтарот на срцето – значи, со умно-срдечната молитва и со словесната жртва на човековата личност што во срцето на Бог Му се принесува и посветува. Доколку свештенослужителот со својот ум не излегува пред престолот Божји во своето срце, што ако со телото стои пред престолот Божји во храмот? Затоа после Големиот Вход, кога ги предлагаме чесните дарови на светата Трпеза, втората молитва што ја изговараме после првата е следната: „Според милосрдието Твое, Господи, чини му добро на Сион и нека се возвишат ѕидините ерусалимски. Тогаш ќе Ти бидат угодни жртвите на правдата, приносите и сепалениците; тогаш на Твојот олтар ќе се полагаат телци“. Го молиме Бог да го возобнови ерусалимскиот храм на Сион, односно да ја возобнови чистотата на нашето срце; и да ги возобнови и подигне ѕидините ерусалимски, односно да го просветли нашиот ум, кој како таков нема да дозволи ниту една валкана помисла да влезе во нашето срце – за тогаш да Му бидат угодни нашите молитви принесени од умот во срцето. Тоа е персонално-сопотириолошкото значење.

Треба никогаш да не ја превидиме соборната димензија и на онтолошко-светотаинското и на персонално-сопотириолошкото значење на Христовиот Домострој.

Вознесение во Педесетница

Деца, при толкувањето на евангелието за жената Самарјанка велам: „Водата што Богочовекот Христос ни ја дава, и која имајќи ја никогаш нема да ожеднине, е благодатта на Светиот Дух во нашето срце. Оваа благодат во нас може да стане и извор на благодат која нè води во живот вечен доколку го очистиме и го отвориме нашето срце“. И уште: „Потекувањето на благодатта, односно добивањето и пронаоѓањето на вода жива, пројавено како умносрдечна молитва, е дар Божји“.

Денес, кога повторно учествуваме во светата Педесетница, истата потврда ја добивме од Самиот Богочовек Исус Христос и од Неговото Евангелие: *„Кој е жеген, нека дојде при Мене да пие! Кој верува во Мене, од неговата утроба, како што е речено во Писмото, ќе потече реки од жива вода“. А ова го рече за Духот, којшто Го примаше оние кои веруваа во Него; овиј Светиот Дух уште не им беше даден, бидејќи Исус уште не беше прославен (Јован 7, 37–39).*

Последнава евангелска реченица ме инспирира да кажам збор-два за Вознесението на Богочовекот Христос и за симнувањето на Светиот Дух Господ на Апостолите, за овој двоен настан во севкупниот Домострој на Бог и Отецот за нашето спасение.

Ако Синот Божји не се симнеше на земјата меѓу нас, ниту ние не ќе можевме во Малиот Вход на Светата Литургија на Црквата да се вознесеме и да застанеме пред престолот Божји. Ако Он не се крстеше, ниту ние не ќе можевме да умреме за гревот и да бидеме живи за Бог

во Него. Ако Он не ја проповедаше Својата Блага Вест за Царството Божјо, ниту ние не ќе можевме на Светата Литургија на Црквата да го читаме и проповедаме Неговиот Нов Завет. Ако Он не се жртвуваше на Крстот за нас и наше спасение, ниту ние не ќе можевме во Големиот Вход од Светата Литургија да се принесеме самите себе и целиот наш живот на светиот Престол Божји преку даровите што ги принесуваме на него. Ако Он не се вознесеше и не седнеше оддесно на Отецот, ниту Светиот Дух Господ ќе се симнеше на Апостолите, а преку нив и преку светите Отци и на нас до денес, во Црквата, ниту пак, Второто Христово Пришествие и Страшниот Суд ќе беа 'веќе, и уште не'. А ако пак Светиот Дух не се симнеше на нас, никакво значење немаше да има за нас сето она што Богочовекот Христос го направи за нашето спасение. Дел од човечката природа во својата целост неразделно, неслиено, неразлучно и непроменливо соединета со божествената природа во едната Ипостас Христова ќе се прославеше до седење оддесно на Отецот, исто како и Богородица и Секогашдева Марија, Која Својата лична Педесетница ја доживеа во моментот на Воплотувањето на Синот Божји – и тоа ќе беше сè.

Но, ова е само теологизирање, претпоставка, колку да го видиме значењето на симнувањето на Светиот Дух. И навистина, Светиот Дух Господ се симна на светите Апостоли и во собранието на Црквата, и во Светата Литургија на Црквата ни овозможи, и секој пат повторно ни овозможува, да станеме учесници во севкупниот Светотроичен Домострој на нашето спасение. Но, симнувањето на Светиот Дух покрај своето свето-таинско и соборно-лично значење за нас, има и длабоко

лично-соборно, односно внатрешно значење за нас. Без лично да Го примиме во Црквата Светиот Дух, ниту срцето наше ќе станеше наш духовен центар, ниту ќе знаевме за местото на срцето, ниту исцелениот наш ум – односно, енергијата на нашиот ум соединета со својата суштина во срцето – ќе можеше молитвено да се просветлува престојувајќи во благодатта на Светиот Дух, ниту ќе можевме да Му служиме на Бог на олтарот од нашето срце, ниту ќе можевме целата Црква да ја видиме собрана во нашето срце, ниту ќе можевме да ја видиме несоздадената светлина Божја, ниту од нашата утроба (срце) ќе потечеа реки од вода жива, та да можат и нашите ближни да ја угасат својата жед.

И, како вообичаено после Христовата проповед, *наста̀на во народо̀и рас̀правија за Нѐго. А некои од нив сакаа да Го фа̀ша̀и, но никој не сѝстави рака врз Нѐго. Дојдоа, ѝак, слу̀жише кај ѝрвосвештѝеницише и фарисеише и овие им рекоа: „Зо̀што не Го доведовише?“ А слу̀жише од̀говорија: „Нико̀гаш човек не го̀ворел ѝака како Овој Човек“. То̀гаш им од̀говорија фарисеише: „Да не се ѝррелажавише и вие? Поверувал ли некој од началницише и фарисеише во Нѐго? Но овој народ, што не го̀ знае Зако̀но̀и, е ѝроклѐи“ (Јован 7, 43-49).*

Гледате ли, деца, како првосвештениците и фарисеите самите за себе сведочат дека својот ум го хранеле само со празно знаење, но не и своето срце со добри дела: *„Поверувал ли некој од началницише и фарисеише во Нѐго? Но овој народ, што не го̀ знае Зако̀но̀и, е ѝроклѐи“*. Се сеќавате сега дека во беседата „Скаменето срце“ ви нагласив колку „е опасно ако го храниме само умот, односно разумот, и тоа со читање и со концентрирање на знаење“; и „оваа грешка ја прават

многумина денес“; и „знаењето од тој тип носи гордост, прелест и разградува“; и „подобро повеќе да обрнеме внимание на хранењето на срцето со добри дела, затоа што преку тоа ќе го храниме и умот со вистинско знаење“. И, овој пат би додал, дека е подобро човек да не знае ништо, а да живее според својата совест, отколку да мисли дека знае нешто. Празното знаење, прелеста, не одделува од Богочовекот Христос.

И ѝаќ им рече Исус, велејќи: „Јас сум Светлина на светоста; кој врви до Мене, нема да оди во темнина, а ќе има светлина во живоста“ (Јован 8, 12). А врват по Него оние кои ги исполнуваат Неговите заповеди. Оние кои своето срце и својот ум ги хранат со добри дела, во послушание на својот духовен отец. Оние кои не мислат за себе дека се подобри од кој било друг. Оние коишто вината за сè ја гледаат само во себе. И врват по Него оние коишто начинот на својот подвиг го восогласиле со степенот на духовната возраст на кој се наоѓаат. Сите тие ќе имаат светлина во животот.

Тогаш им се отворија очите

Деца, ем умиление ем теолошки восхит секој пат ни носи мислата дека срцата на Апостолите гореа од внатре уште додека Воскреснатиот Христос им говореше по патот, но дека очите им се отворија дури при прекршувањето на лебот. Господ јасно ни ја предочува Светата Тајна Евхаристија (или Литургија), односно Црквата како единствено место, а и време, но и заедница на дарот на боговидението и на богопознанието. Затоа, чувствувам потреба овојпат малку повеќе да се задржиме на односот помеѓу нашето срце и светата Евхаристија, за да ни стане појасно од каде и како се разгорува огнот во него.

Личноста и заедницата, односно личносниот однос со Бог и личносните односи со нашите ближни во Него, се заедничка содржина и онтолошка врска помеѓу срцето и светата Евхаристија. Поконкретно кажано, во сеопфатната Тајна на Црквата нашето срце станува лично духовно средиште на нашето битие и во аскетско-исихастичка и во литургиско-соборна смисла.

Знаеме од учењето на светите Отци дека Господ Исус Христос од моментот на светото Крштение преку благодатта на Светиот Дух го зазема средиштето на нашето срце. Но, што конкретно значи тоа дека срцето е лично духовно средиште во аскетско-исихастичка смисла? Сигурно ви е познато едно од, барем за мене, најсилните места во Светото Евангелие: „*Лисициџе имааџ леџла и џџициџе небески – џнезда, а Синоџ Човечки нема каде џлава да џџслони*“ (Матеј 8, 20; Лука 9, 58). Со

овие зборови, за нас до срж прекорувачки и актуелни, Богочовекот Христос ни потврдува дека човековото срце, како духовно средиште, е единственото место на лична средба помеѓу Бог и човекот; дека само во очистеното, просветлено и обожено срце Господ наоѓа Свој спокој и почивалиште; дека многу малку подвижници во една генерација го достигнуваат дарот на обожение, на непрестајна умносрдечна молитва и на гледање на божествената несоздадена светлина.

Што, пак, значи тоа дека срцето е лично духовно средиште и во литургиско-соборна смисла? Заедницата и единството коешто го засноваме ние, православните христијани, низ светата Евхаристија, причестувајќи се со Христос Бог и во Него меѓу себе, е единство, длабоко битијно и благодатно, коешто го ослободува човекот од ограничувањата на времето и на просторот. Така што, секој член на Црквата живее, љуби и се спасува со помош на сите членови на Црквата, земни и небесни. Секој од нас живее благодатно и молитвено во сите и заради сите, и сите живеат во секого и заради секого. Тоа е соборниот живот на Црквата, овозможен од благодатта на Светиот Дух Господ. Притоа, животот на секого е негов сопствен живот и личноста на секого е негова сопствена личност, според икона и подобие на единството и личната заедница на нашиот Бог – Света Троица.

Ние живееме во Христос, во Неговото срце, и Христос живее во нас, во нашето срце. Затоа тајната на претходно опишаното наше меѓусебно проземање и проникнување се случува во нашето срце. И затоа Богочовекот Христос е средиште на нашето средиште, односно средиште на нашето срце и на нашиот живот и

постоене. Тој е средиште: на нашето лично битие и на нашата словесност, како Слово на нашиот Творец, преку Кого сè станало; на нашето лично благодитие како Син Божји, Кој го исполни целиот Домострој на спасението на нашиот Отец Небесен; и на нашето лично вечно благодитие во бесконечното Царство и Заедница на Отецот и Синот и Светиот Дух. Но, оваа тајна ќе им се открие на оние кои ќе ги очистат своите срца: „Блажени се чисти́ише њо срце, зашѝо ѝше ќе Го видатъ Богъ“ (Матеј 5, 8).

Сите останати места во литургискиот текст, на пример од свети Јован Златоуст, во кои непосредно или посредно се спомнува срцето, само го потврдуваат аскетско-исихастичкото и литургиско-соборното значење на срцето на човекот. И сите тие места само од овие два аспекта правилно се сфаќаат и се толкуваат:

„Запали ја во нашите срца, човекољубив Владико, бесмртната светлина на Твоето богопознание“.

„Погледни на мене, грешниот и непотребен Твој слуга, и очисти ги мојата душа и срце од нечестива совест и оспособи ме со силата на Светиот Твој Дух, облечен во благодатта на свештенството, да застанам пред оваа Твоја света Трпеза, и да го свештенодејствувам светото и пречисто Тело Твое и чесната Крв“.

„Господи Боже Седржителу, единствен Свет, Кој ја примаш пофалната жртва од оние што од сето срце Те призиваат, прими ја молитвата и од нас грешните и принеси ја на Твојот свет жртвеник и оспособи нè за нашите гревови и за незнаењата на народот да Ти принесуваме дарови и духовни жртви“.

„Горе да ги имаме срцата“.

„И дај ни со една уста и едно срце да го славиме и воспеваме пречесното и величествено име Твое, на

Отецот, и Синот, и Светиот Дух, сега и секогаш и во вечни векови“.

„Христе, Боже наш, Ти Самиот си исполнување на Законот и Пророците; Ти си го исполнил сиот спасителен Домострој на Отецот; исполни ги [подеднакво толку] со радост и веселба нашите срца, постојано, сега и секогаш и во вечни векови. Амин!“

Деца, дали забележувате што ни недостасува, и во редоследот на претходно спомнатите молитви и во нивната комплетност и во нивното толкување, за да ни станат уште појасни и аскетско-исихастичкиот и литургиско-соборниот аспект на нашето срце како лично духовно средиште на нашето битие? Ни недостасува да го објасниме односот помеѓу Светата Тајна Свештенство и умносрдечната литургиска молитва.

Многупати сум ви зборувал дека принесувањето на даровите на олтарот (на светата Трпеза) од храмот, односно излегувањето на свештеникот во тело пред олтарот, внатрешно духовно соодветствува на излегувањето на умот пред олтарот на срцето – значи, на умносрдечната молитва и словесната жртва на човековата личност што во срцето на Бог Му се принесува и посветува. Доколку свештенослужителот со својот ум не излегува пред престолот Божји во своето срце, што ако со телото стои пред престолот Божји во храмот? Затоа после Големиот Вход, кога ги предлагаме чесните дарови на светата Трпеза, втората молитва што ја изговараме после првата е следната: „Според милосрдието Твое, Господи, чини му добро на Сион и нека се возвишат ѕидините ерусалимски. Тогаш ќе Ти бидат угодни жртвите на правдата, приносите и сепалениците; тогаш на Твојот олтар ќе се полагаат телци“. Го молиме Бог да го

возобнови ерусалимскиот храм на Сион, односно да ја возобнови чистотата на нашето срце; и да ги возобнови и подигне сидините ерусалимски, односно да го просветли нашиот ум, кој како таков нема да дозволи ниту една валкана помисла да влезе во нашето срце – за тогаш да Му бидат угодни нашите молитви принесени од умот во срцето, но и нашата служба при принесувањето на евхаристиските дарови. Во ова се состои и персонално-сотириолошкото значење на севкупниот Домострој на Богочовекот Христос за нашето спасение, доживеан во Светата Тајна Свештенство.

Претпоставувате и самите дека сите соодветни молитви за време на Светата Литургија, оние што се носители на Божјиот дар на умносрдечната молитва ги изговараат во своето срце. Затоа, кога ќе се сетам на молитвата „Достојно и праведно е Тебе да Ти пееме, Тебе да Те благословуваме, Тебе да Те фалиме, Тебе да Ти благодариме, Тебе да Ти се поклонуваче на секое место од Твоето владеење“, се запрашувач себеси, кој апсурд е тоа за нас, монасите, да го посветиме нашиот живот на Бог и да Му се поклонуваче на Христос секаде и во секое време, а токму таму каде што е најважно тоа да го сториме – во нашите срца – сè уште да немаме пристап!?

Овде повторно се враќаме на нашата болна тема за нашето срце извалкано, затворено и заробено од страстите, како место каде што Синот Човечки нема каде „глава да потслони“. И бидејќи нашиот ум не може да влезе во затвореното срце и да допре до Синот Човечки, Тој престојува таму осамен, гладен, жеден, странец, необлечен, во затвор... заради нашата љубов, заради нас и заради наше спасение. Затоа, за да допреме до

Христос и да Му послужиме, уште еднаш ќе се потсетиме дека најнапред треба доволно да го очистиме своето срце од страстите, да го осознаеме ‘местото на срцето’, да го откриеме влезот на Царството Небесно внатре во себе, и со својот ум смирено да застанеме пред Царот на славата.

После сè што чувме деца, барем три работи теоретски ни стануваат појасни:

Прво, ни станува појасно дека патот до Бог, како и до срцето на нашиот ближен, минува само преку нашето очистено срце.

Второ, ни станува појасно како нашите Отци и Учители успеваа да го одржат и разгорат духовниот оган во своето срце – и додека се молеа насамо во својата ќелија, непрестајно соединети со својот Господ; и додека молитвено сострадаваа за сите луѓе; и додека се молеа и служеа Литургија за живот на светот; и додека им враќаа со зло оние за чие добро и за чие спасение се молеа и на кои им го продолжуваа времето предвидено за нивно покајание. Тие знаеја дека ако само еднаш вратат со зло на зло и дека ако само еден човек остане надвор од нивната молитва, огнот во нив ќе се задуши и згаси.

Трето, ни стануваат појасни и зборовите на нашиот Господ и Спасител, Богочовекот Исус Христос: *„Јас дојдов да фрлам оган на земјата и колку би сакал да се беше веќе разгорел“* (Лука 12, 49).

И откако благодари...

Деца, покрај многуте поуки што сум ви ги кажувал за Исусовата молитва, овојпат сакам да ги нагласам следниве две:

Прво, оној којшто сака да го добие дарот на умносрдечната молитва, убаво е да го покаже тоа на тој начин што секој ден ќе пробува молитвено да влезе во срцето. Одвојте најпрвин пет минутки за тој подвиг, а потоа само по себе времетраењето на молитвата ќе се зголемува. Самиот подвиг ќе ви го покаже патот.

И второ, генерално, соодветно е молитвата да биде собрана, нерасеана, и тоа да се потрудиме колку што можеме подолго да го држиме умот во таква состојба. Трудете се во нерасеаната молитва и ќе видите како срцето само ќе почне да ви дава сигнали за местото во него, каде што точно треба да биде собран умот.

Ја слушнавте денес молитвата од Канонот на Евхаристијата, кога Богочовекот Христос се предаде Себе за живот на светот, како „го зеде лебот во Своите свети, пречисти и непорочни раце и, откако благодари [на Бог Отецот], го благослови, го освети, го прекрши, им го даде на Своите свети ученици и апостоли...“ Така некако слично е забележано и од светите Евангелисти. Имаше ли потреба, деца, Он, како Син Божји, јавно да Му благодари на Отецот или што било за Себе да прави? Зошто јавно да Му благодари на Оној со Кој е во личен и суштински благодарен однос, кој за нас останува тајна? Зошто јавно да благодари, кога знаеме дека Тој е Оној „Кој принесува и Се принесува, Кој прима и Се раздава“?

Нормално, нема потреба од тоа. Сето тоа повторно го направи за нас и нашето спасение. Ова сакав да го нагласам и кон тоа да го привлечам вашето внимание. Значи, можеше, како Бог, само да ги благослови лебот и виното, и тоа ќе беше доволно за основање на Светата Тајна.

Какво значење има кажаново за нашиот монашки подвиг? Можеме од сето ова да извлечеме заклучок дека и при ова светотаинско случување, со чинот на благодарене, Богочовекот Христос нешто ни порачува и на нешто со дело нè поучува, како и тоа дека за нешто ни дава сила. Ни порачува и нè поучува и сила ни дава најнапред да Му благодариме на Бог Отецот за сè, на тој начин што самите себе, еден со друг и целиот свој живот на Христос Бог ќе Му го предадеме, во Светиот Дух. Кога на овој начин, лично и соборно Му благодариме, односно Му се принесуваме на Бог, тогаш целиот наш живот станува една Света Тајна. Христос ни покажува дека благодаренето е нашиот начин на живот.

Како што еднаш веќе ви спомнав, свето е да Му благодариме на Бог, секогаш, за сите и за сè. Да Му благодариме за сето она што ни се случува а ни се чини дека е добро, како и за оној што ни го прави тоа; и за сето она што ни се случува а ни се чини дека е лошо, како и за оној што ни го прави тоа. Секого и сè да примаме како дар Божји, од една страна, но и, од друга страна, да се трудиме што посовршено да ги исполнуваме Божјите заповеди, за надградба на Телото Христово – Црквата. Накратко, да се однесуваме како деца Божји, а не како робови или наемници, кои работат или трпат за својот гол живот или за плата. Ако не ги вкусиме големата утеха и радост особено при неволјите,

значи дека не Му благодариме на Бог од сè срце и дека не си го познаваме срцето. Благодарноста привлекува сè поголеми и посовршени дарови Божји.

Но, како целиот наш живот станува една Света Тајна? Секогаш кога на Бог Му благодариме, ние истовремено и благословуваме и сме благословени, и осветуваме и се осветуваме, и самите себе се прекршуваме и се раздаваме, односно Христос Богочовекот Го сведочиме – „*Ова ѓравеѝе ѓо во Мој сѝомен, оѝи коѓа ќе ѓо јагеѝе овој леб и коѓа ќе ја ѝиеѝе оваа чаша, вие ќе ја објавуваѝе смрѝѝа на Госѝог, додека Он не гојге*“ (ст. 1. Кор. 11, 25–26). Но, истовремено не треба да се плашиме дека ќе се потрошиме затоа што „се раздробува и разделува Агнецот Божји, Кој се раздробува и не се разделува, секогаш јаден и никогаш дојаден“.

Деца, тогаш кога ќе успееме да го прилагодиме начинот на нашиот живот согласно степенот на духовниот развој на кој се наоѓаме, тогаш всушност ние ќе почнеме и да Му благодариме на Бог, односно конкретно да Му се принесуваме, иако можеби се наоѓаме само на првиот степен. Секако, спасоносното благодареење, во смисла на соборно значеење, започнува со молитвата во срцето, односно кога умот ќе излезе пред олтарот на своето срце и на него ќе ја принесе својата словесна жртва, за живот на светот. Нема благодарност кон Бог од сè срце без умносрдечна молитва.

Точно е дека Христос чука на вратата од нашето христијанско срце, но од внатре. И сè да Му принесеме на Бог, ако срцето наше не Му го принесеме, ништо не сме направиле. Светиот апостол Павле во ваква прилика употребил егзистенцијално уште пострашен израз: *нишѝо не сум* (1. Кор. 13, 2). Видовте во денешното евангелско

четиво како фарисејот давал во храмот десеток, и тоа само од она што материјално го поседувал; и кое, дури, испаднало и на негова духовна штета. Тоа е пример за гордост која произлегува од надворешното исполнување на правилата, без водење сметка за внатрешниот и невидлив духовен живот. И видовте на кој начин митарот срдечно Му се принесува на Бог: „*Боже, биди милослив кон мене грешниот!*“ (Лука 18, 13). Само во тој дух на покајание можеме да влеземе и оправдани да излеземе, пред Лицето Господово, од храмот на нашето срце.

Пресвета Богородице, помогни ни!

Петти дел

Манастирски разговор
за молитвата на срцето

Манастирски разговор за молитвата на срцето

Отецот: Што мислиш, Н., кој беше најголемиот Божји дар за тебе, на ова Рождество Христово?

Сестра Н: Најголем дар за мене е што го познав својот грев.

Отецот: Да, но, колку што ти е дадено, моментално; бидејќи, како што рекол некој подвижник: „Господ не ни дава да ја разбереме сета длабочина на нашите гревови – ниеден човек не би го издржал тоа“. Негувај го тоа чувство на покајание, затоа што лесно се губи.

Сестра Н: Добро... Размислував овие денови и за симнувањето на Христос во адот.

Отецот: Таа тема не е несоодветна за Рождеството, бидејќи јаслите во кои Христос е положен се прикажани на иконата како Неговиот иден гроб, а повоите со кои Христос е повиен се како повои погребни. И воопшто, кога Вечноста влегува во историјата, времето станува релативна категорија. Впрочем, целиот Негов Домострој на нашето спасение е страдање до истоштение. Почетокот го покажува веќе крајот. Во пештера роден, во пештера погребан. Синот Човечки нема каде глава да потслони (види Лука 9, 58).

Сестра Н: Размислував за симнувањето на Христос во адот и како го извлекува Адам од таму, држејќи го за рака. На тој начин го гледам и моето спасение. Како Негова милост, а не како моја добродетел и заслуга.

Отецот: Се обиде ли да го симнеш својот ум во срцето овие денови?

Сестра Н: Да.

Отецот: Симнувањето на умот во срцето, на почетокот, е како едно *salto mortale*. Умот влегува во еден, за него, непознат простор, темен, нејасен, несигурен, одбоен, а има вера дека токму таму може да Го најде Царот и Царството Небесно. Но, не веднаш Го наоѓа, и душата страда заради тоа, збунета е. Единствено чувство што ни е потребно и кое може да ни помогне во тој подвиг е покајанието, но и тоа го нема секогаш. Треба да се принудиме на покајание и плач, и тие не доаѓаат, конечно, сами од себе. Треба да стоиме на молитва, да правиме метании. Никогаш да не ја почнуваме молитвата седејќи. Треба да стоиме на молитва обидувајќи се да го држиме умот внатре во срцето сè додека не се измориме физички. Потоа може да седнеме и да ја продолжиме молитвата на ист начин, трудејќи се да го држиме умот внатре во срцето. И не заборавајте: молитвата е давање, а не земање.

Сестра Н: Се молам во срцето, и овие денови чувствувам една таква топлина и болка заради која не можам понатаму да продолжам. Што да правам?

Отецот: Собери го својот ум во Христовото име, во Него Самиот, продолжи со молитвата внатре во срцето и ќе видиш дека сè ќе си дојде на место, дека болката што пречи ќе се претвори во болка што привлекува. Не треба да обрнуваме внимание на последиците од молитвата, на топлината или болката, тоа може да ни ја попречи молитвата и на подолг период. Во молитвата единствено важен ни е Христос.

Сестра Х: Отец, што е тоа место на срцето, а што отворање на срцето? Дали се тоа две различни појави?

Отецот: Случувањето кога благодатта за прв пат

на таков начин се пројавува во срцето, го нарекуваме отворање на срцето, а местото каде што благодатта Божја се пројавува, се нарекува место на срцето. Една и иста благодат, енергија Божја, го дејствува тоа случување: и отворањето на срцето и држењето на местото на срцето активно.

Сестра X: Рождеството го доживеав како радост. Ме погодија зборовите од твојата беседа вечерта тој ден: „Ако кажеме дека нешто во духовниот живот не можеме, дека заповедите Христови се тешки и дека не можеме да ги исполниме, ние хулиме на жртвата Христова“.

Отецот: Да, токму затоа Синот Божји стана Син Човечки, токму затоа Богочовекот Христос пострада, за ние да имаме сила, за да можеме, а не да не можеме. Нам ни останува само изборот – сакаме или не сакаме. А со тоа ни останува и одговорноста за нашата слободно изразена волја. Потоа не можеме да се самооправдуваме за својот погрешен избор.

Сестра X: Да, отец, некаде прочитав дека самооправдувањето е продолжување на гревот на Адам во рајот: „Жената која Ти ми ја даде, ме излажа“ (види 1. Мој. 3, 12).

Отецот: Да Му рече Адам „прости“ на Господ, немаше да се случи истерувањето од рајот, но тој го избра патот на самооправдувањето, патот на суетата и самољубието, а за таков „духовен“ развој нема место во рајот, каде што сè беше вечно, и тој требаше да биде прекинат. Подвигот беше потребен и во рајот.

Сестра X: Прочитав кај старец Софрониј: „Јас не би можел во делото на љубовта да се чувствувам слободен, кога да се љуби би значело само наслада. Кога сум распнат, тогаш имам смелост на Отецот да Му

кажам: 'Јас Те сакам' – и срцето знае дека таа љубов е вистинска и света“. Тоа за мене значи дека нема „не можам“. Мора да го живееме распнувањето ако сакаме да имаме љубов. Само тогаш ќе Му кажеме на Господ дека Го сакаме.

Отецот: Дали проба да влезеш во своето срце, во пештерата на Христос? Целиот Христов живот е содржина на животот на нашето срце. И таа благодат на учество во секој момент од Христовиот живот, која сите ја добиваме на Литургијата собрани околу нашиот епископ, но само ако учествуваме во Светите Тајни – се разбира, е истата благодат која се пројавува и во нашето срце. Затоа тие денови се посебни. Ако ги испуштиме, треба да го чекаме дури Велигден. Тие се специјални денови каде што можеме да добиеме молитвен пристап до срцето. Посебно Христовите и Богородичните празници. Посебно Воскресение и Успение. Тоа се слични празници, и едната и иста благодат на Воскресението. Христос со ништо не ја ускратува Својата Мајка Богородица, од тоа што Он го има.

Отецот: А ти, сестра М., се обиде ли да го симнеш својот ум во срцето овие денови?

Сестра М: Не знам како да кажам, отец, како да се фрлив во темнината на срцето.

Отецот: Како се фрли во срцето, како твој слободен двиг или нешто те привлече?

Сестра М: Сама.

Отецот: Колку време траеше тоа?

Сестра М: Дваесет минути, чувствував топлина, се сконцентрирав. Топлина и темнина.

Отецот: Тоа беше точно во срцето или тука некаде?

Сестра М: Не ми беше сосема јасно.

Отецот: Се молеше во ќелијата?

Сестра М: Да.

Отецот: Со која молитва?

Сестра М: 'Господи Исусе Христе, помилуј ме'.
Како точно се чувствува тоа место (на срцето), отец?

Отецот: Тоа со сигурност го знае само оној што го вкусил. Дали пробуваш секој ден да влезеш во срцето?

Сестра М: Да. Се сетив дека на крајот ми остана некое чувство на срцето. И сега го чувствувам. Се молам во тоа место. Овие денови забележав дека веднаш штом почнам така да се молам, повнимателно, ми течат солзи без да се принудам на тоа. Ти кога зборуваше за скок во празно, беше како да објаснуваш што ми се случи мене. Малку сум збунета. Моли се за мене. Прости ми.

Отецот: Сестра И., ти се молиш во срцето секој ден, како што рековме?

Сестра И: Да.

Отецот: Опиши ми што точно се случува?

Сестра И: Понекогаш е многу лесно, умот како сам да се лизнува и влегува внатре. А почесто треба на почетокот да вложам напор да се собере умот во Христос и да се спушти долу. Тогаш, прво чувствувам една болка и страдање зашто наидувам на многу гревови таму, дури и некои подзаборавени; после си ги гледам страстите, слабостите, некои стравови, и притоа ми доаѓа чувство на скрушеност и плач оти сум толку за никаде. И уште повеќе умот се врзува за Христос и после некако сè како да се губи, сè се смирува во мене и останувам така да стојам пред Христос и тогаш ништо не е важно без оглед на тоа што сум јас таква никаква. И кога кажувам „Богородице, Дево“, често се случува истото. А некогаш

и на Литургија, на повечерие. И сега ме опфаќа плач. Прости ми и моли се за мене.

Отецот: Кажу ми нешто повеќе за болката што се појавува.

Сестра И: Отец, знаеш, тоа што ме прашуваш за болката... Всушност можам да кажам дека има две болки. Едната е физичка, и таа сега е блага, и сакам да е присутна оти го собира умот, го привлекува. Но, јас мислев повеќе на една друга болка, која не е физичка... Се појавува кога се гледам себеси каква што сум и тогаш не можам да не плачам. Целата моја внатрешност плаче (да, со плач можам да ја поврзам таа болка), а кога има солзи, тие некогаш се тивки, а некогаш ми иде да плачам на цел глас, и после тоа низ душата ми се разлива некој мир и утеха...

Отецот: Отците нè советуваат да останеме во подвигот што ни носи плач. Духовен живот без плач и покајание е прелест.

Сестра С: Отец, а дали може во душевни состојби, каква што е зависта, повреденоста, жалоста или слично, кога срцето доживува еден вид болка, да ја искористиме таа болка на срцето за да го најдеме местото на срцето?

Отецот: Да, можеме, само со молитва на покајание. Сè друго, како што реков, е прелест. И не го заборавајте послушанието, деца, тоа е суштина на Бого-човековиот Христов подвиг. А нели сме според ликот Негов создадени? Нели на Неговото совршенство сакаме да се вподобиме? Нели не сакаме ние да живееме, туку Богочовекот Исус Христос во нас?

Шести дел

Аскетско-исихастичко толкување
на евангелските четива

Уште од сега...

Слушнавете сите што вели Господ: „Така и Мојоѝ Небесен Оѝец ќе најрави со вас ако секој од вас не ѝи ѝпросѝи од срце ѝревовиѝе на браѝоѝи свој“ (Матеј 18, 35). Но, не нѝ поучува ова евангелие само во однос на простувањето; тоа е само еден пример.

Туку, нѝ освестува дека:

- бараме од луѓето да бидат верни, а ние сме неверни;
- бараме да нѝ почитуваат, а ние не ги почитуваме;
- бараме да се послушни, а ние не сме;
- бараме од нив трпение, а ние го немаме;
- бараме да нѝ ѝубат, а ние не ѝубиме;
- бараме да ни дадат, а ние не даваме.

Просто, опседнати сме од некој дух на постојано барање и очекување од другите.

Нормално, не треба многу памет за да знаеме дека такви нѝ прават самољубието, егоцентризмот, самодоволноста. Такви нѝ прави заробеноста од сите три вида на страсти (славољубие, среброљубие, сластољубие). Такви нѝ прават незнаењето и неправилниот подвиг. Такви нѝ прави неправилното духовно раководење.

Јасна е психологијата на егоцентричното однесување, кое произлегува од позицијата на замислена власт во Црквата. Тоа е самољубие скриено зад параванот на високата позиција. Но, редовна појава е и кога бараме од другите, а не сме во позиција на власт во Црквата. Иако, вообичаено, во тој случај ваквите барања се многу

помали, сепак егоизмот како самата причина за опишаното однесување тогаш најмногу се открива.

Тие што немаат внатрешно духовно покритие за позицијата на власт што ја држат во Црквата, токму така постапуваат, како што не треба, како што е опишано во приказната од денешното евангелско четиво: бараат, а не даваат. Затоа ова евангелие е напишано пред сè за нив, а дури после и за оние кои немаат позиција на власт во Црквата. Тоа е пред сè за оние на кои им „должиме“, оние кои сè нешто бараат од нас да исполниме, а самите многу малку исполнуваат. Тоа е за оние за кои Господ Христос вели: „Зашто, сè што ќе ви кажам ѝазете и извршувајте; а според нивните дела не ѝосудувајте, зашто тие зоворам, а не извршуваат“ (Матеј 23, 3).

Таква е природата на страстите: постојано бараат да бидат задоволувани, и не само што никогаш не се задоволени туку стануваат уште поалчни. А според светите Отци, високите свештенички чинови и позицијата на власт во Црквата не само што не ја покриваат заробеноста од страстите туку напротив, ја откриваат и тоа многу брзо. Човечката власт и слава се најдобар амбиент за развој и за подложност на страстите. Најнедозволено е задоволувањето на страстите да се случува врз основа на унижувањето и на страдањето на ближните; човечката власт и слава токму тоа го овозможува.

Затоа Господ јасно нè опоменува во денешното евангелско четиво откривајќи ја и определувајќи ја нашата меѓусебна ‘рамноправна’ есхатолошка позиција и однос со зборот ‘браќа’ (пријатели, другари, ближни). Еден е Господарот и во историјата и во Есхатонот, и на земјата и во Царството Небесно. Тоа е Господ Создател.

Ние сме само браќа, еднакви меѓу себе, создадени. Времени се нашите позиции на власт на земјата и во историјата. Тие, во Црквата, се само од литургиски (функционален) и педагошки, иконичен карактер. Во Царството Небесно нема да постојат. Тогаш, зошто уште од сега да не го живееме идното, тоа што 'веќе е, и уште не е'? Зошто пред сè да не даваме безусловно, наместо постојано нешто да бараме? Зошто да ни служат, наместо да служиме? Уште од сега...

И внимавајте, Господ ни заповеда да простуваме од срце. И секое друго добро да го правиме од срце. Од срце прави само оној што доволно го очистил своето срце. Доволно очистеното срце го краси умносрдечна молитва. Без неа, сè друго што мислиме дека правиме „од срце“ е само умисленост, прелест; сè, освен она што го правиме по послушание. А, како ќе сме послушни ако веќе сме заробени од високата позиција, од човечката власт и слава? Уште од сега...

Господи, помилуј..!

Јас сум вратата

Рече Госѿод на Јудеиѿе шѿо беа дошле кај Неѿо: „Јас сум враѿаѿа: кој ќе влезе ѿреку Мене, ќе се сѿаси; и ќе влезе, и ќе излезе, и ѿасишѿе ќе најде. Ајдукоѿ доаѿа само за да украде, да убие и да ѿоѿуби; Јас дојдов за да имаѿ живоѿ вечен и да имаѿ изобилие. Јас сум добриоѿ Пасѿир; добриоѿ ѿасѿир си ја ѿолаѿа душаѿа своја за овциѿе; а наемникоѿ, кој не е ѿасѿир и кому овциѿе не се неѿови, види ли волк да иде, ѿи остиава овциѿе и беѿа; и волкоѿ ѿи разѿрабува и расѿрснува овциѿе. Наемникоѿ беѿа, зашѿо е наемник, и не се ѿржи за овциѿе“.

(Јован 10, 9–13)

Христовите зборови „Јас сум враѿаѿа“ имаат две значења. Едното значење, онтолошкото или суштинското или битијното е дека треба најпрво да се соединиме со Бог, односно да се крстиме и облечеме во Христос, да учествуваме во смртта и воскресението Христово, да го примиме дарот на Светиот Дух, да се причестиме со Телото и Крвта Христови, да станеме Тело Христово, да станеме нова твар.

А, второто значење на зборот ‘врата’ е дека во духовниот живот постои духовен закон и духовен ред, и дека сите треба да го освестиме степенот на духовен развој на кој се наоѓаме и да го восогласиме начинот на нашиот живот и подвиг согласно степенот на кој се наоѓаме. Само на тој начин можеме да влеземе низ вратата, правилно духовно да растеме и да Го сведочиме Христос,

без разлика на кој од степените се наоѓаме.

Едното без другото не може. Свети Климент е затоа свети Климент, наш учител и просветител, наш добар пастир, затоа што поминал низ вратата, Христос, и во двете значења на поимот. Ајдук е демонот, кој доаѓа само да украде, да убие и да погуби. А, наемник е оној што има обличје на пастир, но нема влезено низ вратата на своето срце.

Постои посебна врата за влез на секој од степените на духовниот развој. За влез на првиот степен, вратата е верата и Крштението (со кое се подразбира и причестувањето со Светите Тајни на Телото и Крвта Христови). За влез на вториот степен, вратата е послушанието и отворањето на срцето. А за влез на третиот степен, вратата е повеќечасовната молитва во срцето и љубовта кон непријателите.

Но, што значи тоа дека некој ќе влезе и ќе излезе и дека пасиште ќе најде?

Тргувајќи од персоналниот принцип како основен при толкувањето на Светото Евангелие, зборовите „*ќе влезе, и ќе излезе, и ѝ асишѝе ќе најде*“ го означуваат токму духовниот развој и восовршување, а пред сè го означуваат сочувувањето и остварувањето на нашата личност, нашата лична слобода и љубов. Треба да се нагласи уште дека нашиот личен однос со Господ е вечен и дека е единствен и неповторлив, дури и за Самиот Него. „*Јас дојдов за да имааѝ живоѝи вечен и да имааѝ избобиле*“.

Најдобро е низ вратата да влеземе преку волев подвиг на почетокот од нашиот духовен живот, но може да се влезе и преку трпење на многу неволни страдања при крајот од животот.

Еве како ава Јустин го толкува истото евангелско четиво: „Богочовекот е за човечкото битие – вратата во бесмртноста, и самата бесмртност, и храна за бесмртноста. Бидејќи Он е Спасителот: спасува од гревот, смртта и од демонот; и тоа, спасува со Својата Богочовечка Личност, затоа и на чело на сите Негови зборови стои: ‘Јас сум вратата’. Сè човечко што нема да влезе во Него, останува во смрт и во грев, умира постојано низ гревовите и се ничкосува во вечното царство на злото и на гревот: пеколот. Вон Богочовекот нема ‘врата’ на бесмртноста за човечкото битие; само со Него човекот се спасува. Да, со Него: со сè што е Он и со сè што е Негово – Светото Евангелие, Црквата. Во нив се сите сили и сите средства со коишто луѓето ги совладуваат гревот, смртта и ѓаволот. А Он – секогаш во сето тоа со севкупната Своја Богочовечка Личност. До појавата на Богочовекот на земјата, овој наш земен свет беше без Врата, смртен затвор; Он е првата Врата од овој затвор во бесмртноста. Но севкупното спасение е условено и оградено со Него, со Неговата Богочовечка Личност: ‘Кој ќе влезе преку Мене = со Мене – ќе се спаси’. Секаде и на сè: Богочовек, Богочовек, Богочовек. Спасение – со Мене. Со Спасителот – спасение. Во подвигот на спасението е и вистинската безгранична слобода на човекот: ‘и ќе влезе, и ќе излезе, и пасиште ќе најде’; преку спасението од гревот и од ѓаволот и од смртта расте слободата, бесмртна и безгранична. Бидејќи гревот и е оковот кој го поробува човечкото битие на злото, смртта и ѓаволот. При сето тоа човечката личност останува недопрена и ‘расте со растот Божји – во човек совршен, во мерата на растот на висината Христова’ (сп. Ефес 4, 13; Кол. 2, 19): бидејќи нема ни грев ни смрт за да ја гуши,

ограничува, стеснува. 'Пасиште ќе најде': сè со што се храни боголиката душа човечка и богокопнежливото битие негово; сè што служи како бесмртна храна за бесмртното битие човечко. А тоа 'пасиште'? – вечната божествена Вистина, и Правда, и Љубов, и Добрина, и Мудрост, и Милост, и сите останати божествени совршенства; на земјата: Евангелието = Црквата: Светите Тајни, светите божествени сили и светите добродетели. Тоа е 'пасиштето' кое секогаш го има во неограничено изобилие во Богочовекот = Црквата = Евангелието. За ради сето тоа – Богочовекот е единствениот вистински водач на човечкиот род. Водач кој ги изведува луѓето од смртта и ги воведува во бесмртноста. Оттука, само Спасителот – е Водач. И останатите Христоносци. Сите тие ги водат луѓето во бесмртност и живот вечен".¹

¹ Архимандрит Јустин Поповиќ, „Тумачење Светог Еванђеља по Јовану“, Манастир Ћелије, Ваљево-Београд. 1989, *Глава Десета: Христос добри Пастир*, стр. 106.

За волкот

„Наемнико̄ѝ, кој не е ѝасѝир и кому овциѝе не се неѝови, види ли волк да иде, ѝи осѝава овциѝе и беѝа; и волко̄ѝ ѝи разѝрабува и расѝрснува овциѝе“.

(Јован 10, 12)

Слушнавте сите за ‘волкот’ кој се спомнува во денешното евангелие. Овој ‘волк’, во случајов, доаѓа од надвор; но, согласно степенот на духовниот развој, не секогаш ‘волкот’, односно нашиот непријател, доаѓа од надвор. Напротив, тој најчесто доаѓа од внатре кај сите оние што се на првиот степен од духовниот развој, односно кај оние кои го чистат срцето од своите страсти ипружаат отпор на демонското влијание поврзано со нив.

Ретки се оние што се наоѓаат на вториот степен од духовниот развој, а мнозинство сме што се наоѓаме на првиот степен. Според духовниот закон, Бог не допушта да ни се случат искушенија кои ја надминуваат нашата духовна и телесна сила. Односно, Он не допушта, додека сè уште не сме се очистиле од страстите од внатре, наместо да се соочиме со искушенијата кои ни се случуваат на ниво на помисли, желби и чувства, да се соочиме со искушенија предизвикани од надвор, од реално присуство и предизвик на човек. За жал таква е природата на нашата болест што, додека сме сè уште на првиот степен, најчесто причините за нашите проблеми ги бараме надвор од нас.

Затоа, да го восогласиме начинот на својот духовен живот со степенот на духовниот развој на кој се

наоѓаме и, освестувајќи ја и препознавајќи ја својата духовна состојба, да не ни се случува погрешно да го разбереме она што го доживуваме – односно, за ‘волкот’ што нè напаѓа од внатре, да мислиме дека е ‘волк’ што нè напаѓа од надвор. Ако ‘волкот’ навистина нè нападне од надвор а ние сме сè уште на првиот степен од духовниот развој, тогаш подобро да побараме и да видиме каде сме згрешиле и да се покаеме, отколку да се сметаме за маченици, инаку последната прелест ќе стане полоша од првата. Ова важи за сите нас. „*Кој има уши да слуша, нека чуе!*“

Синот Човечки е господар и на саботата

*„Сабоџаџа е создадена за човекоџ, а не човекоџ
за сабоџаџа“.*

(Марко 2, 27)

Тоа не значи ништо друго освен дека нема ништо посвето од човекот од сето она што можеме да го видиме, допреме, слушнеме, да го мириснеме или вкусиме во црковниот храм (надвор од светата Евхаристија), или од сето она што можеме да го прочитае во црковните правила на однесување и постапување.

Сето тоа е создадено и дарувано за спасение на човекот, а не дека е човекот создаден за сето тоа. И сето тоа е само сенка или икона на патот до Вистината. И сето тоа е само педагошко средство преку кое човекот го воведуваме во сета Вистина, коешто не смее да се претвори во идол на кого човекот треба да му служи и кој е поважен од човекот. На пример: ако видиме дека некој црковен храм гори и ако во него има еден немоќен човек, нормално е дека прво човекот ќе го спасиме, а сè друго ако има време, па што и да е тоа другото. И ако видиме дека некое црковно правило не може во потполност да се исполни, а настојувањето на тоа не би било за спасение на конкретниот човек, ниту пак на корист на Црквата како заедница (еве зошто е потребна умно-срдечната молитва, односно просветлувањето на умот), нормално е дека правилото ќе се прилагоди согласно духовните и телесните сили на конкретниот човек.

Затоа што Бог стана човек, за човекот да стане бог по благодат; затоа што Богочовекот Христос се поистоветува и со најништожниот од Неговите најмали браќа („ако ним им најравивѝе, и Мене Ми најравивѝе“ – види Матеј 25, 35–45); и затоа што „Синоѝ Човечки е ѝосѝодар и на сабоѝаѝа“ (Марко 2, 28). Слава на Тебе, Господи!

Распнување на умот

„Кој сака да врви ѿ Мене, нека се одрече од себе, и нека ѓо земе крстои свој и нека оди ѿ Мене. Зашто кој сака да ја сѝаси својата душа, ќе ја заѓуби; а кој ќе ја заѓуби душата своја заради Мене и Еванѓелието, тој ќе ја сѝаси“.

(Марко 8, 34–35)

Како го носиме крстот свој (кој во суштина е Христов) одрекувајќи се од себе и врвејќи по Богочовекот Христос? Преку аскетско-исихастичкото распнување на нашиот ум на крстот. Ако умот не се распне и не умре за овој свет закован на крстот Христов, тогаш не е возможно ни аскетско-исихастичко погребение негово во срцето. Ако нема погребение на умот во срцето, тогаш нема ни надеж за дарот на севкупното наше воскресение како личности.

А, како го распнуваме ние нашиот ум на крстот Христов? Преку чувањето на чистотата на Православната вера, преку послушанието кон духовниот отец во исполнувањето на заповедите Христови и преку собраната молитва во Бог. На тој начин го запираме валкањето на умот, го ставаме во процес на чистење и го чистиме сè повеќе и повеќе, а со тоа и нашето срце. Затоа што сè нечисто преку енергијата на умот влегува во нашето срце и го валка, исто како што и сè чисто преку енергијата на умот влегува во нашето срце и го чисти. Срцето се валка кога умот ќе се согласи со лошите помисли, со лошите зборови и со лошите дела.

Доволно очистеното од страстите срце станува како гроб на умот, кој молитвено престојува во него. Доколку успееме да го поминеме без пад (односно без предвременно напуштање на молитвениот престој на умот во срцето) периодот во кој непреобразениот дел од страстите ќе биде поттикнат со реален предизвик за нивно задоволување, тогаш можеме да се надеваме и на дарот на воскресението – и на душата и на телото.

Помислата не е реален предизвик на второто ниво од духовниот развој, туку телото предизвикано од вистинско тело, купчето пари коишто се чувствуваат во џебот, и непријателството на оние на коишто никогаш не сме им направиле зло.

Носењето на крстот свој и одрекувањето од себе се исполнува, за второто ниво, со доволна љубов и кон непријателите. За што доволна? За премин на степенот на обожение, кој е вистинско одење по Христос.

Одрекување од себеси

„Кој сака да врви ѿ Мене, [што значи, кој сака да биде Мој, кој сака да биде Христов, кој сака да биде христијанин] нека се одрече од себе, и нека ѓо земе крстој свој и нека оди ѿ Мене“.

(Марко 8, 34)

Кога Господ вели „нека се одрече од себе“, мисли да се одречеме од стариот човек во нас, заробен од страстите, оној кој треба да се обнови, заради чие обновување Господ го устрои целиот Домострој на нашето спасение. Ние толку се поистоветуваме со нашите страсти, што навистина треба да се одречеме од себе, од толкавото наше поистоветување со нив. А, од што се гледа тоа поистоветување? Секогаш кога ќе биде попречено задоволувањето на нашите страсти, без разлика дали се работи за среброљубието или сластољубието или славољубието, ние веднаш духовно се затемнуваме, веднаш се полниме со помисли, веднаш имаме лоши чувства – омраза, злопамтење, оладување на љубовта, лоши помисли против оној којшто тоа ни го направил; можеби ќе му вратиме со лоши зборови, а можеби и со дело. Така функционираат луѓето, генерално зборувајќи, иако ние, како христијани, се воздржуваме малку. Значи толку се поистоветуваме со нашите желби, чувства, помисли, односно со нашите страсти поврзани со нив, што духовно се затемнуваме, и душата и умот ни се исполнети со лоши чувства, дури тоа може и на нашиот лик да се забележи. И заради тоа поистоветување со страстите,

односно со гревот и со демонот на крајот на краиштата, Господ бара од нас да се одречеме од себеси.

Тоа одрекување не е лесно. Постојат два момента тука: или самите на духовен начин да го надминеме искушението, или да почекаме Божјата благодат да дојде после некое време и повторно да се вратиме во светлина и да почнеме одново. Ако не го надминеме сами, ако чекаме благодатта да дојде и да нè ослободи од тоа чувство и од таа цела негативна состојба, нехристијанска, внатре во нас, тогаш ние не можеме духовно да растеме. Ние сме, едноставно, повторувачи на испитот. Секојпат кога ќе ни се случи ваков напад, ние ќе паднеме во темница, ќе чекаме благодатта да дојде, ќе станеме повторно, и повторно падни-стани; и ако се повторува, тоа не е добро. Значи, ако духовно не го примиме тоа што се случува, ако не го решиме внатре во себе, брзо да се извлечеме со Божјата благодат, со вложување на нашите сили, особено на волјата, тогаш ние духовно не растеме.

Зошто уште Господ вели да се одречеме од себе? Затоа што демонот, кога ќе нè нападне – особено кога некој ќе го повреди нашето славољубие – толку реално ја прикажува сликата, односно состојбата на тој напад, што ние мислиме дека работите се токму така како што ние ги чувствуваме и доживуваме во тој момент. Забораваме дека нашата состојба во тој момент воопшто не е слична со она што Евангелието го нарекува *дарови на Свештииот Дух*. А *дарови на Свештииот Дух* се љубовта, радоста, мирот, долготрпеливоста, добротата, милосрдноста, верата, кротоста, воздржливоста – сите оние убави нешта што се наведени во Евангелието (види Гал. 5, 22–23). А ние во тој момент сме во темница, во

помисли, во една позиција да вратиме со зло на зло, бидејќи мислиме дека некој ни направил зло; и целите сме духовно пореметени и забораваме што ни кажува Евангелието, кои се *ѱлоговииѱе на Свѱѱиоѱ Дух*. Толку реално ни изгледа таа ситуација, што, едноставно повредени од неа, во суштина заслепени, поистоветени со нашите страсти, не ни знаеме што правиме, заборавајќи на сѐ.

Што нѐ спасува нас во тој момент како христијани? Една работа секогаш нѐ спасува, а тоа е да не бараме човечка правда; човечката правда е во суштина враќање со зло на зло. Туку, да ја бараме Божјата правда; а Божјата правда е во тој момент да се погледнеме, да си речеме: „Гледај, сега, колку сум јас несличен со Христос. Дали Христос во мојата ситуација би ги имал тие чувства, тие мисли, дали би ги кажал тие зборови, дали би го направил тоа што јас го правам..?“ И тука секогаш ја наоѓаме нашата вина – во нашата несличност со Христос. Затоа секогаш, во секоја ситуација, самите себе се наоѓаме виновни. На првиот степен од духовниот развој секогаш да знаеме дека сме виновни; да не мислиме воопшто дека нешто друго се случува. Ние страдаме заради некои наши стари или сегашни гревови.

Кога зборуваме за одрекувањето од себеси, тоа може да биде различно. Екстремно одрекување имале мачениците, имале јуродивите заради Христос, имаат и вистинските монаси. Заради тоа во нив ги гледаме плодовите на Светиот Дух. Во секој случај, треба да се одречеме, во доволна мера да се ослободиме од своите страсти – тие што го поробуваат нашиот живот и заради кои ние паѓаме во духовна темница – значи, да се одречеме од себеси и да го земеме својот крст.

Господ вели „својоѝ крстѝ“. Секој човек е посебна и неповторлива личност за Бог, пред Неговите очи пред сè. Ние сме свои, имаме свој крст, свој живот и сè свое.

Но, тоа исто така не значи дека ние само нашиот крст си го носиме. Светиот апостол Павле вели: *Носѝе љи ѝежиниѝе еден на друљ, и ѝака исѝолнеѝе љо законоѝ Хрисѝов* (види Гал. 6, 2). Значи, и на другиот да го поткреваме крстот (*ѝежиниѝе еден на друљ*). Тоа е втората, соборната димензија, а тоа е кога не враќаме со зло на зло, кога не бараме човечка правда, тогаш на другиот му помогнуваме со својата љубов, му оставаме простор за покајание и време за спасение со тоа.

Треба да ги запамтиме овие работи: одрекувањето од себе значи одрекување од нашиот стар човек, заробен од страстите; не барање на човечка правда, туку на божествена, Божја правда; носењето на крстот не значи само носење на нашиот туку и на другите да им помогнеме во носењето на нивниот крст, не враќајќи со зло на зло – и така да го исполниме законот Христов. А законот Христов е дека Тој ги зеде нашите гревови, Тој беше распнат на Крстот, пострада заради нас и нашето спасение, и ни дарува воскресение и живот вечен – тоа е законот Христов: Он пострада за сите нас (види 1. Петар 2, 21). И ние сме должни да ги носиме тежините на своите ближни, и така да го носиме крстот Христов и да врвиме по Него. Во тој подвиг нека нè благослови пред сè Пресвета Богородица, и светите Методиј и Кирил, светите Петнаесет Тивериополски свештеномаченици, свети Григориј Палама, свети Димитриј, светиот патријарх Леонтиј Ерусалимски¹ и сите светии.

¹ Леонтиј II (1176–1185), по потекло од Струмица.

Туѓинување

*„Никој шио ја сџавил ракаџа своја на ралоџо и
џоѓледнува назад, не е досџоен за Царсџвоџо Божјо“.*

(Лука 9, 62)

Голем е и славен е подвигот на туѓинувањето. Пресветата Владичица наша Богородица и Секогашдева Марија туѓинуваше. Не само што Сама престојуваше во Светињата на светињите од Соломоновиот храм, туку уште повеќе туѓинуваше совршено одделена со умот од светот и од неговите работи, а соединета непрестајно со Бог во Своето срце. Туѓинуваше и Господ наш Богочовекот Исус Христос. Не само што икономијата на воплотувањето Му беше своевидно туѓинување, туку навистина болно туѓинување Му беше животот меѓу луѓе кои не Го разбираа, кои на крај Го предадоа, се откажаа од Него и Го распнаа. Туѓинуваа и многу од светите Отци. Повеќето од нив од разни аспекти пишуваа за туѓинувањето и за неговите плодови, од личен опит.

Подвигот на туѓинување совршено го гледаме кај мачениците и кај јуродивите заради Христос во нивното апсолутно одрекување од светот, но тема на денешниов собир е содржината на овој подвиг кај монасите. Туѓинувањето, како што можеме да забележиме од претходните примери, не се состои само од својот телесен дел туку и од духовниот. Јасно ни е дека како што Господ наш Исус Христос беше положен телесно во гроб, така и ние го затворивме нашето тело во манастирот. И не само во манастирот туку колку што сакаме го држиме

затворено и во нашата манастирска ќелија. Но, исто така, како што и нашиот Спасител со душата се симна во адот, така и ние треба да го задржиме нашиот ум во адот на смирението и да не очајуваме во надежта и во молитвата. Тоа е полното значење на она што светиот апостол Павле го вели: *јас се раси́нав за свеишоѝ, и свеишоѝ се раси́на за мене* (ап. Гал. 6, 14).

Што значи тоа да го држиме нашиот ум во адот на смирението? Вие знаете што е адот на смирението бидејќи многупати сум ви говорел. Тоа е 'последно место', тоа е 'слуга на сите', тоа е 'апсолутно послушание'. Тоа е кога доброволно се откажуваме од сите права. Тоа е свесно намалување на можностите за некое повисоко место, или чин, или чест, или власт, или слава. Тоа е доброволно умирање за светот и за сè што се случува во него. И сето тоа заради ослободување на умот од ропството на страста гордост и високо мислење за самите себе, таа мерзост на запустението што седи на место свето (види Матеј 24, 15) – во нашето срце.

А што значи тоа дека не треба да очајуваме во молитвата и во надежта? Од една страна, тоа значи дека како што Синот Божји во ниту еден момент од Свето-троичната Икономија не се оддели од Отецот и Духот, така и ние не треба да го напуштаме подвигот на постојаното молитвено тихување. Од друга страна, тоа значи дека како што Христос се симна во адот и ги спаси таму заробените души на праведниците кои Го очекуваа и кои со надеж на Неговото доаѓање живееле и умреа, така сигурно ќе се симне и до адот на смирението во кое го држиме нашиот ум според Неговата заповед, а заради Негова љубов, и ќе го воскресне. Ќе ни го открие местото на срцето, местото каде што благодатта Божја

ја привлекува и ја соединува енергијата на умот со неговата суштина.

Жив е Господ, деца, живи ќе бидеме и ние. Жив е и дарот на умносрдечната молитва. Го сретнав тој дар на Света Гора – и во нашиот манастир и кај отците од другите манастири. Сведок сум на тој дар и во нашата Црква и во нашите манастири. Само за тој дар и дојдовме во манастир. Должни сме да го живееме тој дар и да го пренесеме на следните генерации монаси. Овој дар е срж на севкупното православно предание. Без умносрдечната молитва, нашите манастири само ќе имаат име дека се живи, а всушност ќе бидат мртви. Без молитвата во срцето, монашкиот живот може уште некое време по инерција да продолжи во некој манастир, но на крај секако ќе замре; како што и се случувало на многу места и во различни периоди на монашката историја; сè додека, во синергија на Бог со човекот, повторно не се појави некогаш и негде.

Повеќето од нас денес не се подвизуваат во туѓа земја и меѓу туѓ народ, но бидејќи подвигот на туѓинување, како што видовме, не е пред сè 'место', туку е 'начин', затоа со малку повеќе напор тој и за нас е возможен. Пред сè, знаете дека манастирскиот типик треба да е восогласен со подвигот на туѓинување. И запаметете добро, деца: не е возможно да се добие дарот на умносрдечната молитва без подвиг за совршено туѓинување и без да претрпиме соодветно страдање. Затоа стремете се кон што посовршено туѓинување, а преку неволните страдања ќе се надополни и она што недостасува до совршеното. И не го напуштајте овој подвиг сè додека не го добиете Божјиот дар на умносрдечна молитва. Потоа ќе се соочиме со подвигот на туѓинување соодветен за

второто ниво на духовниот раст – просветлувањето.

Чувствувам потреба уште еднаш да ве опоменам заради фактот што патот е тесен и што малкумина врват по него: кога веќе еднаш сме дошле со намера да се одречеме од светот, и надвор од себе и внатре во себе, да внимаваме да не го внесеме повторно на некој начин во манастирот и во нашиот монашки живот. Да внимаваме да не го слушнеме гласот на Оној Кој вели: *„Никој штио ја сџавил ракаиџа своја на ралоиџо и џоѓледнува назад, не е досџоен за Царсџивоџо Божјо“*.

Достигнувањето на Царството Божјо, коешто се наоѓа во нашето срце, и тоа уште во овој живот, е идеал на монашкиот подвиг.

Да даде Господ...

Зар не гореа срцата наши?

А коџа седеше со нив на ѿрѿеза, зеде леб, џо блаџослови, џо ѿрекрши и им ѿодаге; ѿоџаш им се оѿворија очиише и ѿше Го ѿознаа; но Он сѿана невидлив за нив. И си рекоа еден на друџ: „Зар не џореа срцаѿиа наши коџа ни зборуваше ѿ ѿаѿоѿи и коџа ни џо објаснуваше Писмоѿо?“

(Лука 24, 30–32)

Деца, знаете дека срцето е центар на сите наши душевни и телесни сили. Што е најважно, суштината на нашиот ум се наоѓа во нашето срце. Свети Макариј вели: „Срцето е господар и цар на целиот телесен организам, и кога благодатта ќе го заземе подрачјето на срцето, таа владее со сите негови делови и со сите негови мисли. Зашто во срцето живее умот, и сите мисли на душата, и нејзиното исчекување на идните добра“.¹

Светите Отци Го послушаа Богочовекот Исус Христос, Кој вели дека од срцето излегуваат зли помисли, убиства, прелџубодејства, блудства, кражби, лажни сведоштва, хули, и дека сето тоа го осквернува човекот (види Матеј 15, 19–20), како и тоа дека најнапред треба да ги очистиме чашата и чинијата однатре за да бидат чисти и еднадвор (види Матеј 23, 26), и започнаа да се подвизуваат пред сè во ‘чувањето на срцето’. Затоа и

¹ «Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ τῶν ασκητικῶν», τόμος 7, Макаρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαις, Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη. 1985, *Ὁμιλία 15, 20*, стр. 254.

до ден денес од личен опит можат да ни сведочат дека преку 'чувањето на срцето' лесно се стекнува и секоја друга добродетел, а дека без тоа никој не може да се утврди во ниту една.

Но, што е нашиот личен темел за овој подвиг? Што друго ако не благодатта на светото Крштение. Свети Дијадох Фотикиски вели: „Благодатта го крие своето присуство во оној што е крстен, чекајќи душата да ја посака. Кога пак, целиот човек наполно ќе се сврти кон Бог, тогаш во неискажливо доживување благодатта от-крива дека е присутна во срцето... Ако човекот почне да напредува држејќи се до заповедите и неуморно повикувајќи го името на Господ Исус Христос, тогаш се разгорува огнот на божествената благодат до крајните граници на срцето, спалувајќи го јасно и видливо целиот какол на земјата на човековото битие... Од нас се бара во внатрешноста на умот (кој во себе се притеснува) непрестајно да изговараме ('Господи Исусе Христе...'). Притоа тој не треба да скита во никакво мечтаење“.²

Но, ова 'разгорување на огнот', кое го спомнува свети Дијадох (како и другите Отци), има свој почеток, средина и крај во зависност од тоа на кое ниво од својот духовен развој се наоѓа човекот.

Да го проследиме најнапред кажувањето на свети Теофан за разгорувањето на првото ниво, додека при молитвата уште се случува чистењето на енергијата на умот: „...на почетокот вниманието се задржува во срцето и, со напрегање на волјата и со својата сила, ја раѓа

² «Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ τῶν ασκητικῶν», τόμος 9, Διαδόχου Φωτικῆς, Πατερικά ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμάς», Θεσσαλονίκη. 1986, *Κεφάλαια Γνωστικά*, 85, стр. 247–249.

топлината во срцето. Таа топлина потоа го одржува вниманието без особено напрегање. Потоа тие меѓусебно се поттикнуваат и мора да пребиваат во нераздвојност, бидејќи расејувањето на вниманието доведува до намалување на топлината, а намалувањето на топлината – до слабеење на вниманието. Оттука произлегува законот на духовниот живот: ‘држи го срцето во чувство кон Бог, и секогаш ќе пребиваш во сеќавање на Бог’. Оваа мисла на едно место ја изрекол свети Јован Лествичник³.

Внимавајте, деца, на две работи. Прво, на ова ниво уште не станува збор за духовна, туку за обична телесна топлина, која помага да ја стекнеме духовната. И второ, за кое било ниво да станува збор, никогаш за време на молитвата вниманието не треба да се насочи кон топлината, ниту пак, кон што било друго освен кон Оној на Кого Му се принесуваме. Ако некому му се случи ова второво, таквиот нека знае дека тоа е сигурен начин да не ја добие или да ја изгуби веќе добиената молитва на срцето.

Што велат светите Отци за ‘горењето на огнот’, односно за духовната топлина кај оние што се наоѓаат на второто ниво, коишто веќе го добиле дарот на умно-срдечната молитва?

Прво да го слушнеме свети Дијадох: „Оние што ова свето и преславно име непрестајно мислено го држат во длабочините на своето срце, ќе бидат во состојба да ја видат светлината на својот ум (т.е. јасноста на мислите или одреденото сознание за сите внатрешни

³ «Творенія иже во святыхъ отца нашего веофана Затворника», Собрание писемъ, Томъ 1, Издательство «Правило веры», Москва. 2000, *Письмо № 244*, стр. 64–65.

движења). Освен тоа, доколку ова прекрасно име со поголемо внимание се држи во мислите, забележливо ја спалува секоја нечистотија што се појавува во душата. Затоа што, според зборовите на Апостолот, *нашиоѿ Боѿ е оѿан којшѿѿ ѿ сѿалува секое зло* (види Евр. 12, 29). Затоа Господ ја доведува душата до голема љубов кон Неговата слава. Задржувајќи се во топлото срце преку сеќавањето на умот, преславното и многу посакувано име во нас создава навика Неговата благост да ја љубиме бескрајно. Имено, тогаш повеќе нема ништо што би претставувало пречка. Тоа е оној скапоцен бисер којшто се стекнува со продавање на сиот имот. И [човекот] стекнува неискажлива радост што го нашол (види Матеј 13, 46)⁴.

А потоа и свети Теофан: „Кога срцето ќе ви се загрее од божествената топлина, ќе започне вашето внатрешно преобразување. Тој оган ќе изгори и ќе растопи сè во вас. Кажано со други зборови, ќе започне сè да одухотворува, сè дури сосема не ве продукнови. Сè додека не се појави тој оган, нема да има одухотворување, колку и да се напрегаме кон духовното. Значи, целата работа сега е во тоа како да го добиеме тој оган. И ве молам да го насочите целиот свој труд кон тоа“⁵.

За третото ниво – обожението, односно за преминувањето на топлината во светлина, којашто пак, го преобразува и просветлува целото тело, нема потреба да зборуваме сега. Само сакам да ви посочам едно сведоштво на свети Григориј Палама: „Дури и телото учествува во

⁴ «Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καὶ τῶν ασκητικῶν», τόμος 9, Διαδόχου Φωτικῆς, Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη. 1986, *Κεφάλαια Γνωστικά*, 59, стр. 191–192.

⁵ Свети Теофан Затворник, “Какво е духовен живот и как да се настроим към него”, ЕТ “Кирил Маринов”. 1997, стр. 131.

благодатта која делува на умот, па и тоа се врти кон него [умот], примајќи и самото од 'непоимливите тајни на душата'. Тогаш телото станува 'на необичен начин прозрочно и топло', т.е. ја чувствува чудната топлина која што следува по созерцанието на Светлината. Слично се случува со свеќата: кога ќе се запали, нејзиното тело, односно восокот, истовремено е топло и просветлено⁶.

Гледате, деца, срцата на Апостолите гореа од внатре уште додека Христос им говореше по патот („*вие сѐ веќе чисти и преку словото стиго сум ви до пројовегал*“ – Јован 15, 3), но очите им се отворија дури при прекршувањето на лебот. Господ јасно ни ја предочува Светата Тајна Евхаристија, односно Црквата како единствено место, а и време, на дарот на боговидението и на богопознанието.

⁶ Архимандрит Јеротеј Влахос, „Вече у пустињи Свете Горе“, Манастир Хиландар. 1995, стр. 89–91.

Постојаност

Деца, денес го чествуваме денот на жените мироносици. Кога би ве прашал сега што би издвоиле вие, кои повеќе или помалку го знаете нивното житие, како најкарактеристично од севкупниот нивен подвиг во служењето на Богочовекот Христос, што би ми одговориле? Нели е тоа непоколебливото и постојано следење на Христос, без оглед на тоа што се случува со Него и без оглед на тоа какви последици од тоа можат да произлезат за нив самите. Нели е тоа односот кон Бог карактеристичен за чедата Божји, наспроти тој на робовите и наемниците.

Некаде, некој има убаво кажано дека колку повеќе се доближуваме до Голгота, следејќи Го верно Христос, толку помалку луѓе (духовни чеда, пријатели) гледаме околу нас. Но, ништо чудно. Знаеме и од Светото Евангелие дека истото се случило со Христос, Кој затоа нè предупредува и охрабрува: „Ако Мене Ме ѝонеа, и вас ќе ве ѝонаш“ (Јован 15, 20). Но, што сакам, за мене нешто навистина посебно и воодушевувачко, да ви нагласам за жените мироносици? Во оној период од делувањето и проповедта на Богочовекот Христос кога Он чудесно исцелува луѓе болни и од најтешки болести, па дури и мртви воскреснува, кога чудесно заситува илјадници гладни кои околу Него се собираат и кога како овоземен цар славно Го пречекуваат во Ерусалим, служењето и присуството на жените мироносици е скоро незабележливо; но, во периодот кога започнуваат Неговите страдања, нивната верност и нивното присуство

веднаш доаѓа до израз. Спротивно од однесувањето на масата, која дури и се врти против Него. Ова е и порака.

Иако ни се добро познати овие типови на однесување и од секојдневниот живот, особено негативниот избор, сепак да се задржиме на нив уште малку. И народната мудрост ги забележала во поговорката: во маката јунакот се познава. Голем впечаток ми остави и еден неодамна слушнат дијалог помеѓу двајца војни. Кога едниот го прашува другиот, зошто воопшто се бореле во битка за која однапред знаеле дека е изгубена, овој му одговара: „Потешко ни беше да бегаме отколку да се бориме“. Што да ви кажам, вистинска храна за секој борбен дух. Ние пак, се бориме во војна за која однапред знаеме дека Христос ја извојувал и во која победил за нас. Не во некоја овоземна смисла; но, тоа е друга тема.

Жените мирноносици ни го покажуваат патот. Не знам јас, нив Самиот Господ ги предочува за пример. После повторно ќе се најде некој да праша, зошто жени..? Но, доста за ова. Прашањето е: како да достигнеме ние до таква внатрешна основа којашто го овозможува, ако треба, и ваквото надворешно однесување какво што гледаме кај жените мирноносици?

Некои ќе речат дека љубовта е најважна на овој пат, некои ќе речат верата, а некои – волјата. Не би зборувал меѓу нас за љубовта, затоа што за неа, во полна смисла на зборот, се зборува меѓу совршените, на пример меѓу жените мирноносици. Не би зборувал ни за верата, затоа што таа, на почетокот, се подразбира. Би зборувал сега само за волјата; таа ни е потребна од почетокот на духовниот живот, па сè до неговото восовершување. Како што приближно вака рекол некој:

Волјата е таа која го прави свети Антониј поголем пред Бог од останатите монаси од тоа време и од нас денес, додека по сè друго тој е сличен на сите нас. Волјата насочена кон извршување на Божјите заповеди без оглед на тешкотиите кои притоа ги сретнуваме е таа која од робовите и наемниците – според односот кон Бог, прави чеда Божји. Но, во кој случај и кога треба да се принудиме и цврсто да ја пројавиме оваа волја?

Сите знаеме дека на почетокот од нашиот духовен живот Божјата благодат отворено и јасно нè поткрепува во подвигот, и тогаш сè ни изгледа лесно – и молитва и пост и послушание и љубов. И сите се здобивме со опитот дека таа потоа се сокрива од нас, или скриено нè поткрепува во подвигот, и понатаму сè ни изгледа безнадежно тешко. Слично нешто се случува и на степенот на просветлување. Благодатта знае толку силно да се пројави во срцето и толку силно да го привлече умот кон себе така што, без оглед на тоа што човек прави или што се случува околу него, молитвата однатре да тече. И благодатта знае толку многу да се скрие, што одеднаш многу важни стануваат и некои на-дворешни услови и помошни методи за остварување на умносрдечната молитва, како што се: тишина, осамено и темно место, ниско седење, висогласено дишење и друго – на кои човек претходно не обрнувал внимание.

Битно е за нас, деца, дека Господ ни ги дава овие периоди на сокривање на благодатта Божја за наше духовно растење и восовршување. Секогаш кога ќе го напуштиме подвигот во периодот кога благодатта се крие, ние постапуваме како наемници и трговци. И, обратно, секогаш кога ќе го продолжиме подвигот во периодот кога благодатта се крие, ние постапуваме како

чеда Божји. Овие периоди можат да бидат пократки и почести, обично на почетокот од нивното појавување. И, овој период може да биде и долг, обично при крајот на подвигот на одреден степен од духовниот развој. Ви говорам за она сокривање на благодатта кое се случува за наше растење, а не за напуштањето на благодатта кое се случува заради нашите гревови. А пак, за да го постигнеме континуитетот во нашиот подвиг, најмногу ни помага нашата волја поттикната од нашиот ум, од нашиот духовен разум. Значи треба да се принудиме самите себеси преку нашата цврсто пројавена волја да продолжиме со соодветниот подвиг и во периодот кога благодатта сокриено делува во нас, без оглед на тоа колку време ќе трае тоа.

Сакам уште нешто да ви кажам како утеша за крај. Кога ќе видите дека продолжува периодот на сокриено делување на благодатта и кога сè ви станува многу тешко, а вие сепак не го прекинувате вообичаениот и соодветен подвиг, па дури и го зголемувате, знајте дека сте на крајот од духовното растење на своето ниво. Континуитетот на подвигот во подолг и исклучиво тешок период на сокривање на благодатта е знак дека преминот од еден на друг степен од духовниот раст е многу блиску. Прекинувањето на подвигот во период кога благодатта се крие од нас е знак дека сè уште живеете како наемници и дека сè уште нема да го добиете она што им следува на децата Божји, на вистинските и законити наследници на преданието на нивниот Небесен Отец. Жените мирноносици, заедно со Богородица, први ја слушнаа веста за Христовото воскресение и први Го допреа Воскреснатиот Богочовек.

Жената Самарјанка

„Кога би го знаела дароџ Божји и Кој е Оној што ти вели: ‘Дај Ми да тијам’ – ти самаџа би побарала од Него и Он би ти дал вода жива... Секој што џие од оваа вода [обичната, природната], џак ќе ожедни; а кој џие од водаџа што ќе му ја дадам Јас, нема никогаџ да ожедни; џаа во него ќе сџане извор на вода што ќе џече во живоџ вечен“.

(Јован 4, 10; 13–14)

Водата која Богочовекот Христос ни ја дава, и која имајќи ја никогаш нема да ожедниме, е благодатта на Светиот Дух во нашето срце. Оваа благодат во нас може да стане и извор на благодат која не води во живот вечен доколку го очистиме и го отвориме нашето срце. Нашето срце е местото од коешто извира благодатта, изворот. Отворот на местото најнапред треба доволно да се очисти од нечистотијата на страстите, од наслагите на гревот и од присуството на демонот, за да протече благодатта. Потекувањето на благодатта, односно добивањето и пронаоѓањето на ‘вода жива’, пројавено како умносрдечна молитва, е дар Божји – „водаџа што ќе му ја дадам Јас“. Потоа не ни треба духовен раководител, благодатта сама ќе не води – „вода што ќе џече во живоџ вечен“. Потекувањето или пројавувањето на благодатта е сведоштво дека не сме повеќе наемници, туку деца на Отецот наш Небесен; сведоштво дека лично сме го усвоиле дарот Божји и дека постоиме како личности; сведоштво дека сме усвоени од Отецот и дека настапуваме во силата на личност.

„Госїоги, гај ми ѡаква вода за да не ожегнувам, ниѡо да идам овде за ѡолнење!“ (Јован 4, 15).

Затоа „иде време и дошло веќе, кога висїинскиѡе ѡоклоници ќе Му се ѡклонувааѡ на Оѡецоѡ во дух и во висїина, зашїо Оѡецоѡ сака ѡакви да бигаѡ оние коишїо Му се ѡклонувааѡ. Боѡ е Дух, и оние шїо Му се ѡклонувааѡ шїреба да се ѡклонувааѡ во дух и во висїина“ (Јован 4, 23–24).

Вистинските поклоници ќе Му се поклонуваат на Отецот во благодатта на Светиот Дух и во исповедање на вистинска вера. Поклонувањето во дух и во вистина е едно и исто поклонување, едно и исто дејство, една и иста благодат. И се случува на едно и исто место – во срцето, пред сè.

Благодатта на Светиот Дух Господ од часот на нашето Крштение се наоѓа внатре во нашето срце. Но, не е доволно само да сме крстени во Црквата за да Му се поклонуваме на Бог во дух и во вистина, туку неопходно е и да ја активираме и актуелизираме благодатта на светото Крштение. Кој сака да дознае што значи ова, односно, кој сака да го открие изворот на вода жива која тече во живот вечен, нека влезе во апсолутно или цело-срдечно послушание на Христовите заповеди, односно на Црквата, односно на светото предание, односно на својот духовен отец. Тоа за нас, и ништо друго, значат зборовите: *„Јас имам храна за јагење шїо вие не ја знаеѡе... Мојаѡа храна е да ја исїолнувам волјаѡа на Оној Кој Ме ѡраїшїл и да ѡо извршувам Неѡовоѡо дело“ (Јован 4, 32; 34).*

Светите Отци понекогаш со терминот ‘дух’ го именуваат умот. Во библиско-антрополошка смисла, поклонувањето во дух и во вистина значи поклонување со исцелен ум. Исцелен ум има човек кој енергијата на

својот ум ја соединил со суштината на својот ум, која се наоѓа во неговото срце. Бидејќи ова соединување е дејство на благодатта Божја и молитвено-аскетски се случува внатре во неа, исцелен ум во одредена смисла е исто што и просветлен ум. Доколку ова соединување е постојано благодатно, а не времено аскетско, тогаш исцелен ум е исто што и обожен ум. Обожениот ум е ум од *Духо̄ӣ воведен во се̄ѡа вис̄ѡина* (види Јован 16, 13). Само за оној којшто има исцелен, обожен ум, можеме да говориме дека е целомудрен и девствен, во една човечка димензија на овие поими.

Реков дека и исповедањето на вистинска вера е плод на благодатта. Исповедањето на вистинска вера има и свој теоретски – догматски и свој практичен – подвижнички дел. Неопходно е да веруваме и да исповедаме вистинска, православна вера и неопходно е да живееме согласно правилото на верата – начинот на својот живот и подвиг да го воголасиме со нивото на нашата духовна возраст. И обратно, зашто е една и иста благодат, животот и подвигот согласно правилото на верата водат кон познание на Бог и исповедање на вистинска вера, кон опит и доживување на Бог преточени во православно формулирање и исповедање на догмите, кон не толку вера колку знаење. „*Сега веќе не веруваме од ѡвоеѡо* [или нечие] *кажување, оѡи сами чувме и знаеме* [лично од Него] *дека е Он Сѡасиѡелоѡ на свеѡоѡ, Хрисѡос*“ (Јован 4, 42) – ѡ велат луѓето од селото на жената Самарјанка. А старец Софрониј вели: „Познанието на Бог извира од животот во Бог, кој се раѓа во внатрешноста на срцето“.¹

¹ Старец Софрониј, „За духот и животот“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 62.

Во практичниот, подвижничкиот дел спаѓа и ви-
стинската вера, во смисла на доверба во Бог. Бог најпрвин
ја потврди Својата доверба во нас со тоа што ни ја дарува
Својата љубов; ни дарува постоење, живот и словесност;
ни го дарува целиот Свој Домострој на нашето спасение
и Самиот Себе; ни ја дарува православната вера; ни ја
дарува Православната Црква; ни го дарува покајанието
и, можам да кажам, бесконечното простување на гревовите.
Бог ѝ рв нас нѐ возљуби... (види 1. Јов. 4, 10). На нас е редот.

И знаеме дека на нас е редот, но дали знаеме како и од каде да почнеме? Дали ќе се одлучиме веќе еднаш сериозно и истрајно да ја употребиме нашата волја за наше покајание? Верувам дека како голема утеха и голема надеж може да ни послужи дијалогот на Богочовекот Христос со жената Самарјанка – жена блудница, жена со искривена вера, жена чија состојба е во сè слична со состојбата на нашата душа: *„Право кажа дека немаш маж; зашто ѝ рекоа мажи си имала и овој што ти го имаш сега, не ти е маж; право рече“* (Јован 4, 17–18). Голема утеха и голема надеж е фактот дека Господ Исус Христос на секого му дава можност за покајание и за лична средба и заедница со Него. Да почнеме од себе. Ако се согласувате со мене, тогаш, ајде, најнапред да заплачеме или да се присилиме да заплачеме, зашто тоа е дарот на жива вода која води кон живот вечен, дар соодветен за нивото на нашиот духовен развој во кое го ослободуваме нашето срце од заробеноста од страстите.

Господи, ми даде сува земја, дај ми и водни извори (Суд 1, 15).

Недела на слепиот

Тогаш ѿвѣрно го ѿвикаа човекоѿ шѿо беше ѿорано слеѿ и му рекоа: „Прослави Го Боѿ; ние знаеме дека Оној Човек е жрешен“. А шѿој одѿовори и рече: „Дали е жрешен, не знам; но знам дека бев слеѿ, а сеѿа жледам“. Пак му рекоа: „Шѿо ти најрави? Како ти жи оѿвори очише?“ Тој им одѿовори: „Јас ви реков веќе и не чувше, шѿо сакаше ѿак да чувше? Да не сакаше можеби и вие да Му сѿанеше ученици?“ А шѿе го укорија и му рекоа: „Ти си Неѿов ученик, а ние сме Мојсеви ученици. Ние знаеме дека со Мојсеј жоворел Боѿ; а Овој не знаеме од каде е“. Одѿовори човекоѿ и им рече: „Тоа и е за чудење, шѿо вие не знаете од каде е, а мене, сеѿак, ми жи оѿвори очише. Знаеме дека Боѿ не слуша жрешници: но оној шѿо Го ѿочишува Боѿ и ја исѿолнува Неѿоваша волја, неѿо го слуша. Ошќако е веков, не се чуло некој да оѿворил очи на слеѿороген. И ако Он не беше од Боѿ, не можеше да најрави нишѿо“. Одѿоворија и му рекоа: „Сѿош си во жревови роден, ѿа зар ти нас ќе не учиш?“ И го исѿадија надвор.

Исус чу дека го исѿерале, ѿа како го најде, му рече: „Веруваш ли ти во Сѿноѿ Божји?“ Тој одѿовори и рече: „А Кој е, Госѿоди, ѿа да ѿоверувам во Неѿо?“ Исус му рече: „И си Го видел, и Кој зборува со шѿебе, Он е“. А шѿој рече: „Верувам, Госѿоди!“ И Му се ѿоклони.

(Јован 9, 24–38)

Се случија две средби помеѓу човекот и Христос: првата додека уште беше слеп и додека со благодарност

и смиреност го носеше својот крст; и втората, кога веќе беше прогледал и откако Го оправдуваше Христос пред фарисеите. И фарисеите двапати се сретнаа со човекот: првиот, кога не поверуваа дека бил слеп; и вториот, кога сакаа да го омаловажат делото Христово, а и Самиот Христос. И додека фарисеите паѓаа од грев во грев затоа што прво му згрешија на човекот, а потоа и на Самиот Господ, за тоа време човекот напредуваше од сила во сила, прво просветлувајќи се, а потоа восовршувајќи се.

Ова евангелие опишува само уште еден школски пример, од многуте во Новиот Завет, на судирот помеѓу оние што се држат до словото на Законот, кое убива, и оние што Го почитуваат Духот на Законот, Кој оживува; помеѓу оние кои на сè што не одговара на нивното самољубие се спротивставуваат со празни зборови, и оние што на празните зборови им се спротивставуваат со дела; помеѓу оние што се служат со лични дисквалификации, и оние коишто се личности; помеѓу оние што се грижат само за својата надворешност, и оние што се грижат пред сè за својата внатрешност; помеѓу оние што самодоволно престојуваат во темнината на својот ум, и оние коишто постојано го просветлуваат својот; помеѓу оние кои се кријат позади авторитетот на институцијата, и оние кои се носители на харизмата, на дарот на Светиот Дух.

Гледајте колку празните зборови и личните дисквалификации се немоќни пред добрите дела: *„Прослави Го Боџ; ние знаеме дека Оној Човек е ѓрешен“. А ѓој одџовори и рече: „Дали е ѓрешен, не знам; но знам дека бев слеј, а сеџа ѓлегам“.* И што да одговорот на проверениот и потврден факт дека човекот беше слеп а сега гледа? Со која човечка мудрост и домисла би му се спротивставиле на овој факт на сите познат? Со кои

зборови би му се спротивставиле на кое било добро по Бог дело, а камоли на лично Божјото...

Но, дали после ова следи покајание или уште едно промашување? Фарисеите се обидуваат да го дознаат рецептот за успехот, како да е тоа некое тајно знаење што може само со разумот лесно да се достигне и научи, како да е тоа некоја независна безлична моќ, како да е тоа нешто што се продава и купува: „Што ти најрави? Како ти ги отвори очише?“ Кога не би знаел дека човекот, односно Господ преку него, најдобронамерно ги потсетува на растењето во личниот однос како пат до таа моќ, би си помислил дека човекот се шегува со нив: „Јас ви реков веќе и не чувше, што сакаше јак да чувше? Да не сакаше можеби и вие да Му сџанеше ученици?“

Но, дали и после ова следи покајание на фарисеите или уште едно промашување? Еве како луѓето без авторитет се кријат позади авторитетот на институцијата што ја претставуваат, а со која очигледно немаат никаква врска: „Ти си Неѓов ученик, а ние сме Мојсеви ученици. Ние знаеме дека со Мојсеј џоворел Боѓ; а Овој не знаеме ог каде е“. Кога не би знаел дека човекот, односно Господ преку него, најдобронамерно ги потсетува на духовниот закон на послушанието, повторно би си помислил дека човекот се шегува со нив: „Тоа и е за чудење, што вие не знаеше ог каде е, а мене, сејак, ми ги отвори очише. Знаеме дека Боѓ не слуша џрешници: но оној што Го јочисува Боѓ и ја исполнува Неѓовајша волја, неѓо џо слуша. Ошќако е веков, не се чуло некој да отворил очи на слејороген. И ако Он не беше ог Боѓ, не можеше да најрави ништо“. Кога ќе видиме дека во животот нешто не ни оди како што сме замислиле, да не ги обвинуваме

другите за тоа, туку самите себе; тоа е сигурно затоа што и ние не Го слушаме нашиот Отец Небесен и не ја исполнуваме волјата Негова.

Но, дали и после ова следи покајание на фарисеите или уште едно промашување? Просудете сами: „Синоѝ си во ѓрезови родең, ѝа зар ѝи нас ќе нè учиш?“ И како што во продолжеток вели евангелието: ѝице ѓо ис-ѝадија надвор. Тоа е сведоштво на немоќта, немоќта за покајание.

Но кога фарисеите ќе ве отфрлат од себе, не плашете се, туку радувајте се: тоа е само сведоштво дека Самиот Христос ве пронашол и ве прифатил и дека Самиот Христос ве води и ве внесува во сета Вистина. Исус чу дека ѓо исѝерале, ѝа како ѓо најде, му рече: „Веруваш ли ѝи во Синоѝ Божји?“ Тој одговори и рече: „А Кој е, Госѝоди, ѝа да ѝоверувам во Неѓо?“ Исус му рече: „И си Го видел, и Кој зборува со ѝебе, Он е“. А ѝој рече: „Верувам, Госѝоди!“ И Му се ѝоклони. А кога Богочовекот Исус Христос нè води, тогаш телесниот подвиг преминува во аскетска љубов кон непријателите, па и во мачеништво заради Него; тогаш умната молитва преминува во умносрдечна, па и во непрестајна; тогаш гледањето на првата светлина преминува во просветленост, па и во гледање на несоздадената светлина Божја; тогаш верата преминува во знаење, па и во предзнаење.

Скаменето срце

Рече Госѝод на Јудеиѝе шѝо беа дошле кај Неѝо: „Додека ја имаѝе Свеѝлинаѝа, верувајѝе во Свеѝлинаѝа, за да бидеѝе синови на Свеѝлинаѝа!“ Шѝом ѝо рече ѝоа, Исус се оѝсѝрани и се сокри од нив.

Иако ѝолку чудеса беше најравил ѝрег нив, ѝие ѝак не веруваа во Неѝо, за да се исѝолни словоѝо од ѝро-рокоѝ Исаија, кој рече: ‘Госѝоди, кој ѝоверува во она шѝо чул од нас? И ракаѝа Госѝодова кому му се оѝкри?’ Тие заѝоа не можеа да ѝоверувааѝ, оѝи Исаија ушѝе вели: ‘Ги ослеѝи очите нивни, ѝи скамени срцаѝа нивни, за да не ѝледааѝ со очите и со срцеѝо да не разбирааѝ, и да не се обрнаѝ, за да ѝи излекувам’. Ова ѝо рекол Исаија коѝа ја беше видел славаѝа Неѝова и зборувал за Неѝо.

Но од началнициѝе мнозина ѝоверуваа; но заради фарисеиѝе не ѝризнаваа, за да не бидаѝ исфрлени од синаѝоѝа; зашѝо им беше ѝомила човечкаѝа слава, оѝколку славаѝа Божја.

А Исус ѝодиѝна ѝлас и рече: „Кој верува во Мене, не во Мене верува, а во Оној Кој Ме ѝраѝил; и кој Ме ѝледа Мене, Го ѝледа Оној Кој Ме ѝраѝил. Јас како Свеѝлина дојдов во свеѝоѝ, ѝака шѝо никој кој верува во Мене, да не оѝстане во ѝемнина. И ако некој ѝи чуе зборовиѝе Мои, и не ѝоверува, Јас нема да ѝо судам, оѝи не дојдов да му судам на свеѝоѝ, ѝуку свеѝоѝ да ѝо сѝасам“.

(Јован 12, 36–47)

Деца, во денешното евангелско четиво повторно се сретнуваме со добро познатата комбинација на

ослепени очи, односно ослепениот ум и скаменетото срце. И повторно Господ, овојпат преку Стариот Завет и пророкот Исаија, сликовито нè потсетува на таа спрега: ум и срце; слеп ум и скаменето, односно бесчувствително срце. Мислам дека е ова вистинскиот момент да се потсетиме на сосема спротивната комбинација, односно на очи што прогледуваат или се отвораат – секако, повторно сликовита претстава за умот – и срце што гори. Како и да е, битно е дека се работи за два неразделни поими, срце и ум. Православната библиска антропологија, потврдена и преточена преку живиот опит во делата на светите Отци на Црквата, ни ја разјаснува оваа неразделност: Умот има своја суштина и своја енергија. Суштината на умот се наоѓа во срцето, кое е духовен центар на човековото битие. Затоа, соединувањето на енергијата и на суштината на умот се случува во срцето на човекот. Затоа, исцелен ум, или, исцелен словесен дел на духовниот центар има човек кој енергијата на својот ум ја соединил со суштината на својот ум. Значи, оттука произлегува оваа нивна нераскинлива врска, и затоа сè што се однесува пред сè на срцето, се однесува и на умот.

Умот е затемнет и не го познава Божјиот пат. Срцето е скаменето, бесчувствително. Демонот соодветен на страста на која сме се потчиниле будно го чува својот плен – влезот во духовниот центар на нашето битие. Такво срце стекнува човекот на кого задоволувањето на страстите и извршувањето на гревот, преку навиката му станале втора природа. Но, како ние да стигнеме до исцелен ум, односно до ум кој прогледал и кој се отворил за откровенија, и до срце кое сочувствува со сета твар? Како нашиот горд, расеан и затемнет ум да стане нај-

прво смирен, собран и просветлен, а срцето да гори за Господ? Каков лек и каква храна им треба на нашиот ум и на нашето срце? Тоа е она на што денеска сакам да ве потсетам.

Постојат лек и храна за умот, пред сè за неговата енергија, и постојат лек и храна за целото срце. Постојат општ и конкретен лек и храна. Општ лек и храна за умот се покајната молитва, вниманието над помислите и читањето или слушањето на Светото Писмо и на делата на светите Отци. Општ лек и храна на срцето се најпрво добрите дела, а потоа и добриот збор. Треба да се внимава сразмерно и на воспитание на умот и на воспитание на срцето. Не смееме да бидеме едностранни, да го храниме и лечиме само умот или само срцето. Особено е опасно ако го храниме само умот, односно разумот, и тоа со читање и со концентрирање на знаење. Оваа грешка ја прават многумина денес. Знаењето од тој тип носи гордост, прелест, и разградува. Доволно е да си поставиме само едно прашање за да се провериме: кога последен пат на некој страдалник конкретно сме му помогнале и сме го утешиле? Говорам за страдалник надвор од нашето семејство и надвор од кругот на нашите пријатели, затоа што на своите им помагаат и незнабошците. А тоа требаше да е наша секојдневна духовна потреба, а не само евангелска задача. И потоа срцето било скаменето и без плач...!? Затоа, ако сме природно интелигентни, подобро повеќе да обрнеме внимание на хранењето на срцето со добри дела, затоа што преку тоа ќе го храниме и умот со вистинско знаење. Љубовта носи смирение и надградува.

Конкретен лек и храна и за умот и за срцето, посебно за нас, монасите, се: непоистоветувањето со

помислите, чувствата и желбите додека да се проверат со духовниот отец – наспроти непослушанието; правилната исповед – наспроти судењето и осудувањето; и континуираниот аскетско-исихастички подвиг – наспроти наемничкиот однос. Со овие три правила е опишан подвигот на прилагодување на начинот на нашиот живот согласно првото ниво на нашиот духовен развој, согласно нивото на коешто го чистиме нашето срце од страстите. Не нивото на коешто еден опрелестен човек може да си замисли дека се наоѓа, туку нивото кое конкретно и прецизно ни го покажува квалитетот на нашата молитва – прво, умна и усна; второ, аскетска умносрдечна; и трето, непрестајна умносрдечна. А, добро дело за нас монасите е не она кое нам ни изгледа етичко, добро, туку она што е направено според волјата Божја, спознаена преку словото на духовниот отец.

Конкретна храна и лек за срцето и умот согласно нивото на кое го просветлуваме нашиот ум е аскетската умносрдечна молитва. Таа е истовремено и добра мисла и добар збор и добро дело за Богочовекот Христос, Кој е затворен, осамен, болен, странец, гладен... за нас и наше спасение, во нашето срце. Таа е истовремено и добра мисла и добар збор и добро дело за нашиот ближен кој е затворен, осамен, болен, странец, гладен итн., со кој Богочовекот Христос се поистоветува, во нашето срце. Веруваме дека е тоа и патот за премин од просветленоста на умот до светнувањето на божествената светлина во нашето срце: *„Додека ја имавте Свеџлинината, верувајте во Свеџлинината, за да бидете синови на Свеџлинината!... Јас како Свеџлина дојдов во свеџиот, така што никој кој верува во Мене, да не осџане во џемнина“*. Ова не е проста вера, туку вера

заснована на опит, на претходно знаење од опит.

Вистинското верување во суштина е суров подвиг, и тоа правилен, а не некаква вера без дела или сомнителна вера со неправилен подвиг. Подвигот во-согласен со степенот на духовниот развој е сведоштво и показател дека вистински и правилно веруваме. Тоа е патот на оние кои ја возљубија божествената слава и светлина наспроти човечката. Тоа е патот на оние кои Бог ги прослави. Тоа е патот на оние кои ние денес ги фалиме и празнуваме – светите маченици, преподобните мајки и отци и јуродивите заради Христос. Тоа е и патот на нашиот сонародник, на нашиот отец и заштитник, светиот патријарх Леонтиј Ерусалимски¹.

P.S. А за манифестациите на бесчувствителноста на срцето, најубаво и задолжително прочитајте кај свети Јован Лествичник, во неговата осумнаесетта поука во „Лествица“.

¹ Леонтиј II (1176–1185), по потекло од Струмица.

Не грижете се

Рече Господ: „Не жрижете се и не говорете: што да јадеме, или што да пиеме, или во што да се облечеме? За што се што тоа до бараат незнабошците, а вашите Отец Небесен знае дека за што ова имате потреба. Но барајте ги најнапред Царството на Бог и Неговата правда, и сè ова ќе ви се придобие.

И така немојте да се жрижете за утре, затоа што утрешниот ден ќе се жрижи за своето; на секој ден дојде му е негово зло...

Има ли меѓу вас човек кој, ако му посака негово син леб, да му даде камен, и кога посака риба, да му даде змија? И така, ако вие, бидејќи лоши, умевте да им давате на своите чеда добри дарови, колку повеќе вашите Отец Небесен ќе им даде добра на оние што Му бараат?“

(Матеј 6, 31–34; 7, 9–11)

За каква грижа, деца, ни говори Богочовекот Христос во Своето Евангелие? Од која грижа Господ бара ние да се ослободиме? Заробеноста од каков вид на грижа нè прави сите нас слични на незнабошците?

Накратко речено, тоа е прекумерната грижа за телесното и, општо, за сè световно, која произлегува од заробеноста на нашето срце од страстите. Знаете точно што значи тоа. Заробеноста на срцето од страстите ја препознаваме по неможноста на нашиот ум да се моли внатре во срцето, по отсуството на дарот на умносрдечната молитва; по пристапот што демонот го има до

внатрешноста на срцето, од каде што може да го предизвика нашиот пад во грев преку обични помисли; по паднатата состојба која нè вбројува во припадниците на овој свет, во незнабошците кои сè уште се поклонуваат на својот идол – страста. Вакво, пред сè онтолошко, а не само етичко значење има зборот ‘лоши’: *„ако вие, бидејќи лоши, умееíte да им даваíte на своите чедга добри дарови...“*

Кои се манифестациите на прекумерната грижа за световното, којашто произлегува од заробеноста на нашето срце од страстите? Најдиректна и најпрепознатлива манифестација е фактот дека сè помалку време имаме за молитва. Следен показател е нашата расеана молитва. Потоа, губењето време и сила во борбата со најразлични помисли и чувства, или во оддавање на фантазии. Потоа, неблагодарност кон Бог и постојано незадоволство. Вината е секогаш кај другиот. Загрижувачки е веќе кога борбата со помислите ќе се претвори во поблаги, па и во потешки облици на параноја или, со други зборови, во страв за иднината на задоволувањето на нашите страсти – славолубието, сребролубието и сластолубието.

Што се случува со нас? Прекумерната грижа за работите од овој свет го расејува и затемнува нашиот ум и нè онерасположува. Неспособни сме за молитва. Но неспособни сме и за исполнување на нашето секојдневно послушание, должност или служба. Не живееме овде и сега, туку негде во сферата на помислите и фантазиите, и неподобните чувства што ги следат. Времето и силите напразно ги трошиме. Паранојата, пак, може да нè внесе во уште еден маѓепсан круг на неразумни постапки и помисли, и во уште еден, итн. Па целата ваква состојба

на безнадежност, стравување и вознемиреност уште ја шириме и меѓу ближните: Не вели Господ само „не жрижете се“, туку и „не жоворете“! Затоа што, штом тоа го говориме меѓу луѓето, ние не сме ни свесни дека таа грижа е наша слабост и грев, нешто што се кажува само на исповед.

Богочовекот Исус Христос се обидува да нè отрезни од опиеноста со прекумерната грижа за овој свет опоменувајќи нè: „сејшо шџоа жо барааџи незнабошциџе...“ Не е лесно да се провери човек самиот себе и својот живот, та, споредувајќи, од една страна да го стави идеалот на Христовите заповеди, а од друга страна својата обземеност од световната грижа, и да се види сличен на незнабошците. Но уште потешко е после толку години навика да се промениме. Но, Христос се обидува и да ја поткрепи нашата вера и да нè мотивира за подвиг, сведочејќи ја љубовта на нашиот Отец: „Не жрижете се... вашиоџи Оџец Небесен знае дека за сејшо ова имаџе џоџреба... Има ли меѓу вас човек кој, ако му џосака нежовиоџи син леб, да му даде камен, и коџа џосака риба, да му даде змија? И џџака, ако вие, бидејќи лоџи, умееџе да им даваџе на своиџе чеда добри дарови, колку џовеќе вашиоџи Оџец Небесен ќе им даде добра на оние шџо Му барааџи?“

Господ Христос ни го покажува и патот по кој треба да одиме за да се ослободиме од заробеноста од прекумерната грижа за световното: „Но барајџе џи најнаџред Царсџивоџо на Боџ и Нежоваџа џравда, и се ова ќе ви се џридаде“. Знаете добро, деца, што значи да се тргне по овој пат, да се бара најнапред Царството на Бог. Тоа е подвиг за севкупна промена на нашиот живот, сето она што досега сме го правеле наопаку, сега да го исправиме.

Или, да се пошегувам – затоа што сме се одомаќиле во својата падната состојба, сето она што досега сме мислеле дека во животот го правиме исправно, сега да го испревртиме наопаку. Тоа е бунт. Тоа е радикално оттргнување од земното и стремез кон небесното. Тоа е подвиг на преумување, покајание. Тоа е *tour de force* на воголасувањето на нашиот живот и подвиг со нивото на духовниот развој на кое се наоѓаме. Тоа е ставање на нашиот ум преку послушанието во процес на исцеление, на што сè и се сведува.

„Вашиот Отиец Небесен знае дека за сешо ова имаше потреба“, односно за телесното... *„и сè ова ќе ви се ѝридаге“*. И обичните работи од животот што ги имаме, што ни се потребни и на коишто се радуваме, се придавање кое го должиме на благодатта на Светиот Дух. Кога ја имаме благодатта, нема пречка и за имање и за радување во нив и за нивно остварување. Кога ја нема благодатта Божја, тогаш може да ги изгубиме и љубовта и здравјето и радоста, и успехот во која било работа, и мирот помеѓу блиските, и имотот итн. Но, ако нашето срце го обземаат прекумерни грижи за световното, за телесното, каде да дојде благодатта и каде да најде место во нас? А и сè да имаме, ако Него Го немаме, ништо немаме.

„И така немојте да се грижите за уише... на секој ден досиа му е неговошо зло“. Во духот на сето она што претходно го кажавме, последнава Христова заповед би значела ова: Прво, да не се грижиме повеќе од потребното за она што нè очекува во иднина, било да е тоа од материјална или од духовна природа. Доволно е да имаме план за одредена цел во слава на Бог, благословена од нашиот духовен отец, сериозно и

секојдневно да работиме на нејзино остварување, да ја повикуваме молитвено колку е можно повеќе Божјата благодат на нас и на делата од нашите раце, и другото да го оставиме на Божјата промисла за наше спасение. Малку место има овде за прекумерна загриженост и размислување, многу за ефективен физички и интелектуален труд и молитва. Второ, на ист начин треба да го надминеме злото или грижата за световното, телесното на денот, за да ги исполниме и дневните задачи и да имаме време за молитва. И трето, што е и цел на оваа заповед, времето посветено за молитва и заедница со Бог да биде навистина време на молитва. Согласно светите Отци, само редовната и чиста, односно нерасеана молитва е плодноносен труд преку кој секојдневно духовно растеме.

Деца, ова евангелско четиво е едно од најубавите сведоштва за христијанската антиномичност. Слободен е оној кој го ослободил своето срце од заробеноста на страстите. Оној којшто сè уште се потчинува на своите страсти, тој е роб. Слободниот ништо не го врзува освен Бог. Таквиот на земјата е секаде и за сè странец, и секаде и за сè дома – освен за гревот. Многу убаво сето ова накратко го срочува незаменливиот наш апостол Павле: *Ова ви го велам, браќа, оми времето наишаму е крајко, иа оние шшо имаиш жена, да бидиш како да ја немаиш; и кои илачаиш – како да не илачаиш; и кои се радуваиш – како да не се радуваиш; и кои кујувааиш – како да немаиш; и кои се иолзувааиш од овој свеиш – како да не се иолзувааиш; зашшо се менува обликоиш на овој свеиш. Јас, иак, сакам вие да бидеише без жрижи (1. Кор. 7, 29–32).*

Христос нè повикува да станеме слободни: *„Ветироиш дува каде шшо сака и жласоиш негов го слушаш, но не знаеш од каде доаѓа и на каде оди; ишака е со секој човек роден од Духош“ (Јован 3, 8).*

Ловци на луѓе

Во она време, одејќи Исус покрај Галилејској Море, ги виде двајца браќа, Симон, наречен Петар, и браќа му Андреј, како фрлаат мрежа во морето, бидејќи беа рибари, и им рече: „Појдете по Мене, и Јас ќе ве направам ловци на луѓе“. И ете, тие веднаш ги оставија мрежите и шрѓнаа по Него.

И, одејќи, понајаму виде друѓи двајца браќа: Јаков Заведеев и браќа му Јован, во кораб со Заведеев, татко им, кои си ги крпеа мрежите свои, и ги повика.

И тие наеднаш го оставија коработ и татко си и шрѓнаа по Него.

И одеше Исус по цела Галилеја и, кога поучуваше по синагозите, го проповедаше Евангелието на Царството и лекуваше секаква болест и немоќ кај народот.

(Матеј 4, 18–23)

Зошто, деца, Богочовекот вели ‘ловци на луѓе’, а не, на пример, учители или водачи или нешто слично? Ве прашувам, затоа што ловците вообичаено ловат бесловесни животни, а за вистински лов на луѓе овде не може да стане збор. Господ Исус Христос сепак токму терминот ‘ловци’ го користи. Ајде да видиме зошто.

Да не одиме толку далеку – од падот на прародителот Адам и фактот дека сме наследници на последиците од неговиот пад – тоа горе-долу теоретски на сите ни е познато. Да тргнеме веднаш од она што ни е многу добро познато и што секојдневно го живееме.

Да се запрашаме самите себеси: Дали сме носи-

тели на дарот на умносрдечната молитва, односно дали нашиот ум може молитвено да престојува во нашето срце онолку колку што сакаме? Очигледно, не. Што е причината? Заробеноста на нашето срце од бесловесните страсти. И знаеме убаво дека пред сè тоа е бесловесната страст на славољубието, на високото мислење за самите себе; или, во најмала рака, фактот дека нашиот ум и разум го поставуваме за критериум на сè – она што, од наше ниво на духовен развој и со светлината на умот што ја имаме, ќе го заклучиме дека е така, тоа е за нас така и никако поинаку. Арно ама, ако не е така, не се запрашуваме за последиците од погрешниот заклучок по нашиот духовен развој. Во најдобар случај, еден ден ќе ги освестиме тие последици како затвореност на срцето за молитва на умот внатре во него.

Лекот го знаеме, а не го користиме. Тоа е апсолутно, слепо и целосрдечно послушание. Тоа е ставањето на нашиот ум преку послушанието во процес на исцеление. Откако оставивме сè и тргнавме по Христос, тука се сопнавме. Ова свети Јован Лествичник го нарекува 'бродолом во пристаниште'. Ајде, браќата монаси и можам некако да ги сфатам, затоа што особено пограмотните од нив се сопнуваат на бесловесната страст по чинови и високи позиции во Црквата или, што важи за сите останати, на бесловесната страст барем да бидат духовни водачи или нешто да значат меѓу луѓето. Што не значи и дека ги оправдувам. Но на вас, сестрите, што ви е проблемот? Самата ваша позиција во Црквата е таква што ви овозможува непречено да ја живеете тајната на умирањето за светот и животот за Бог во нашиот Господ Исус Христос. Ниту можете, според каноните, да бидете ракоположени во свештенички чинови, ниту можете да

добиете некоја важна позиција во Црквата, ниту ви треба нешто да им значите на луѓето, освен молитвено. Да се потрудиме, деца, дарот на молитвата на срцето да ги опфаќа повеќето од нас.

Ако за нас кои живееме во манастир работите стојат вака, како ли стојат за оние кои живеат во светот? Ако ли, пак, за учениците Христови ова важи, тогаш што да речеме за оние што уште не поверувале? Односно, ако ние, кои сме свесни дека сме заробени од бесловесната страст и се бориме против неа, уште не можеме да се ослободиме, тогаш што ли се случува со оние кои ниту се свесни дека се заробени од бесловесните страсти, ниту се свесни дека се водени од нив во пропаст? Ова, особено кога знаеме дека водач, пак, на секоја бесловесна страст е злословесниот демон.

Сега, што да речеме за оние луѓе кои себеси се сметаат за словесни, а во суштина свесно или несвесно се заведени од бесловесните страсти, водени од злословесниот демон. Можеме ли таквите луѓе навистина да ги сметаме за словесни, за мудри, за паметни, за разумни, за интелектуалци, за учители, за водачи на слепи? Нормално, не. Па биле тие и паметни и разумни и интелектуалци и учители и водачи на слепи, според критериумите на светот. Што ли да речеме пак за оние што ни според световните критериуми не се тоа, иако со нив е полесно? Никогаш да не ги изумиме учењето и вистината што произлегуваат од светоотечкиот опит, дека едно е знаењето и просветленоста што произлегуваат од читањето книги, а друго од живиот опит на Бог во срцето – она што е дар на Светиот Дух Господ.

Дали сега ви е јасно, деца, зошто Богочовекот Христос им вели на светите апостоли Петар и Андреј

дека ќе ги направи 'ловци на луѓе'? Верувам дека ви е јасно. И можете да си замислите, ако денес е вака после две илјади години христијанство, како ли било тогаш и каква ли бесловесност владеела меѓу луѓето? Затоа и Христос правел толку чуда во она време, наспроти секојдневноста и јавноста на демонските чуда направени од слугите на демонот. Затоа и апостолите правеле толку чуда. Затоа и светите маченици правеле толку чуда. Затоа и на крај ќе се врати времето на чудата, исто како и секој пат кога се враќало времето на прогонот, и времето на бесловесноста.

Но, никој не се раѓа како 'ловец на луѓе'. 'Ловец на луѓе' се станува. А, се станува преку личен подвиг во Црквата и преку благодатта на Светиот Дух. Затоа и Христос вели: „*Врвеште љо Мене, и Јас ќе ве најправам 'ловци на луѓе'!*“ Би сакал само уште малку да се задржиме на прашањето кои се карактеристиките на 'ловецот на луѓе', затоа што патот до тоа како се станува таков, го знаете: со вогласување на нашиот живот и подвиг со нивото на духовниот развој на кое се наоѓаме.

Како што бесловесното животно бега од ловецот, така и луѓето заведени од бесловесните страсти демонот ги води далеку од Црквата и од духовните отци. И како што обичниот ловец треба да биде искусен за да го фати својот плен, така и 'ловецот на луѓе', односно духовниот отец треба да биде опитен за да ги приведе луѓето кон спасение. Духовниот отец треба најпрво своето срце да го очисти од страстите, да го добие дарот на умносрдечната молитва и најмалку да достигне барем просветленост на умот за да може оние што ќе ги привлече кон Богочовекот Христос и Неговата Црква да ги води по патот на очистување на срцето и

просветлување на умот. Оние кај кои ќе успее верата да им ја претвори во опит и во знаење, никогаш повеќе нема да ги изгуби.

‘Ловец на луѓе’ може да се нарече само човек со омолитвено просветлен ум, човек со слово што извира од неговото очистено срце и кое допира до длабочината на срцето на ближниот, и човек со присуство во сила. Во негово присуство страстите се парализираат, демонот бега далеку, а неговото слово внесува светлина, сила и надеж во срцето на другиот човек. Но, и кога таквиот ќе се оддалечи од својот ближен и кога страста повторно ќе живне и кога демонот повторно ќе се врати, тој не го остава сам. Тој со молитвата во своето срце ги одржува светлината, силата и надежта, односно семето што го посеал во срцето на својот ближен; семето кое во содејство со слободната волја на оној во кој е посеано и со помош на благодатта на Светиот Дух може да из’рти, да порасне и да донесе плод – ослободување на срцето од страстите.

И да не заборавам, за крај, не треба да врвине по Христос затоа што ни ветува дека ќе нè направи ‘ловци на луѓе’. Иако е многу потребно, тоа не би требало да биде причина за врвење по Христос, затоа што тоа е смешно; туку затоа што Он прв и Единствен нè возљуби. Заслужува да оставиме сè, пред сè својата гордост, и да тргнеме по Него без никакво ветување и без оглед на тоа колку ќе нè чини ова: *А ошшаму замина йонашаму и виде друѓи двајца браќа, Јаков Заведеев и браќи му Јован, во кораб со Заведеј, шашко им, кои си ги крџеа мрежише свои, и ги йовика. И шие наеднаш го оставија корабош и шашко си и шрѓнаа йо Нежо.*

Куќа на камен

Рече Госѿод: „Секој шѿо ѓи слуша и исѿолнува овие Мои зборови, ќе биде како блаѓоразумен маж, кој си наѿправил куќа на камен. И заврна дожд, и надојдоа реки, и дувнаа веѿрови, и навалија на шѿаа куќа, но шѿаа не ѿагна, оѿи беше изѓрадена на камен.

А, секој шѿо ѓи слуша овие Мои зборови и не ѓи исѿолнува, ѿрилеѓа на човек ѓлуѿав, кој си наѿправил куќа на ѿесок. И заврна дожд, и надојдоа реки, и дувнаа веѿрови, и навалија на шѿаа куќа, и шѿаа ѿагна, и ѿаѓа-њеѿо ѿ беше сѿрашно“.

(Матеј 7, 24–27)

Што обично и најчесто си помислуваат христијаните кога го читаат овој дел од Евангелието? Или што обично си помислуваме сите ние? Нормално е да мислиме, кога се спомнува камен на кој се прави куќа, дека се работи за нешто цврсто и сигурно. И најчесто си помислуваме дека тука се зборува за Христос – и Неговото Тело, Црквата – на Кого сме втемелени. Потоа си помислуваме дека можеби станува збор за вистинската вера – православната. А, можеби и за првото и за второто заедно. И толку; нашиот ум не оди подалеку. Точна е и таа мисла, но не е најконкретна.

Тоа, дека се идентификуваме како православни христијани, уште ништо не мора да значи, ниту пред Господ, ниту за животот и спасението на другите луѓе; ниту, пак, за стабилноста на нашиот духовен живот. Има многу, само по форма (формални) или по име (номинални)

христијани, чијшто живот не е согласен со Христовите заповеди. Светите Отци на Црквата поставиле друг критериум за нешто цврсто, сигурно и постојано во духовниот живот. Тој критериум е внатрешен и на почетокот се темели на реченото од Христос: „*Секој што ги слуша и исполнува овие Мои зборови*“. Слушањето и исполнувањето заедно ги опфаќа и ги содржи зборот ‘слушание’. Послушанието е подвиг за воголасување на начинот на нашиот живот соодветен на првото ниво од духовниот раст, на кое се наоѓаме. Послушанието е сигурност и стабилност, но кои се засноваат на духовниот отец и неговото раководство.

Вистинското прашање е: На кое ниво од духовниот развој ние ја стекнуваме личната цврстина, стабилност или постојаност во духовниот живот, на кои можеме да надградуваме нешто сигурно и вредно, или на кои нашите ближни можат да надградуваат нешто сигурно и вредно, особено оние што се во наше послушание?

Светите Отци (на пример, старец Ефрем Филотејски) велат: „Умот лесно се осквернува, но лесно и се чисти. Срцето тешко се чисти, но тешко и се осквернува“.¹ Значи, еднаш отворено и очистено срце, односно доволно очистена суштина на умот, потоа тешко се валка. Толкаво и такво валкање или затворање на срцето може да предизвика само голем грев. Доволно очистено и отворено срце, молитва на умот внатре во срцето и просветлен ум се карактеристики за второто ниво на духовниот развој. На ова ниво ние ја стекнуваме личната цврстина, стабилност или постојаност во духовниот живот.

Стабилноста и цврстината на духовниот живот

¹ Старец Ефрем Филотејски, „Поуки за Исусовата молитва“, Слово од Водоча, Водоча. 2001, стр. 107.

можат да се испитаат, проверат, видат или разјаснат и преку видот на искушенијата што ги доживуваме. Затоа што реките и ветровите коишто навалуваат не се ништо друго туку телесните и духовните искушенија. Постојат различни искушенија на секој од степените.

На првиот степен, додека е срцето заробено од страстите, демонот има директен пристап од внатре. Доволно е да уфрли некоја помисла, да поттикне некоја желба, однатре да побуди некоја страст за да го наведе човекот на пад. На вториот степен, кога е достигнато одредено очистување од страстите, доволно за да се пројави благодатта на Крштението во срцето и да се привлече умот во срцето, демонот нема толку сила за да предизвика пад кај монахот однатре, преку страстите, и тој мора да нападне однадвор. Тоа значи дека оној мал дел недопреобразени страсти мора да биде поттикнат со голем предизвик. На вториот степен, демонот мора да причини реален предизвик: наместо блудна помисла за лице од спротивниот пол, тој мора да обезбеди негово реално присуство. Потребен му е токму реален предизвик за да се обиде да предизвика пад кај подвижникот. На третиот степен, што може да се види во житијата на светиите, демонот и лично се појавува; но, за тоа друг пат.

Но, нели Господ не допушта искушенија поголеми од оние што можеме да ги поднесеме? И нели искушенијата се дозирани и допуштени за наше самопознание, очистување, растење и восовршување, а не за наш пад? Така е, но постојат и друг вид искушенија – поголеми од нашите сили. Тоа се искушенијата што ние самите си ги предизвикуваме затоа што заземаме позиции, и во Црквата и општо во општеството, кои не се соодветни на нашето внатрешно духовно покритие. Тоа се искушенија

коишто ни се случуваат затоа што не го восогласуваме начинот на нашиот живот и подвиг со нивото на нашиот духовен развој.

Грабањето и заземањето позиции без внатрешно духовно покритее е бестемелна позиција или градба подложна на пад од надојдените искушенија. Големината на искушенијата зависи од соодносот на внатрешната духовна состојба и позицијата којашто ја заземаме. Што поголема позиција, а помало внатрешно покритее, толку поголеми искушенија. Не говорам толку за видот на искушението колку за силата со која тоа нè погодува внатре во нас. На пример: човек со епископски чин и со духовна состојба од прво ниво, можат да го срушат во пад само обични помисли. Тука силна река и силен ветер се помислите. Но, има ли поголем пад од самопопречувањето на нашиот духовен развој?

И да заклучиме: Цврста подлога на која може да го надградуваме нашиот духовен живот за првото ниво на духовниот раст е подвигот на апсолутното целосречно послушание, а за второто ниво е подвигот на аскетската умносрдечна молитва и љубовта кон непријателите. Ова е, не мое туку, светоотечко учење и предание, и треба да бидеме многу внимателни, затоа што: *„Кој ѿагне врз ѿој камен, ќе се разбие; а ѿој врз коџо ѿагне, ќе џо здроби“* (Матеј 21, 44). Паѓа врз каменот и се разбива тој што го прогонува, а каменот паѓа врз оној што погрешно ги учи луѓето, и го здробува.

Богочовекот Христос нè повикува да не наликуваме на човек глупав кој изградил куќа на песок, туку да наликуваме на благоразумен маж кој изградил куќа на камен, затоа што секако нема да нè одбегне денот кога цврстината на нашата градба ќе се провери.

Пресвета Богородице, спаси нè!

Никој не може да им слугува на двајца господари

Рече Госѝод: „Свеѝило за ѝелоѝо е окоѝо. Заѝоа, ако ѝвоеѝо око биде чистѝо, и целоѝо ѝвое ѝело ќе биде свеѝло; ако, ѝак, ѝвоеѝо око биде лошо, целоѝо ѝело ќе ѝи биде ѝемно. И ѝака, ако свеѝлинаѝа ѝѝо е во ѝебе е ѝемнина, ѝоѝаш каква ли ќе е ѝемнинаѝа?

Никој не може да им слуѝува на двајца ѝосѝодари: оѝи, или едниоѝ ќе ѝо замрази, а друѝиоѝ засака; или кон едниоѝ ќе се ѝриврзе, а друѝиоѝ ќе ѝо ѝрезре. Не можеѝе да им служиѝе на Боѝ и на Мамон.

Заѝоа ви велам: немојѝе да се ѝрижиѝе за душаѝа, ѝѝо ќе јадеѝе или ѝѝо ќе ѝиеѝе; ниѝу за ѝелоѝо, во ѝѝо ќе се облечеѝе. Зар не чини душаѝа ѝовеќе од хранаѝа, и ѝелоѝо – од облеклоѝо?“

(Матеј 6, 22–25)

Деца, немам скоро ништо ново да ви кажам во оваа беседа. Целта ми е уште еднаш да го повториме она што го учевме, затоа што *repetitio est mater studiorum*, како и наученото да го погледнеме од различни агли и во различен сооднос за уште еднаш да се воодушевиме од совршенството на хармонијата на духовниот живот. Но, за разонода имаме една колатерална штета, а тоа е смешниот и безопасен Мамон, наречен уште од Отците и мајмун, или, имитатор на Бог.

Знаете од светите Отци дека умот се нарекува и око на душата. Ако суштината на умот е чиста, што значи просветлена, тогаш и нашата душа и нашето тело ќе

бидат светли; а, ако пак, суштината на умот е извалкана и затемнета од прифатените и во дело спроведени лоши помисли, тогаш и нашата душа и нашето тело ќе бидат темни. И телото е учесник во несоздадената светлина на преображението. И ако умот во нас стане темнина, односно ако првата просветленост на енергијата на умот ја користиме за забележување и осудување на туѓите гревови а не на своите, тогаш каква ли ќе е темнината од зависта, стравот и омразата кон личноста и успехите на нашиот ближен. Тоа е крајна темнина пред крајната темнина.

Сум говорел за ова и другпат и за тоа како умот се просветлува преку молитвениот престој во срцето. Сега само да се потсетиме дека сета оваа нељубов кон ближниот е последица на заробеноста на нашето срце од страстите. Колку повеќе ја задоволуваме страста, толку повеќе таа зајакнува. И колку поголема контрола имаат страстите над нас, толку помалку ние можеме самите себе да се контролираме.

Видовте, исто така, во една од претходните беседи од каква грижа Богочовекот Христос во Своето Евангелие бара да се ослободиме. И знаеме, заробеноста од каков вид на грижа нè прави сите нас слични на незнабошците – на оние кои им се поклонуваат на идолите, односно на ѓаволот. Да повторам уште еднаш: тоа е прекумерната грижа за телесното и, општо, за сè световно, којашто произлегува од заробеноста на нашето срце од страстите. Видовме и кои се манифестациите и кои се последиците за нас од световната грижа.

Значи, демонот, преку задоволувањето на страстите, од една страна ги прави луѓето поклоници на идолите, а, од друга страна, им го затемнува умот и

целото нивно битие. Таквите не само што не можат туку често и не сакаат да се наречат христијани. Не е ни чудо што (после гледаме дека) се случува во светот. Затоа Богочовекот Христос нè опоменува дека не е возможно истовремено да им служиме на Бог и на Мамон.

Деца, треба да правиме разлика помеѓу Оној Кој секогаш е Господар, и во вечноста и во времето, и оној кој е господар само кога некој му служи, и тоа само времено. Нашиот Бог – Света Троица е секогаш Господар, Творец на небото и на земјата и на сè видливо и невидливо. Бог е и наш Творец и наш Отец, односно Устроител на нашето спасение. Бог е Господар без оглед на тоа дали ние на Него Му служиме или не. Ѓаволот е господар само на оние кои му служат, инаку е смешно ништо. Посебно после Воплотувањето Христово и Неговиот Домострој на нашето спасение, ѓаволот станува како играчка со која малите деца си играат (свети Атанасиј Велики)¹ или како спаринг-партнер за оние кои се вежбаат во доброто; како некој којшто постојано ни ги покажува нашите слабости и страсти и како одличен слуга во процесот на нашето самопознание.

Бог може да Го засакаме или да Го замразиме само свесно. Исто така и ѓаволот. Но, презир – во смисла на игнорирање, се случува повеќе несвесно или во незнаење, кога се поведуваме по искушението да ги задоволиме нашите страсти. Второто е, за мене, поглупаво и побезнадежно; и најчесто се случува. Терминот ‘приврзување’ не изразува многу длабока врска.

¹ Види: Протојереј Георгије Флоровски, „Источни оци IV века“, Манастир Хиландар. 1997, стр. 42.

Никој од нас не сака свесно да му служи на демонот, и сите ние се сметаме себеси за слуги Божји. Но, секојдневниот живот нè демантира. Секој пат кога ќе се поведеме по нашите страсти и ќе ги задоволиме, секогаш, велам, ќе му послужиме повеќе или помалку на демонот поврзан со нив. И, секогаш кога на злото ќе вратиме со зло, му служиме на демонот. А, срцето останува извалкано и затворено за молитвата во него. Најлошо е кога мислиме дека на Едниот Му служиме, а во суштина му служиме на другиот. Тоа се нарекува прелест. Тоа се случува кога начинот на нашиот живот не е воголасен со степенот на духовниот раст на кој се наоѓаме. Токму тука се пројавува целата вештина на демонот како имитатор на Бог, и тоа најмногу треба да нè плаши: дали сме на правиот пат. Интересно е што и кога ќе слушнеме како треба, не сакаме или не собираме сила да се покаеме.

Ајде да не му служиме никако на оној што е поставен само и единствено за наш слуга, а не за наш господар. Сигурно не сакаме свесно да станеме пасачи на свињи при нивниот сопственик, страдни да го наполниме својот stomак со нивната храна, кога знаеме дека многу наемници при нашиот Отец Небесен имаат леб во изобилие (види Лука 15, 15–17).

Пресвета Богородице, спаси нè!

светлината, силата и надежта, односно семето коешто го посеал во срцето на својот ближен; семето кое во содејство со слободната волја на оној во кој е посеано и со помош на благодатта на Светиот Дух може да из’рти, да порасне и да донесе плод – ослободување на срцето од страстите.

Читајќи го денешното евангелие со приказната за сејачот, најповеќе ми привлече внимание делот за семето што паднало во трње, па си помислив: како што трњето е пречка за нивата да донесе добар плод, така и гревовите се пречка за нашето срце да донесе добар плод на добродетелта. Притоа, си велам, боцките од трњето ми личат на грев со сторено дело, листот – на грев со зборови, гранките – на грев со помислите.

Трњето на нивата од нашето срце – односно нашите гревови што ги правиме со дело, со збор и со мисла, сигурно има и корен. Што би бил друго коренот на гревот, ако не страстите вгнездени во нашето срце (главната – самољубие, односно трите подгрупи: славољубие, среброљубие и сластољубие). Заробеноста на срцето од страстите не ѝ дава на благодатта на Крштењето да се пројави и слободно да делува надвор од нашето срце, низ целото наше битие и надвор од нас; не му дава простор на словото посеано во нашето срце да порасне и да донесе плод на покајание, или, преминување.

Ако сакаме зрното да донесе плод, треба земјата да ја очистиме од трњето, а трњето да го извадиме со корен. Но, за да стигнеме до коренот, трњето треба да почнеме да го уништуваме од врвот. Значи, треба да престанеме да грешиме со дело, потоа со збор и на крај со мисла. Монахот, освен што е должен да не греша

со дело и со збор, должен е да не прима и да не се согласува со ниту една лоша помисла, затоа што за него помислата има тежина на сторено дело. Зборувам за оние монаси што се трудат да го достигнат степенот на просветлување на умот, како и за оние што сакаат да преминат во совршенството возможно овде.

Непрестајното усно повикување на Христовото име, соединето со внимание и со плач, неизоставно ќе ги открие и страстите, кои се сокриени во нас. Секој пат кога доволно јасно ги гледаме нашите страсти, треба да знаеме дека енергијата на умот е соодветно очистена. Тогаш гледаме и колку многу тие нè оддалечуваат од Бог, и како сите други луѓе се подобри од нас. И тогаш уште повеќе сакаме да ги искорениме страстите и уште поревносно ја кажуваме молитвата, сè додека да биде прифатена од умот, а тој да се наоѓа во постојано прво гледање на несоздадената светлина. За ова сум ви говорел порано. Во умот се обидуваме да ја кажуваме молитвата постојано, а таа за тоа време невидливо го чисти срцето од страстите. И кога, преку подвигот на молитвата, срцето доволно ќе се очисти, се пројавува благодатта дадена на Крштението, и молитвата заедно со умот се симнува во срцето. Тогаш умот во содејство со благодатта може слободно да делува внатре во срцето, чистејќи ги страстите (корењата) до крај.

Отвореното срце е плодна земја, за вториот степен од духовниот раст, а зрното паднато на неа веќе слободно може да даде добар плод. За првиот степен од духовниот раст, тоа е послушанието. За оние, пак, што живеат во светот, тоа е конкретно помагање на оние што страдаат.

Не значи сето ова дека во нашето срце, во

процесот на очистување од страстите, нема еден дел кој е добра земја, друг дел кој претставува место покрај пат, трет дел кој претставува каменито земјиште, и дел кој претставува трње. Трњето се појавува кога немаме истрајност во подвигот. Или сме во подвиг, или грешиме; трето нема. Делот покрај пат, значи дека немаме опит во подвигот. Јас ви кажувам, но демонот доаѓа и ви го брише кажаното затоа што тоа активно се памти само ако се спроведува во дело. Каменито место е просторот каде што сè уште владеат страстите, самољубието. Добра земја е верата во Богочовекот Исус Христос преточена во послушание.

Сакам само да ви кажам дека секоја од ситуациите со семето може посебно да се толкува за секој од степените на духовниот развој; како и секоја посебно за самата себе. На пример, семето паднато на каменито место, кое брзо расте и брзо се суши, се однесува на луѓето кои, понесени од првата благодат, преземаат дури и прекумерни подвизи, но при првиот посериозен испит на скривање на благодатта се случува да отпаднат дури и од заедницата на Црквата. За семето паднато покрај патот не сакам јас да зборувам, тоа вам ви го оставам.

Лошо е што заеднички крај на првите три ситуации со семето е немањето плод. За монасите тој плод е умносрдечната молитва. Да не речам – за сите. И воопшто, не може да стане збор за духовен живот, во права смисла на зборот, без дарот на молитвата во срцето. Можеме да зборуваме за етика, за *bon ton*, но не и за православен духовен живот. За тоа, во потенцијал, можеме да зборуваме и на првиот степен, но само ако го вогласиме начинот на нашиот живот со степенот на очистување на срцето од страстите.

„Кој има уши да слуша, нека чуе!“ Што значи: кој верува, нека спроведе во дело! Што мислите сега, што значи семето паднато покрај пат?

Тело и крв не ти открија тоа

Кога дојде Исус во земјата на Кесарија Филипова, ги праша учениците Свои и рече: „За кого Ме мислат луѓето – Мене, Синој Човечки?“ Тие одговорија: „Едни за Јован Крстишел, друѓи за Илија, а некои за Еремија или за еден од пророците“.

Он им рече: „А вие за кого Ме мислите?“ Симон Петар одговори и рече: „Ти си Христос, Синој на Животој Бог“.

Тогаш Исус му одговори и рече: „Блажен си ти, Симоне, сине Јонин, оти тело и крв не ти открија штоа, а Мојот Отец, Кој е на Небесата; и Јас тебе ти велам: ти си Петар, и на твој камен ќе ја изградам Црквата Своја, и вратите на небото нема да ја надвладаат; и ќе ти ги дадам клучите од Небесното Царство, и што ќе сврзеш на земјата, ќе биде сврзано на Небесата; а што ќе разврзеш на земјата, ќе биде разврзано и на Небесата“.

(Матеј 16, 13–19)

Деца, се сеќавате што ви реков во беседата „Ловци на луѓе“, приближно вака, дека оние духовни чеда кај кои духовниот отец преку правилното духовно раководство ќе успее верата да им ја претвори во опит и во знаење, никогаш повеќе нема да ги изгуби. И во денешново евангелие Богочовекот ни говори не толку за права вера, колку за прав опит и за знаење произлезено од него, односно за знаење како откровение кое произлегува од подвигот за градење на заедницата со Бог,

а не за знаење кое произлегува од читање на книги, односно од тело и крв. Тоа е, значи, сигурниот камен на кој и со кој Богочовекот Христос ќе ја изгради Црквата Своја, Која вратите на пеколот нема да ја надвладеат. Ајде што вратите на пеколот не можат да ја надвладеат Црквата, затоа што таа е непобедливото Тело Христово, кое воскресна и седи оддесно на Отецот, туку тие не можат да ги победат ни сите оние кои се носители на знаењето и откровението што произлегуваат од живиот опит на Бог во срцето, што е дар на Светиот Дух Господ. Вратите на пеколот можат да бидат само (а и потребно е да бидат) дел од нивниот опит во борбата со духовите на злобата од поднебесјето, но никако и да ги надвладеат. А за тој опит, друг пат.

Тоа што Христос му се обраќа на Петар и го ословува директно, му се обраќа како на прв меѓу еднаквите по чест, а не како на прв по власт. Неправилното сфаќање на ова клучно евангелско случување предизвикува негово погрешно еклисиолошко толкување и многу недоразбирања потоа. Му се обраќа Господ на Петар како на прв меѓу еднаквите по чест, кој во тој момент ги изразува и сведочи верата и опитот на сите Апостоли, а не само својата вера и својот опит. Господ Исус ги праша сите Апостоли, но согласно воспоставениот ред, којшто до денешен ден важи во Православната Црква, првиот помеѓу еднаквите по чест го објави мислењето на сите и проговори во име на сите. Или, некој си мисли дека останатите Апостоли така случајно Го следеа Христос и немаа што да кажат, па вади и погрешни заклучоци од тоа свое мислење?

Христовото слово за клучевите од Небесното Царство може да се разбере само во контекст на по-

себната Тајна на Апостолско преемство. Колку да се потсетиме, Апостолското преемство истовремено е и подучување и предание на вистинската вера (на Вистината) и светотаинско предание, што значи совршување на Божествената Евхаристија и другите Свети Тајни – ‘раздавање на благодатта’. Вистината на Црквата (вистинската вера) е пред сè несоздадена и ‘обожителна’ благодат и Божји дар (харизма), Откровение Божјо, и е суштински неразделна од светотаинскиот (харизматичниот) живот на Црквата, неразделна е од благодатта на Светите Тајни. Така што, таму каде што нема Вистина нема ни Свети Тајни; и обратно, таму каде што нема Свети Тајни, нема ни Вистина. Апостолското преемство, пак, не се стекнува по автоматизам и, затоа, не може да биде дејствително и ефективно ако оној што го прима нема внатрешна духовна подготовка за него. За ѓаконски чин тоа е сериозно чекорење по патот на очистување на срцето од страстите; за презвитерски чин тоа е нивото на просветлување на умот; а за епископскиот чин тоа е нивото на обожение на целата личност. Кажаново не е поентата, кажаново е само потсетување.

Клучевите на Небесното Царство не се друго туку поставување на ред и поредок во Црквата Божја, како и поставување на некој којшто ќе го чува и што ќе го одржува, и, врз основа на тој ред и поредок, создавање на атмосфера за исцеление на нашиот паднат (односно горд, расеан и затемнет) ум. Овој ред, поредок и хиерархија мора да се почитуваат ако некој сака да влезе во Царството Небесно, и не постои друг начин или некаков калауз место вистинскиот клуч, затоа што Самиот Бог го надгледува влезот. Овој ред и поредок мора да го почитуваат и оние на кои тој им дава надворешно, пред

сè, чиновни, права и власт, но исто така и оние на кои тој им дава надворешно само позиција на потчинување и на послушание. Клучевите на Царството за оние кои ги држат во своите раце се меч со две сечила. Со тој меч тие можат да пресечат за добро на Црквата, а можат и духовно да се самоубијат. Ова е наједноставното објаснување.

Може ли некој сега, деца, да ми одговори како клучевите, или власта, може да се употребат за добро на сите во црковната заедница или да се злоупотребат само за своја сопствена штета; бидејќи, како што рече Господ, „враќајќи на ѝеколоѝ нема да ја надвладаат Цркваѝа“? И може ли некој да ми одговори како позицијата на потчинетост и послушност може правилно да се искористи и да донесе добро на сите во Црквата, или да ми даде пример како истата може да не се сфати и да не се живее правилно, и духовно да го осакати оној што така постапува? Одговорот на овие две прашања е поврзан со условното право на свештенството да врзува и разврзува.

Достојни за Царството Божјо

А друѓ еден рече: „Господи, ќе одам љо Тебе, но дозволи ми најнајрег да се љросљам со своиље домашни“. Исус, љак, му рече: „Никој шљо ја сљавил ракаља своја на ралољо и љољегнува назад, не е досљоен за Царсљивољо Божјо“.

(Лука 9, 61–62)

Деца, уште од моментот на самото свето Крште-ние повикани сме, согласно светиот апостол Павле, да се сметаме *мрљви за љревољ, и живи за Боѓ, во Хрисљос Исус, нашиољ Госпог* (Рим. 6, 11); со други зборови, тоа не значи ништо друго освен, во најмала рака, во својот духовен раст да го достигнеме нивото на просветленост на умот. Секако, сите ние што дојдовме во манастир, не сме го оствариле нашето назначение и не сме го оправдале нашиот призив, инаку, да не беше така како што ви велам, зошто воопшто требаше да дојдеме овде? Уште еднаш малку појасно ќе ви кажам: токму нашето доаѓање во манастир е сведоштво, показател дека сме ние промашени случаи во однос на нашите светотаински, крштелни завети. Реченото уште повеќе важи под претпоставка дека не од други причини сме дошле во манастир, туку сме дошле токму со оваа свест: дека нашиот христијански призив е промашен и дека во услови на живот во светот не наоѓаме доволно цврста волја да се избориме за нашата цел; како и дека од опит сме сфатиле дека вистинит и праведен е нашиот Господ Богочовекот Исус Христос кога вели дека не праведните и здравите дојде

да ги спаси, туку болните и грешните.

Но, дури и да не сме дошле од тие причини и со таа идеја во манастир, никогаш не е доцна и ништо не е страшно. Од напишаното и истолкуваното од Светото Писмо, од светите Отци, од самиот опит, од моите совети и од манастирскиот типик, набргу ќе забележиме дека е добро што сме дошле тука во засолништето на благословот на нашиот духовен отец, токму заради раслабеноста и немоќта на нашата волја да се судриме – на полето од светот, кој целиот во зло лежи (1. Јов. 5, 19) – со духовите на злото од поднебесјето. Кога велам дека не сме дошле од причини на нашата грешност и болност, не значи дека не сме дошле од добри причини. Добри причини, коишто во моментот можат да преовладаат при одлучувањето, се и силата на првата благодат или желбата свесно и од љубов да Му го посветиме нашиот живот Нему. Но, како што реков, најсигурна причина, којашто нема да го донесе и светот заедно со нас во манастирот, е свесноста за нашата грешност и болност, односно свесноста за нашиот неуспех во светот. Затоа што дејството на првата благодат ќе помине, а ќе помине и дејството од занесот на заљубеноста, но сеќавањето на срамот од претрпениот пораз и желбата за конечна победа кај ниеден вистински Христов воин не избледува.

А, најголема опасност за монашкиот подвиг, деца, е токму тоа: заедно со нас во манастирот да го донесеме тоа од што наводно во прв момент сме се откажале – светот. Светот, нели, во смисла на страстите и на гревот; светот, пред сè, во смисла на гордоста како причина за секој пад. Знаете убаво што значат зборовите на нашиот апостол Павле: *за мене свеїшої е расїнаїї, а и јас за свеїшої* (Гал. 6, 14). Да се потсетиме, реченото од

Апостолот значи дека не само што сме го оставиле светот надворешно туку и дека внатрешно сме се одрекле од него. Е сега, да ве прашам, деца, а ова ми е и најголем мотив за овој собир: Ако ние со доаѓањето во манастир ниту надворешно не сме се одрекле од светот, тогаш со кој памет очекуваме и внатрешно да се ослободиме од него? Нели тогаш ќе се активира важноста на Христовите зборови за нас: *„Никој шӣо ја с̄ѡвил рака̄ѡа своја на рало̄ѡо и ѡо̄леднува назад, не е гос̄ѡен за Царс̄ѡво̄ѡо Бож̄ѡ“* (Лука 9, 62). Вие добро знаете што значи тоа, особено што тоа Царство е внатре во нас. Значи дека никогаш нема да го очистиме срцето од страстите, дека благодатта на Крштението никогаш нема да ни се открие внатре од него, дека енергијата на умот никогаш нема да се соедини со својата суштина во срцето (што е причина на секоја шизофренија), дека никогаш нема да го познаеме местото на срцето, дека никогаш нема да го добиеме дарот на умносрдечната молитва и дека нашиот ум никогаш нема да биде просветлен. Кога велам никогаш, мислам никогаш додека сме живи во овој свет и век. Затоа што: *„Бо̄ѡ се ѡро̄ѡиви на ѡорделивӣѡе, а на смиренӣѡе им дава бла̄ѡога̄ѡѡ“* (Јаков 4, 6).

Кога, не дај Боже, сето ова би се случило на крај со кој било од нас, тоа не би значело ништо друго освен дупло промашување. Ја промашивме целта после Крштението, ја промашуваме и сега, ако не се покаеме, при обидот повторно да ја постигнеме преку монашкото посветување. Затоа што иста е целта и во двата случаи – во својот духовен раст да го достигнеме нивото на просветленост на умот. А како можеме да бидеме просветлени ако сме заробени од гревот на гордоста и од големата идеја за самите себе – што е главната човекова

болест, и ако сме умртвени за умносрдечната молитва. И како што е иста целта, така е ист и терминот што е својствен и што го користиме и за Крштението и за монашењето – ‘просветлување’. Погледнете го само текстот на црковните служби од двете Свети Тајни и подеднакво таму ќе го сретнете терминот ‘просветлување’. И како што се исти и целта и терминот, така е иста и подготовката за двете светотаински случувања. Велам светотаински, затоа што таму каде што се појавува благодатта на Светиот Дух и таму каде што се простуваат гревовите, таму е сè Света Тајна, без разлика мала или голема. Сите, пак, Свети Тајни извираат и пак се влеваат, збогатени од нашиот слободноволев подвиг во исполнување на Божјата волја, во централната Света Тајна – Црквата, Телото Христово.

Што конкретно значи тоа да се внесе светот во манастир? Тоа вообичаено се случува, како што реков, откако ќе помине дејството на првата благодат или кога ќе помине дејството од занесот на заљубеноста. Тоа значи да го напуштиме подвигот на туѓинување или подвигот на смрт за овој свет, запамтете!, пред да го добиеме дарот на умносрдечната молитва. Тоа се конкретно две недозволиви појави: прво, своеволен интерес за сите случувања во светот – било од областа на политиката, или културата, науката, спортот, музиката итн.; своеволно негување на стари и градење на нови односи со луѓето од светот; своеволно натпреварување со другите во световно знаење, во мода, во нега на телото, во превозни средства, во градби итн.; самоволно планирање на својата сопствена иднина; криење на она што го правиме од духовниот отец итн. Причина за сето тоа што го набројав е празнотијата и очајанието внатре во нас,

а последица на сето тоа е уште поголема празнотија и очајание. Дури и градењето на блиски односи во самиот манастир, на што ретко се обрнува внимание, не е полезно. Односот со самите жители на манастирот треба да ни биде просто службен надворешно, а внатрешно со аскетска љубов и смирение, исто, сè до добивањето на дарот на умносрдечната молитва.

И второ и најважно од сè: напуштање на подвигот на апсолутно целосрдечно послушание. Па токму заради тоа и живееме во манастир – за да можеме нашиот ум да го ставиме во процес на исцеление преку конкретен и постојан подвиг на послушание кон духовниот отец, и апсолутно за ништо друго. Колку ми е жал кога ќе видам кога, опиени од сопствената логика, од сопствените планови и од сопствените гледања на нештата (па дури и ако тие испаднат точни), се доведувате во состојба моите зборови, ни под разво, да не допираат до вас, односно се доведувате во состојба да отпаднете од подвигот на послушанието, од процесот на исцелението и, автоматски, од сè монашко. За да е уште појасно: што ако вашата логика, вашите планови или вашите гледања на нештата може да испаднат поточни од моите? Прво, вие сте дојдени овде да го исцелите умот (да го соедините со неговата суштина во срцето) за боговидение, ставајќи го во процес на исцеление преку конкретен и постојан подвиг на послушание кон духовниот отец, што е самата причина за вашето влегување во манастир и којашто е несразмерно повисока цел од што било земно, а не да ја докажувате вашата памет околу овоземните нешта и да отпаднете од патот по кој сте тргнале, пред воопшто сериозно да зачекорите по него. Единствено „погодно“ место за такво докажување е светот, а не манастирот.

И што, еве, ако докажете? „Оџи каква љолза е за човекоџ ако љо љридобие целиоџ свеџ, а на душаџа своја љ наџа-косџи“ (Матеј 16, 26), ве прашува Богочовекот Христос? И второ, зар не знаете дека главен знак дека Бог нџ оставил да ја исполнуваме нашата сопствена волја, односно знак дека Бог нџ напуштил, е кога ќе испадне дека во нешто сте во право, наспроти духовниот отец; и дека е тоа ситуацијата после која вообичаено духовниот отец се напушта? Примери имаме. Размислете и одговорете ми, зошто!? Светиот апостол Павле вели: *не уџравувајџе се сџоред овој век, џуку љреобразеџе се љреку вашиоџ обновен ум, за да можеџе да љознаваџе која е добраџа, уљодна и совршена волја Божја* (Рим. 12, 2).

Затоа, деца, да се покаеме сите додека сџ уште имаме време и заедно со апостол Павле да речеме: *Заџџоа смеџам дека и сџ друљо е шџеџа сџрема љреважноџо љознавање на Хрисџос Исус, мојоџ Госџод, љоради Кољо се одреков од сџ, и се смеџам за оџџаг, само за да Го љридобџам Хрисџос* (Филип. 3, 8). Ги знаете трите монашки правила: првото, непоистоветување со помислите, желбите и чувствата додека не ги проверите со својот духовен отец (послушание); второто, правилна исповед, од почетната позиција ‘јас сум крив за сџ’; и третото, континуиран и нагласен аскетско-исихастички подвиг до отворање на срцето за умносрдечната молитва. Спротивно однесување на овие три правила е: прво, непослушание (и внатрешно и надворешно); второ, судење и осудување на другите и сокривање на она што ни се случило (неправилна исповед); и трето, неконтинуиран аскетско-исихастички подвиг. Со исполнувањето на овие правила ќе го достигнеме преумувањето (покајанието), односно нашиот горд, расеан и затемнет ум, со Божја помош, ќе

го смириме, ќе го собереме молитвено во срцето и ќе го просветлиме. Исполнувањето на трите монашки правила го чистат и отвораат срцето за молитвата во него и за љубовта Божја, а неисполнувањето го обесмислува нашиот монашки подвиг и име, а ние остануваме дел од светот.

Можам и да го дообјаснам текстот и во однос на Светата Тајна Свештенство, затоа што целта на подготовката и за оваа Света Тајна е просветлувањето. Како што сум ви рекол другпат: Што ако со тело излеземе пред олтарот на храмот, доколку со умот не можеме да излеземе пред олтарот на нашето срце? Но, за сето тоа друг пат. И уште многу работи можам да ви пишувам и навестувам, деца. И што ќе правите и како ќе правите, и што ќе биде и како ќе биде, од она што сега го гледам кај вас. Секако, ако не се покаете или, пак, ако го напуштите подвигот на покајанието. Или мислите дека на мене ми треба вашата исповед за да знам што правите? Знаам јас кога некој има молитва на срцето и кога нема. И, зошто нема. Сè друго се небитни детали. Христос знаел и кој ќе седи од десно и лево на Него во Неговата слава, и кој со Него ќе макне во чинијата и ќе Го предаде. Зошто тие што Го предале Христос постапиле така? Не за друго, туку затоа што пријателството од овој свет (конечно) е непријателство на Бог; со други зборови, *кој сака да му е ѝријашел на свештоӣ, Му сџанува неѝријашел на Бо̄* (Јаков 4, 4).

Затоа, деца, *не сакајџе џо свештоӣ и сџ шџо е во неџо*, вели светиот апостол Јован Богослов. *Ако некој џо сака свештоӣ, во неџо нема љубов од Оџецоӣ. Зашџо, сџ шџо е во свештоӣ – ѝохоӣџа на џелоџо* [сласлољубие], *желбаџа на очииџе* [среброљубие] и *џоргосџа на живо-*

шoш [славољубие], не е од Ошeцoш, шyкy од oвoј сeшш (1. Јов. 2, 15-16). И затоа, сето ова што ви го објаснувам и напoмнувам е со цел срдечно да се покаеме, да го отфрлиме светот и световното од нашиот монашки живот и да влеземе во радосната тајна на она 'вeкe, и уште не'. Вeкe мртви за гревот или светот, и уште не, природно. Вeкe ја предвкусуваме Вечноста во нашето срце, и уште не, во полнотата на лице во лице. Вeкe го живееме Царството Божјо во собранието на светата Евхаристија, и уште не сме ја прекинале мисијата во светот. Вeкe сме спасени, и уште не потполно, заради љубовта кон нашите ближни и сè создадено. За нашиот монашки живот да има смисла и радост и исполнување во слава Божја, а во чест на нашата Владичица Богородица и Секогашдева Марија – Спасението на сите монаси. Амин!

Зошто со митници и грешници јаде и пие?

А кога седеше Исус на тврдезаџа во неговата куќа, заедно со Неѓо седеа и учениците Неѓови, и многу митници и грешници; зашто тие беа мнозина и вреаа по Неѓо. Книжниците и фарисеите штом Го видоа да јаде со митници и грешници, им рекоа на учениците Неѓови: „Зошто со митници и грешници јаде и пие?“ Кога то чу тоа Исус, им рече: „Здравите немаат потреба од лекар, а болните. Не сум дошол да ги повикам праведниците, туку грешниците – на покајание“.

(Марко 2, 15–17)

Не дека сакаа фарисеите и книжниците да седнат со Богочовекот Христос, па од љубомора и завист кон оние што веќе седат со Него го кажуваа и прашуваа тоа, туку тие тогаш само бараа причина да Го обвинат и оцрнат пред народот. Ваквото однесување е повисок степен на злоба отколку потребата некогаш да имаме само за себе и да не сакаме да го делиме со другите. Највисок степен на злоба е кога тој некој кој не можевме да го имаме само за себе и кој потоа, откако го напуштивме, не успеавме да го оцрниме пред луѓето, сега сакаме на кој било начин да го отстраниме од нашиот живот или да го убиеме. И злобата си има свои степени на развој.

Замислете, деца, кога ова седење околу Христос на трpezата би било само есхатолошка состојба? Кое непријатно изненадување и кој срам за сите оние што имаат голема идеја и високо мислење за самите себе, а не се вброени во оние коишто се заедно со Христос во

Царството. Сепак опишаното, како и времето во кое живееме, сè уште спаѓа во антиномичното 'веќе, и уште не'. Да беше само есхатолошка состојба, а не истовремено и историска, кој знае дали книжниците и фарисеите од тоа време, или сличните на нив денес, воопшто ќе можеа да ги прашаат или дали ќе сакаа да ги прашаат учениците Христови какво било 'зошто'. *Заштоа што меѓу вас и нас постои голема провалија, така што оние кои би сакале да дојдат кај вас, не можат; а исто така и оние кои дојдаат кај нас* (Лука 16, 26). Но, тоа – уште не е, веќе и е: „*мишнициите и блуднициите ќе ве искриваат во Царството Божје*“ (Матеј 21, 31). Оваа есхатолошка состојба лесно може да ја провери секој што ќе го пронајде Царството Небесно внатре во себе, како и во Светата Литургија на Црквата. Самата Света Литургија е напишана и проникната со тој дух. Не знам што попрво да одберам од нејзиниот текст: „погледај на мене, грешниот и непотребен(!) Твој слуга... и Ти се молам, да не го одвраќаш Твоето лице од мене, ниту да ме отфрлаш од Твоите деца, но удостој да Ти бидат принесени, преку мене грешниот и недостоен слуга Твој, овие дарови...“

Затоа, ако ни е целта Христос и Неговото Царство, постојано треба да имаме на ум дека Он дојде болните да ги исцели, а не здравите, односно, не оние кои мислат дека се здрави и кои мислат дека немаат потреба од лекар; дека Христос дојде грешните да ги повика на покајание и да ги помилува, односно, оние што го освестили фактот дека се грешни, а не оние што мислат дека се праведни. Така што, никој не треба да заборава дека е грешен и болен. Ако некој направил вакво суштински превид, тогаш сериозно нека се запраша

врз која основа ќе го гради својот личен однос со Бого-човекот Христос? Таквиот нека знае дека веднаш, со самата помисла дека е праведен или здрав, го оневозможува својот однос и заедница со Него. Христос лично нè опоменува: „Не сум дошол да ги ѝовикам ѝраведнициѝе, ѝуку ѝрешнициѝе – на ѝокајание. Здравѝе немааѝ ѝо-ѝреба од лекар, но болниѝе“ (сп. Матеј 9, 12–13; Марко 2, 17 и Лука 5, 31–32). А превидот се препознава од начинот на живот.

Непроменлив личен критериум, пак, за проверка на духовната состојба на секој христијанин е Богочовекот Христос и Неговите зборови: „Бидеѝе совршени, како шѝо е совршен вашиоѝ Оѝец Небесен“ (Матеј 5, 48). Врз основа на овој критериум дури и обожените се сметаат и се доживуваат за многу болни и грешни и затоа, за разлика од нас, тие непрестајно срдечно повикуваат: ‘помилиј ме!’. Секако, оние што се наоѓаат на повисок степен од духовниот развој од поголем личен опит го познаваат Божјото совршенство и своето несовршенство, во љубовта. Ако е така со обожените, тогаш воопшто да не спомнувам како е со оние што сè уште го чистат своето срце од страстите и со оние што сè уште го просветлуваат својот ум. Интересно е што, колку подолу се наоѓаме на скалилото од духовниот развој, толку поголема идеја имаме за самите себе; а колку повисоко се наоѓаме, толку таа голема идеја се губи. Содржината на идејата за самите себе е во сооднос со лично-соборното поимање и доживување на Тајната на спасението.

Неопходно е, значи, секој христијанин, со помош на својот духовен отец, да ја освести и да ја спознае паднатата и болна состојба на природата што ја наследил. Притоа, човек не само што треба да освести и да знае

дека е грешен и болен, туку и од каква болест боледува, како и до кој степен е развиена таа болест, за да може да го прими вистинскиот лек, соодветен на неговата болест и грешност. Зашто, и лекот, ако не е вистинскиот и ако не се земе во соодветната доза, може, наместо да помогне, многу да наштети. Така, секој подвижник треба што поточно да знае од што, зошто и колку е болен. Самите себеси можеме да се спознаеме само преку подвигот во исполнување на Божјите заповеди, под надзор на духовниот отец; после многуте претрпени и порази и победи. Подобро е да се спознаеме самите себе и својата болест преку подвиг, отколку преку сторените гревови. Ова е конкретен начин на запознавање со самите себе, со своето несовершенство, а не само теоретски, како оној кој почетно може да произлезе од верата во претпоставеното совршенство Божјо.

Овде е место да се потсетиме за тоа која, според светите Отци, е првата и главна човекова болест. Таа особено станува очигледна во манастирската заедница, како посебно место на живеење и подвиг. Зашто, не се за монахот во манастирот духовен проблем среброљубието и сластољубието; за овие две страсти вообичаено нема ни можност ни предизвик во манастирот. Можно е дури кај монахот да нема никакви пројави од овие две страсти, но истовремено неговото срце сосема да е затворено и тој да е лишен од дарот на умносрдечната молитва. Токму по неговата затвореност за молитвата внатре во него, се открива и познава дека срцето е заробено и извалкано од некоја страст. Ако таа страст не е сластољубието и среброљубието, тогаш нема која друга да е освен славолубието. Оттука, барем теоретски, знаеме дека главна и основна болест на монахот е суетата,

високото мислење за самиот себе, мнението – со еден збор, проблем е заробеноста од страста славољубие и гордост. Истото, горе-долу, важи и за оние коишто се подвизуваат во светот.

Кој е лекот за оваа болест, која ни го попречува влезот во Царството Небесно внатре во нас – во нашето срце, која нè прави заробеници на светот и дел од светот? Сите знаеме – целосрдечното послушание. Единствено преку послушанието, нашиот горд, расеан и затемнет ум го ставаме во процес на исцеление, преку кое стекнуваме смирен, молитвено собран во срцето и просветлен ум. Но, како што рековме, претходно мора да ја освестиме нашата паднатост и промашеност. Само оној што осознава дека е грешен, што осознава колку е далеку од Бог, може да се исплаши, да почувствува потреба или да копнее љубовно по Него. Инаку, како да очекуваме од оној што мисли дека е просветлен (дека не е болен и грешен), заради прочитаните неколку книги, да го стави својот ум во процес на исцеление преку послушанието? Или како да очекуваме од оној кој заради, без оглед од каде, неоправдано големата идеја за самиот себе, мисли дека не е болен и грешен, да го стави својот ум во процес на исцеление преку послушанието? Нормално, никако. Таквите немаат ни причина ни мотив. Прелеста во која, од многу причини, се наоѓаат, не им го дозволува тоа. Прво, таквите не веруваат искрено дека постои Бог, а камоли умносрдечна молитва, итн. Но, да видиме што велат светите Отци за овој неприроден начин на живот и што е тоа што е природно за нас:

„Благодатта се дели на три степени: очистувачка, просветлувачка и обожувачка (восовршувачка). И животот се одвива на три степени: противприроден, природен и

натприроден. На овие три степени човекот се искачува и слегува¹. Забележувате, деца, дека овој пат ја употребив оваа поделба на степените од духовниот развој наместо вообичаената поделба – очистување на срцето од страстите, просветлување на умот и обожение. Оваа поделба, која многу од светите Отци ја користат (да не ги набројувам), апсолутно одговара на вообичаената, но терминот ‘противприроден’ за описот на начинот на нашиот живот наместо терминот ‘очистување на срцето од страстите’ е многу посилен, повпечатлив и многу повеќе одговара кога сакаме да ја потенцираме болноста и паднатоста на нашата природа. А сакам да го потенцирам тоа овој пат затоа што гледам дека денешните христијани си живеат и се однесуваат како ништо да не им недостасува и како ништо да не ги загрижува, односно живеат на противприроден начин како да им е тоа природно.

Што значи тоа да се живее противприродно? Противприродно е ако со начинот на животот си ги храниме страстите, наместо да ги исцелуваме. На пример, наместо како болни од гордост и славољубие да го ставиме нашиот острастен ум во процес на исцеление преку послушанието, ние правиме сè спротивно од тоа: се поистоветуваме со нашите помисли, желби и чувства; се самораководиме; неправилно се исповедаме; озборуваме, судиме и осудуваме; се самооправдуваме; мислиме дека за сè сме во право; живееме без подвиг, во униние; криме планови за сопствена промоција, надвор од Божјиот план; се бориме за чинови, прво место и почести; зави-

¹ Старец Јосиф, „Исихастички сведоштва“, Слово од Водоча, Струмица. 1999, стр. 40.

дуваме, не простуваме, па дури и мразиме; итн. Ова се ужасни примери на невосогласување на начинот на нашиот живот со најнискиот степен на претпоставениот духовен развој на кој се наоѓаме. И што е најстрашно од сè, сето ова што го набројав преку навиката сме го претвориле во наша втора природа и нашата паднатост ја чувствуваме како наша природна состојба. Просто се запрашувам: Го љубиме ли ние Христос? Или, подобро: Веруваме ли ние во Христос? Овде сакам само да спомнам дека послушанието е многу посеопфатен подвиг отколку само односот со духовниот отец; но, за тоа другпат.

Што значи да се живее природно? Сè спротивно од противприродниот начин на живот. Адам е создаден на ниво на просветленост. Тоа е степенот на природен начин на живот. Неговото срце не било заробено од страстите. Тој ги имал дарот на умносрдечната молитва и дарот на просветленоста на умот, во доволна мера. Требал само преку исполнување на една заповед да го заокружи Божјиот Домострој на создавањето. На тој природен начин на живот и на тоа ниво на просветленост сме повикани сите ние да се подготвиме и да ги добиеме преку Светата Тајна Крштение. На тој природен начин на живот и на тоа ниво на просветленост сме повикани сите ние да се подготвиме и да ги добиеме преку Светата Тајна Покајание или монашко посветување на Бог. Затоа, Пресвета Богородице, преку Која секој дар Божји го добиваме, просветли ја мојата темнина за уште подобро да видам колку сум грешен и колку сум далеку од мојот Господ Исус Христос!

Е, сега да се вратиме на горепоставеното прашање: Зошто со митници и грешници јаде и пие? Затоа што, тие и Го бараат.

Ниеден пророк не е мил во земјата своја

И сиѝе Му ѝосведочија, и се восхиѝуваа на Неѝовиѝе блаѝодаѝни зборови, шѝио излеѝуваа од усѝаѝа Неѝова и велеа: „Не е ли Овој синоѝ на Јосиф?“

А Он им рече: „Секој од вас сиѝурно ќе Ми ѝриѝовори: Лекаре, излекувај се Сам! Наѝрави ѝо и овде, во Твојоѝ роден крај, она шѝио чуеме дека се случило во Каѝернаум“. Па им рече: „Висѝина ви вела: ниеден ѝророк не е мил во земјаѝа своја.

Нависѝина ви кажувам: имаше мноѝу вдовици во Израилоѝ, во деновиѝе на Илија, коѝа се заѝвори небоѝо ѝри ѝодини и шестѝ месеци и насѝана ѝолем ѝлад ѝо целаѝа земја; и кај ниедна од нив не беше ѝраѝен Илија, но само кај вдовицаѝа во Сарейѝа Сидонска; и мнозина беа леѝрозни во Израилоѝ, ѝри ѝророкоѝ Елисеј, и ниеден од нив не се очисѝи, освен Сириецоѝ Нееман“.

А коѝа ѝо чуја ѝоа, сиѝе во синаѝоѝаѝа се исѝолнија со ѝнев; ѝа како сѝанаа, Го исѝераа надвор од ѝрадоѝ и Го одведеа на врвоѝи од еден рид, каде шѝио беше сосидан нивниоѝ ѝрад, за да Го ѝурнаѝ одозѝора. Но Он си ѝомина меѝу нив и си оѝиде.

(Лука 4, 22–30)

Вообичаено е, оној што нема личен опит на покајание, оној што грчевито се фатил и се држи за овој свет, да не верува ниту во покајанието на својот ближен. Главно заради неверувањето на своите сонародници, Богочовекот Исус Христос не направи многу чуда во Својот роден крај.

Што условно значи, личен опит на покајание? Велиме условно затоа што, прво, покајанието нема крај за нас во ваквиот свет и во овој век; и затоа што, второ, сакам да нагласам дека постои посебна цел на покајанието на секој од степените на духовниот развој. Значи, за личен опит на покајание на првиот степен се смета заокружениот процес на чистење на срцето од страстите. Покајанието на првиот степен од духовниот развој се заокружува со отворањето на срцето, со откривањето на местото на срцето, со дарот на умносрдечната молитва, со аскетското соединување на енергијата и на суштината на умот и со започнување на процесот на просветлување на умот. Сето ова што го набројав е опфатено и се подразбира во зборот преумување. Изворниот грчки збор *μετάνοια*, којшто ние го преведуваме како 'покајание', всушност буквално значи 'преумување'. А нема поубав збор со кој можеме да го опфатиме и опишеме процесот во кој нашиот ум од горд, расеан и затемнет, со помош на Божјата благодат го претвораме во смирен, молитвено собран во срцето и просветлен.

Исто така, во личен опит на покајание може да се смета и реалниот опит стекнат во послушание, во процесот на чистење на срцето од страстите. Многу е важно за нас тоа што првите плодови од опитот на покајанието, на православниот духовен живот, можеме да ги забележиме и што тоа дополнително нè мотивира во подвигот. На пример, ако веќе ги забележуваме плодовите од првото гледање на несоздадената светлина, односно од чистењето на енергијата на умот, тогаш можеме да насетиме какви ќе бидат плодовите од чистењето на суштината на умот. Или, на пример, ако ни е толку убаво во периодот кога ја добиваме првата благодат,

која потоа се сокрива од нас, тогаш колкава ли постојана утеха и светлина ќе имаме од благодатта на просветлувањето, која релативно постојано пребива со оние што ја добиле на дар. Опитот е голема поткрепа и поттик за секој подвижник, и кога благодатта отворено му помага и кога се крие. Штом, значи, имаме духовен отец кој будно го следи нашиот подвиг и штом имаме знаење кое произлегува од опит, веќе посигурно можеме да се движиме во правец на освојување на нови внатрешни духовни простори кои ни се откриваат преку очите на верата. Но, како што реков, оној што нема личен опит на покајание, тешко ќе поверува во покајанието на својот ближен.

Да ги оставиме сега оние што не веруваат и да го свртиме нашето внимание кон оние што велат дека веруваат, а сепак немаат личен опит на покајание. Проблемите во Црквата од нив произлегуваат.

Оној што нема личен опит, иако може и да се нарекува христијанин, сепак плодовите на покајанието, како и патот до нив, не ги препознава. Произволниот и недефиниран духовен живот кој соодветствува на нашата голема идеја за самите себе, на нашата гордост и суета, посебно е карактеристичен за светот во којшто живееме. Недефинираното и магловитото општо поимање на духовниот живот е одлична атмосфера во која може да се сокрие нашата индивидуална духовна сиромаштија; и тоа им одговара на мнозина. И не само да се сокрие туку, со помош на посебната облека или со свештеничките чинови или со запазување на некој надворешен црковен ред или со својата интелигенција и разни титули, духовно слепи луѓе успеваат дури и да се самопромовираат како доблесни и примерни. Ретки се тие што одат по

тесниот пат. Следењето на Христос и сведочењето на Христос во овој свет бара многу саможртвување и многу самоодрекување. Затоа, ретки се тие што сакаат да го проверат својот духовен живот според описот на степените на духовен развој од Отците – опис кој сега го имаме собран и систематизиран – затоа што ќе треба да го променат својот духовен живот.

Секој, пак, што правилно духовно се подвизува и сака да остане во тој подвиг, постојано се проверува во светлината на преданието на светите Отци. И обратно, оние што сакаат, свесно или несвесно, само да импровизираат и имитираат духовен живот а истовремено остануваат заробени од страстите, ниту се проверуваат ниту сакаат да знаат дека постои некој ред и хармонија во духовниот развој; затоа што, светлината на преданието таквите ги разоткрива. Па дури, тие самите се доведуваат до таму и да ја мразат таа светлина: *„Свештината дојде во светлината, но на луѓето им омиле ѓовете ѓемнината отколку Свештината, зашто делата им беа зли. Зашто, секој што ѓрави зло ја мрази Свештината и не оди кон Свештината, за да не бидат осудени неговите дела, оти се лукави. А оној што ја ѓвори висшината оди кон Свештината, за да се видат неговите дела, бидејќи се ѓо Бог извршени“* (Јован 3, 19–21). Значи, мнозина не ги препознаваат плодовите на покајанието ниту го знаат патот до нив, затоа што постојано се самозадоволуваат со лажниот духовен живот и прелеста во која се наоѓаат.

Оној што нема личен опит на покајание, не само што не го препознава покајанието кај својот ближен туку таквиот опит кај ближниот, најблаго речено, и му пречи. Му пречи затоа што секогаш – да не должам – од една страна, светоотечкиот пример открива како треба

да се живее побожно во Црквата, а од друга страна, открива како не треба. Можеби нема критична маса луѓе што може свесно да го препознае тоа, но секогаш има критична маса што може да го почувствува тоа: „Еџе, свеџоџи џпрџна џо Неџо“ (Јован 12, 19). Суетата, пак, заради пуста желба за човечка слава, кај оние што се сметаат за духовни величини, е најголема. Нивната суета е или задоволена со присвоената човечка слава или повредена со изгубената. Сега јасно ли ви е, зошто лесно го прифаќаме и фалиме покајанието на светителите прочитано во нивните житија од оваа временска дистанца, а покајанието на нашиот ближен, современик – не?! Или зошто ја прифаќаме и фалиме духовната величина на оние што просторно живеат далеку од нас (Русија, Србија, Света Гора), а духовната величина на нашиот ближен кој живее со нас – не?! Од истите причини, ниту еден пророк не е признат во својот роден крај.

Сите сме жртви на суетата, помалку или повеќе. Од една страна, мислиме дека луѓето ги знаеме: „Не е ли Овој синоџи на Јосиф?“ – и можеме лесно да ги судиме. Од друга страна, пак, забораваме дека гревот што го „препознаваме“ кај нашиот ближен, според светите Отци, постои и во нас. Затоа Христос и вели: „со каков суд судиџе, со џаков ќе бидеџе судени“ (Матеј 7, 2). Дури го судиме ближниот и според она што ние самите го гледаме како грев: „Зошџо со ... џрешници јаде и џие?“ (Марко 2, 16). Тежнееме да го оценуваме и судиме човекот според претпоставениот или вистински сторениот грев, повеќе отколку да го вреднуваме според покајанието. Ако таквиот суд за кој било човек ни е конечен, тоа е сигурен знак дека немаме опит на покајание. Живееме како одвај да чекаме некој од оние што џ сметаат на

нашата суета нешто да згреши, според Божјиот закон или според нашите критериуми. Дури сакаме да веруваме и во неговите наводни гревови и падови, а оној којшто ја пренесува или измислува таквата лажна информација заради додворување и самопромоција, го сметаме за наш пријател.

Пророкот не може да ни биде непријател, туку само пријател. Вистинскиот непријател на нашата душа е лажниот сведок. Тој ќе ја затемни нашата душа и нашиот ум преку лошите помисли против пророкот секојпат кога ќе му поверуваме; и постојано ќе се обидува да нè излаже, сè додека не ја постигне својата цел (или додека не се покае). Но, дали, и кога, ќе биде убиен пророкот, тоа не зависи од лажните сведоци и од оние што сакаат да го нема, туку од Бог: *А кога го чуја шџоа, сише во синагогаџа се исџолнија со жнев; џа како сџанаа, Го исџераа надвор од жрагоџи и Го одведоа на врвоџи од еден рид, каде шџџо беше сосуган нивниоџи жрад, за да Го шџурнаџи одозжора. Но Он си џомина межу нив и си оџице. Исто, и светиот пророк Илија, на пример, не беше убиен од своите современици; напротив...*

Секогаш кога постапуваме според заповедта на џубовта, нашиот ближен ќе го оправдаме, а вината ќе ја најдеме во себе. Кога не постапуваме според заповедта на џубовта, секогаш ќе се оправдаме себеси, а вината ќе ја најдеме кај нашиот ближен. Треба да се запрашаме, дали нашиот ближен – секој еден што секојдневно го среќаваме во нашиот живот – не е еден од Бог пратен пророк за нас, кој ни ја претскажува нашата иднина во зависност од нашиот однос кон него. Вистинскиот пак, Божји пророк, што и да направи, тешко ќе ги отвори кон милост суетните срца на самонаречените духовни

величини: *Зашто дојде Јован Крстиител, кој нишу леб јаде, нишу вино пије, а вие велиите: „Бес има“. Дојде Синој Човечки, Кој јаде и пије, а вие велиите: „Еве човек што многу јаде и пије, пријател на митнициите и жрешнициите!“* (Лука 7, 33–34).

Деца, денешново евангелие е убава поука и потсетник да не се надеваме многу на нашето христијанско или монашко име, туку да се потрудиме да покажеме христијански или монашки дела, затоа што: *многу еговици имаше во Израилој, во геновите на Илија, и мнозина беа лејпозни во Израилој, при пророкој Елисеј... И затоа што: не е Јудеец оној кој е што надворешно, нишу е виситинско обрезание она што е надворешно – врз телото – туку Јудеец е оној кој е што во внатрешноста; а виситинското обрезание на срцејто е по Духој, а не по буква. Неговата пофалба не е од луѓето, а од Бог* (сп. Рим. 2, 28–29).

Свети Божји Пророци, молете Го Господ за нас..!

Преображение Господово

Во она време Исус ги зеде со Себе Пеџар, Јаков и браќи му Јован, и ги изведе во висока гора сами; и се преобрази пред нив; и лицето Негово светина како сонце, а алиштината Му ситанаа бели како светлина. И еште, им се јавија Мојсеј и Илија, кои разговараа со Него. Тогаш Пеџар Му одговори на Исус и рече: „Господи, добро ни е да бидеме овде; ако сакаш да направиме тука три сеници: една за Тебе, една за Мојсеј и една за Илија“. Додека уште говореше тој, еште, ги засени светол облак; и се чу глас од облакот, кој велеше: „Овој е Мојот возљубен Син, во Којо е Мојата волја; Него послушајте Го!“ И кога го чуја тоа учениците, ѝаднаа ничкум и многу се улашија. Но Исус, штом се приближи, се дојде до нив и им рече: „Ситанете и не бојте се!“ А ште, кога ги ѝодигнаа очите, не видоа никој друг освен Исус. А кога слегуваа од ѝланината, Исус им зајоведа и рече: „Никому не кажувајте што видовте, додека Синој Човечки не воскресне од мртвите!“

(Матеј 17, 1–9)

Кога би ги прашале луѓето во црква, коишто го празнуваат денешниот празник, зошто сме собрани овде, тие веднаш би одговориле дека денес е Преображение Господово. Не велама дека одговорот не е точен, но сепак велама дека бара светоотечко толкување. Светоотечкото, пак, толкување треба да го бараме и во пишаното предание на светите Отци и во светотаинското предание во нашето срце, а не неоправдано и лекоумно да го превидуваме. Уште свети Григориј Палама рекол: „Да бегаме

од оние кои не ги прифаќаат светоотечките толкувања, туку се обидуваат самите од себе да воведат нешто спротивно! Преправајќи се дека ги почитуваат зборовите на Светото Писмо, всушност го отфрлаат нивното побожно разбирање¹. А уверен сум дека особено случајниот, номиналниот верник не размислува многу за значењето на празникот и за сите негови сотириолошки димензии. Ваквиот пристап е многу близок до црвената линија самите од себе да воведат нешто спротивно.

Деца, всушност станува збор за промена и преображение што им се случува на Апостолите, бидејќи што може да Му се додаде на Оној во Кого пребива сета полнота на Божеството телесно?! Затоа на овој благоден не го славиме пред сè преображението Господово, туку преображението на Апостолите, како и можноста за нашето преображение. Светите Апостоли се вонредно обдарени од Светиот Дух да можат да ја видат божествената светлина, а Богочовекот Христос само им го покажал тоа што го имал од моментот на воплотувањето. Толку се преобразиле и обожиле во тој момент, не само со душата туку и со телото, што и со своите преобразени телесни очи можеле да Го видат Богочовекот Христос во Неговата несоздадена светлина. Го виделе Богочовекот таков каков што Он Е. Редовно созерцание, а не вонредно и привремено (како што им се случило на тројцата Апостоли), е возможно само на третиот степен од духовниот развој, на којшто преку обожителната благодат се гледа божествената несоздадена светлина со преобразените телесни очи. „Во Твојата светлина ќе видиме

¹ Свети Григорије Палама, „Господе, просветли таму моју“, Образ Светачки, Београд, 1999, 34. *Беседа*, стр. 187–188.

светлина“.²

Свети Григориј Палама вели дека Петар, Јаков и Јован, Христос најнапред ги одвел на високата гора, што значи, над пониженоста на нашата природа. И потоа вели: „воведените во тајните од Господ (Апостолите), тогаш преку промената на сетилата, која во нив ја предизвикал Светиот Дух, биле приведени од состојба на тело во состојба на дух“. И уште вели: „Христос во моментот на Преображението не примил ништо што дотогаш немал, ниту се променил во нешто што претходно не бил, туку тоа го сторил за да им го покаже на Своите Ученици тоа што Он Е, отворајќи им ги очите и правејќи слепите да прогледаат. Гледаш ли, дека очите кои физички гледаат се слепи за гледање на Светлината? Значи, таа Светлина не е тварна и не може да се види со сетилните очи, туку тие со силата на Божествениот Дух биле подготвени да ја видат. Апостолите биле променети, и само така можеле да ја видат променетата форма; не таа која дури сега се покажала, туку таа којашто Он ја примил од самото соединување со нашата природа, обожена преку соединувањето со Словото Божјо“.³

Согласно редовниот аскетски поредок, на обожителната божествена благодат ѝ претходи просветлувачката, а на неа – очистителната благодат. Како што ние се качуваме по скалилото на духовниот развој, така присуството, односно пројавата на благодатта во нас станува поконстантна и поинтензивна, а нејзините осцилации се поретки и сè помали. Некаде кај светите Отци

² Славословие на Утрена.

³ Свети Григорије Палама, „Господе, просветли таму моју“, Образ Светачки, Београд. 1999, *34. Беседа*, стр. 190; стр. 193.

сретнав дека Бог не им дава константно интензивна благодат на Своите избраници, за тие да можат да им послужат во Домостројот на спасението на оние коишто живеат во светот. Видовме што му се случи на апостол Петар и разбирливо е зошто тој вака Му одговори на Исус: „Господи, добро ни е да бидеме овде; ако сакаш да најравиме тџука тџри сеници: една за Тебе, една за Мојсеј и една за Илија“. Зар мислите дека овој и ваков збунет и опиен Петар е способен трезвено да им служи во светот на оние што сакаат да се спасат? Нормално, дека не е! Петар, во својата екстаза не е свесен дека како што нему не му требаат сеници, така и на останатите, коишто ги спомнува, не им требаат. Благодатта на Христовото присуство е сè – и јадење и пиене, и греење и сеница и сè добро, духовно и телесно, што човек може да замисли дека му треба – за оние што ја имаат вкусено.

Како и во секој Господов празник, така и во овој учествуваме во Светотроично Богојавление. Го слушаме гласот на Отецот: „Овој е Мојош възљубен Син, во Коџо е Мојаша волја; Неџо тџслушашџе Го!“ Се појавува Светиот Дух во вид на светол облак. И Го гледаме Богочовекот таков каков што Он Е; и лицеџо Неџово свеџна како сонце, а алишџаџа Му сџанаа бели како свеџлина.

Важно, деца, не е проблем за нас догматскиот дел – тој може да се прочита и напамет да се научи. Вистински проблем е како со начинот на животот да ја ‘задржиме’ благодатта!? Како да ги избегнеме големите осцилации во нашето секојдневно падни-стани!? И како да обезбедиме барем минимален континуитет во нашето духовно растење!? И тоа може да се прочита, но само во пракса на конкретно и целосрдечно послушание може да се оствари.

Уште една работа ми го привлекува вниманието во ова евангелие: Петар доби дар на преображение, тој ја гледа со телесни очи несоздадената светлина, но и после тоа се одрекува од Христос. Одговорот е поврзан со духовната состојба на Апостолите пред и после светата Педесетница. Битно е дека, и после вонредното добивање на благодатта, како што читаме во житијата на некои светители, можни се падови, но и повторно покајание. Вонредното добивање на благодатта е исклучок во животот на Црквата. Да внимаваме, да не се сметаме себеси за исклучок, особено што тоа не нè ослободува од задолженијата и од правилата на редовниот пат. На подвижникот му се дава вонредна благодат, како на пример на свети Силуан Атонски, но на одреден начин отпосле тој мора да ја полични, да ја направи сопствена, преку послушание и преку трпење на волни и неволни страдања. Така и светиот апостол Петар, кој најпрво привремено ја добива вонредната благодат на преобразувањето, па потоа го поминува патот на искушенијата, падот и покајанието, за на крајот да се удостои со маченичка смрт, со која и го оправдува претходно во него вложениот дар Божји на големата апостолска или обожителна благодат.

Деца, човек треба добро да нагази врз своето самољубие и суета за да може да му послужи на својот ближен, како во потребите од секојдневниот живот така и за неговото спасение. Кога велам „нагази“, не мислам на потиснување на своите страсти, туку на очистување, односно на преобразување на страстите: на пример, од самољубие во богољубие и братољубие. Затоа што, потиснатите страсти во поволни за нив услови ќе се вратат назад со уште поголема сила и жестина, а очис-

тените и преобразените ќе функционираат нормално и во најголеми искушенија.

Свети сведоци на Преображението, молете Го Господ за нас..!

Марта и Марија

Во она време влезе Исус во едно село; една жена ѝо име Марта Го ѝрими во својоѝ дом. А таа имаше сестра ѝо име Марија, која седна ѝри нозете Исусови и го слушаше словоѝо Негово.

Марта се беше, ѝак, зафатила со многу работи и, кога засана, рече: „Господи, зар нејќеш да знаеш дека сестра ми ме остави да служам сама? Кажи ѝ да ми ѝомошне“.

А Исус ѝ одговори и рече: „Марта, Марта, ѝти се зрижиш и се ѝтрудиш за многу работи. Но само едно е ѝоѝребно. Марија го избра добриоѝ дел, кој нема да ѝ се одземе“.

(Лука 10, 38–42)

Како и другпат што сум ви кажувал, деца: Марта го отсликува првиот степен на духовниот раст после покајанието, а тоа, како што знаете, е чистењето на срцето од страстите, т.е. практичниот подвиг; додека, пак, Марија го претставува повисокиот степен на духовниот раст – просветлувањето на умот и умносрдечната молитва т.е. созерцанието. Ако сега онака површно, само преку квалитетот на нашата молитва, го провериме степенот на нашиот личен духовен раст, сигурно е дека скоро секој од нас ќе се пронајде во ликот на Марта. Едноставно, свесни дека го немаме дарот на умносрдечната молитва, удобно ќе се сместиме на првиот степен, на степенот на очистување на срцето од страстите. Но, дали е така?

Каков квалитет на молитва би требало да имаме

ние согласно со првиот степен на својот духовен развој? Да се потсетиме: тоа е молитвена состојба на умот кога во дух на покајание, заради својата оддалеченост и неподобност со Христос, потпомогнати од својата волја и желба го собираме својот ум во зборовите на молитвата ‘Господи Исусе Христе, помилуј ме (не)’. Молитвата можеме да ја кажуваме на глас или во себе – со внатрешното слово, но не и да ја следиме уште однатре од срцето. Се трудиме умот да го приковаме на крстот од зборовите на молитвата и да не му даваме да скита и да се расејува привлечен од светот и нашите страсти. Овој подвиг бара голем напор и ова е распнување, или, Велик Петок за умот. Чистата молитва е предвесник на крајот од оваа молитвена состојба и премин во друга.

Второто прашање што се поставува сега е: Дали нашата молитва, во текот на молитвеното правило, го има претходно опишаниот квалитет, или нашиот ум, немоќен да се концентрира, и покрај нашата декларативна волја за молитва, се расејува преку најразличните помисли и фантазии? Односно, дали имаме чиста, собрана молитва, или не? Може да се постави и уште поразобличувачко прашање: Дали ние редовно се молиме и го исполнуваме нашето молитвено правило? Ова е прашање за оние што веќе повеќе години одат на црква и мислат дека достигнале кој знае што, па молитвеното правило веќе не им ни треба. На ова се надоврзува прашањето: Дали ние и покрај ваквата наша состојба сè уште со мирна совест ќе се сместиме себеси на првиот степен од духовниот развој?

Третото суштинско прашање што се наметнува само по себе е: Зошто не можеме да го собереме нашиот ум во зборовите од молитвата, зошто немаме чиста мо-

литва? Деца, да не должам многу или да цитирам некој од Отците, нивниот одговор на ова прашање е многу јасен: оној што го напуштил подвигот на послушание не може да има собрана или чиста молитва. Како и кога е напуштен тој подвиг на послушание, секој верен Христов воин самоиницијативно ќе си провери со духовниот отец. На неверниот и да му се каже, само бисерот пред свиња ќе биде фрлен. Ова Господ го рекол, не јас.

Умот кој е отпаднат од подвигот на послушанието, отпаднат е и од процесот на исцелението. Таквиот ум не може да биде смирен, собран во молитвата и просветлен. А, ако наместо да ги исцелуваме страстите ние со нивното задоволување само ги потхрануваме, тогаш не може да стане збор за очистување на срцето од страстите, ниту може да стане збор дека ние се наоѓаме на првиот степен од духовниот раст. Затоа и Отците, покрај тоа што ја одредиле поделбата на степените од духовниот раст како очистување, просветлување и обожение, ја одредиле и како противприроден, природен и натприроден начин на живот. Со терминот 'противприроден начин на живот' токму тоа сакаат да го кажат, дека е тоа состојба во која наместо да ги исцелуваме и преобразуваме нашите страсти во добродетели, ние ги задоволуваме и постојано ги потхрануваме.

Да заокружине деца: Најмногу се лажеме себеси кога водиме духовен живот без послушание и без молитвен подвиг. Каквиот и да е духовен подвиг или чин или име, во тој случај, нè исполнува само со лажно спокојство дека духовно живееме, а непослушанието и немоливноста неосетно нè внесуваат во сè поголема прелест и нè прават слични на демоните. По што ја препознаваме ваквата состојба? Најпрво по расеаната молитва (да не

ни спомнуваме отсуство на солзите), по изоставувањето на метаниите во нашето молитвено правило, по желбата за човечка слава, по озборувањето, по судењето и осудувањето на ближните, и на крај, по конечно напуштање на молитвено правило, па дури и по невоздржание во грубите телесни страсти.

Што е лекот? Да се покаеме, или, поконкретно, да влеземе во послушание и да се вежбаме во собирање или концентрирање на умот во зборовите на молитвата. Собраноста на умот, како и секоја друга вештина, се постигнува со вежбање и постојано повторување. Само во тој случај и Бог ќе ни помогне. Ако сакате и практичен светоотечки совет во вежбање на собраноста на умот, ќе ви кажам: поделете ја вашата бројаница од сто топчиња на по десет, на тој начин што после секое десетто волнено топче ќе ставите едно монисто; после секои десет нерасеано изговорени молитви, прејдете преку монистото и продолжете со другите десет молитви; ако не ги изговорите десетте молитви нерасеано, тогаш вратете се со прстите на почетното волнено топче после претходното монисто и никогаш не продолжувајте напред на следното без чисто и нерасеано изговорени десет молитви.

Монашкиот живот е бесмислен без послушание и без секојдневен целодневен молитвен подвиг. Само во послушанието и во континуираниот молитвен подвиг на монахот му се откриваат нови внатрешни и надворешни простори и случувања. Само таквиот монашки живот е осмислен, живоносен, нов, интересен, креативен, љубовен, радосен, слободен, светлоносен, богоносен. Деца, подобро е да почнеме од релативно кратките мигови на молитвена собраност да се учиме да ја црпиме вечноста

сè повеќе и повеќе, отколку низ секојдневниот живот, кој ни изгледа како вечно да ќе трае, да се стопиме и изгубиме како личности расеани со умот во временото.

Дарот на умносрдечната молитва потоа не ќе може никој да ни го одземе – ако сами не го предадеме, а тоа е просто невозможно и на степенот на просветлување. Особено е невозможно на степенот на обожение, како што беше невозможно смртта и распадливоста да Ја задржат во гробот телесно Онаа Која Го роди Оној Кој ја победи смртта со Своето воскресение.

Он треба да расте, а јас да се смалувам

Гледате и сами, деца, во Кој Дух постапува и делува свети Јован Крстител за време на целото свое служење пред Господ: „Он *ѿ* треба да рас*ѿ*е, а јас да се смалувам!“ (Јован 3, 30). И затоа, кога Богочовекот се појавува меѓу нив, тој на своите претходно подготвени ученици точно им посочува Кого треба да следат, велјќи: „Еве Го Ја*ѿ*не*ѿ*о Божјо“ (Јован 1, 36).

Размислувањето за неговата љубов и неговиот однос кон Христос Господ не може а да не ни донесе умиление и покајание. Ајде да се потсетиме уште еднаш на спомнатиот евангелски настан и на неговите зборови:

*И дојдоа ѿри Јован и му рекоа: „Учишеле, Оној ш*ѿ*о беше со *ѿ*ебе о*ѿ*аде Јордан и за Ко*ѿ*о *ѿ*и сведочеше, е*ѿ*е, Он крш*ѿ*ева и си*ѿ*е ога*ѿ* кај Не*ѿ*о“. А Јован од*ѿ*вори и рече: „Не може човек ниш*ѿ*о да ѿрими, ако не му е дадено од небо*ѿ*о. Вие сами*ѿ*е с*ѿ*е мои сведоци дека реков: ‘Јас не сум Хрис*ѿ*ос, но сум ис*ѿ*раш*ѿ*ен ѿред Не*ѿ*о’. Оној ш*ѿ*о има невес*ѿ*а, младоженец е; а ѿријашело*ѿ* на младоженецо*ѿ*, кој с*ѿ*ои и *ѿ*о слуша, мно*ѿ*у се радува на *ѿ*ласо*ѿ* и младоженецо*ѿ*. Оваа, ѿак, моја радос*ѿ* се ис*ѿ*олни. Он *ѿ* треба да рас*ѿ*е, а јас да се смалувам!“ (Јован 3, 26–30).*

Но, видете и Богочовекот со какво силно и несоборливо сведоштво му возвраќа: „Ме*ѿ*у родени*ѿ*е од жена, не се јавил ѿго*ѿ*ем од Јован Крс*ѿ*иш*ѿ*ел“ (Матеј 11, 11). Тука, „не се јавил“, значи: не се јавил – ниту ќе се јави.

Ликот на свети Јован Крстител е недостижно чудо и извор на чудеса! И од неговиот однос кон Христос и кон

својот ученик, светиот апостол Андреј Првоповиканиот, може да се извлече и дефинира целиот склоп на односи помеѓу Христос, духовниот отец и духовното чедо, односно попрецизно, односот на духовниот отец кон Христос, кон своите духовни чеда, како и кон другите духовни отци.

Денес гледаме дека се случуваат работи обратно од посоченото во Евангелието: гледаме „духовници“ кои се обидуваат да ги задржат околу себе луѓето со тоа што во нивните очи ги оцрнуваат другите духовни отци; кои инсистираат на некое вечно послушание и идолопоклонички однос помеѓу духовниот отец и духовното чедо без да им ја објаснат на своите следбеници перспективата на духовниот развој; ги држат своите духовни чеда во некој вид духовна изолација, не дозволувајќи им каков било контакт со својата „конкурентија“; или создаваат околу себе некоја апокалиптична и параноична атмосфера во која себеси се прикажуваат како единствен вистински пат и спасение; како и други слични егоцентрични појави кои се чисто промашување на Евангелскиот Дух. Секако, ваква нездрава заедница не може да трае долго.

Исто така, во една епархија, сè што прави епископот треба да прави во име Христово, а свештениците – сè во име на епископот, затоа што имаат делегирани задолженија и служби. Духовните чеда што свештениците духовно ги раководат – ги раководат во име на епископот и не треба да ги приврзуваат кон себе туку кон епископот, а епископот кон Христос – „за да бидат сите едно како што си Ти, Оче, во Мене, и Јас во Тебе; ѝа ѝака и ѝие да бидат во Нас едно, и да ѝоверува севејоѝ дека Ти си Ме ѝраѝил“ (Јован 17, 21). На терен и во пракса се случува сè освен она што е правилно. Христовата Црква

во овој свет и век е епископоцентрично организирана и епископоцентрично функционира.

И кога градиме однос со луѓето од светот кои уште не се охристовени, го градиме во мерката на нивниот однос и раст во Господ. И не треба да се приврзуваме кон таквите на световен начин, затоа што демонот наместо нас ќе ги удри нив, а преку нив ќе нè удри и нас (зашто сме световно поврзани со нив) и така ќе им направиме штета и на луѓето и на себеси. Така, под облик на наша грижа за спасение на луѓето нè поткрадува нашата желба за светот. На крајот сите ќе претрпиме штета, некои дури и до губење и на стекнатата мала вера. И да сакаме, не можеме самоиницијативно правилно да се поврземе со луѓето од светот, сè до исполнувањето на подвигот на туѓинување.

Што значат зборовите „Он треба да расипе, а јас да се смалувам“ и на наш личен духовен план? Овие зборови значат дека нашиот стар човек, заробен од страстите, треба да се смалува, а да расте новиот, во Христос, човек, и тоа до полнотата на растот Христов во Црквата – *додека сиѝе не сѝиѓнеме до еднѝсѝво на вераѝа и ѝознавање на Синоѝ Божји, до сосѝојба на совршен маж, до мера на ѝолнаѝа возрастѝ на Христѝовоѝо совршенсѝво* (Ефес. 4, 13). Тоа знаеме дека се случува само ако нашиот духовен живот и подвиг, под надзор на нашиот духовен отец, го воголасиме со нивото на нашиот духовен развој. Духовниот отец треба да го води духовното чедо до неговото просветлување, потоа духовното чедо само тргнува и врви по Христос – каде и да оди Он.

Знајте го, деца, и ова: односот кон духовниот отец поминува низ три нивоа: ‘ерос’ – однос кој е повеќе

душевен и телесен отколку духовен; 'пријателство' – однос кој е повеќе духовен, а помалку телесен, душевен; и 'љубов'. И едно е ова што досега ви го зборував да го сфатите само со разумот, а друго е да ви го открие благодатта Божја. Повикувајте се на молитвите од вашиот духовен отец да ви се случи второто.

Заедницата

Деца, наша задача е, кога веќе се најдовме тука, во манастир, само да ја зачуваме нашата заедница, а сè друго однапред ни е дадено со Христовата победа над ѓаволот, смртта и злото. *Заедницата* не треба да се нарушува заради дребности. Почитувањето на хиерархијата е многу важно во моментите на колебање на *заедницата*. Товарот на одржувањето на *заедницата* секако ќе падне на сите, но најповеќе на духовните (силните). Но, *заедницата* не треба да се одржува како било, туку барем како мал континуиран аскетско-исихастички подвиг во Христос, во единство на верата и во заедница на Светиот Дух. На тој начин секој од нас во таа заедница може да го достигне своето лично совршенство (личност) според даровите и талентите што ги добил, од една страна, а од друга страна, ќе си помогнеме меѓусебно во духовното растење во Христос. *Заедницата* ќе нè изгради. Истовремено луѓето ќе нè препознаат дека сме Христови ученици: „По штоа ќе ве познаат сите дека сите Мои ученици, ако имаат љубов помеѓу себе!“ (Јован 13, 35). Господ не говори само за теоретско и интелектуално познание, туку познание како вклучување во *заедницата* и спасение. Затоа наше е само да ја зачуваме *заедницата* во Христос, а сè друго ќе ни се додаде и оствари, и на личен и на црковен и на секаков план. Затоа што *заедницата* е Совршенство. Затоа што *заедницата* е Вистина. Затоа што *заедницата* е Царството Небесно. Без таа заедница сме ништо. „Кој има уши да слуша, нека чуе!“

Ќе настапи и време, и веќе е

„Но, ќе насџаји и време кога секој шџо ќе ве убие, ќе мисли дека на Бог Му ѓринесува служба“.

(Јован 16, 2)

Како може да дојде до тоа некој нас да нѐ убива, а да мисли дека на Бог Му принесува служба? Како може воопшто некој да убива, а да мисли дека на Бог Му принесува жртва? Сето тоа произлегува од неправилна вера, од неправилна молитва, од неправилен духовен живот, од сето она што значи искривување на верата и на духовниот живот. Неправилниот духовен живот произлегува од невосогласувањето на начинот на нашиот духовен подвиг со степенот на духовниот развој на кој се наоѓаме.

Откако сум поставен овде за епископ, многупати сум ве поучувал и сум ве опоменувал да го ослободиме и очистиме нашиот црковен живот од разните суеверни и народни обичаи, односно од неправилна вера и од неправилен духовен живот. Да не навлегуваме во детали кои добро ги знаете, извршувањето на ваквите нецрковни обичаи не само што нѐ оддалечува од благодатта Божја и од вистинската вера, и не само што му остава простор на демонот да ни наштети, туку создава и паралелни напишани „правила“ во христијанската заедница и паралелно „свештенство“ кое нив ги извршува; негативни појави кои потоа тешко се искоренуваат. Тоа се случува, на пример, при таканаречениот курбан, кога оној којшто го коле животното ја презема улогата на

„свештеник“ на тој антицрковен и идолопоклонички чин; или, кога некои, обично постари жени, ги поучуваат луѓето во разни „правила“ за време на крштеквите, венчавките, погребите итн., кои не се ништо друго туку утврдување на суеверието и отстапување од вистинската вера. Исполнувањето, пак, на ваквите суеверни правила, секогаш со себе носи страв, збунетост, ропство и демонско влијание во душите на луѓето. Ние сме носители на преданието на светите Отци, а не на некои таму духовно неписмени баби и тетки. Да не пишуваме овде посебно за бајачите и гледачите, за кои на сите ни е јасно дека се слуги на демонот. Запамтете: нема магиско решавање на нашите проблеми, за сè е потребно личен труд и молитва.

Или, пак, видовте вчера што прикажаа на телевизија, некои луѓе биле измачувани од светци на сон, па заради тоа граделе цркви!? Може ли светител да измачува човек? Не, тоа е многу позната демонска појава. На истиот начин ги измачува демонот на почеток и бајачите и гледачите, додека да го послушаат и да почнат да им гледаат и предвидуваат на луѓето, како и да им одврзуваат или врзуваат магии. Црквата јасно одредила во своите свети канони дека не е дозволено градење на Божји храм врз основа на сон, со цел токму таквото демонско делување да го спречи. Целта не ги оправдува средствата. Православната Црква, со своите правила, ги имала предвид токму заштитата и ослободувањето на луѓето од демонското влијание, а не својата материјална корист. Не дека сонот не може некогаш да биде од Бог, но тоа се исклучоци. Сонот е најчесто орудие на ѓаволот заради заробеноста на срцето на луѓето од страстите. Сепак, од каде произлегува сонот, ќе каже духовниот

отец, а не секој сам да си толкува. Знајте, ако му поверуваме на ѓаволот во малку, потоа ќе нè навлече на многу. Утре на некој од таквите ќе му се јави на сон и ќе побара од него да убива... Ете како неправилниот духовен живот може да одведе во сосема друг и погрешен правец на духовност т.е. болна духовност или ѓаволска прелест, како и во психичка болест. А и од ова многу страда Црквата Божја, сите ние, затоа што ваквите појави, покрај другото, изгледаат и смешно во очите на секој нормален човек, и го одбиваат од црковната заедница.

Значи, да внимаваме и да бидеме будни, бидејќи во последните времиња демонот ќе најде човек кој со негова помош ќе се прикажува за Христос, а всушност тоа ќе биде антихристот. Тој ќе прави чудеса и ќе покажува разни знаци за ние да поверуваме дека е он Христос. Сите, пак, христијани што нема да поверуваат и да го прифатат, ќе бидат гонети и убивани. Така што, денеска се случува веќе таа подготовка и преку неправилниот духовен живот. И сè што гледате на ТВ-екраните поврзано со тие појави, свесно или несвесно, е една од подготовките за доаѓањето на антихристот. Демонот знае дека не може да ја искорени верата од луѓето, затоа што таа е всадена во нив, како создадени според Божји образ и подобие, но исто така знае дека може да ја искриви. Тоа е неговата најнова тактика како подготовка за доаѓањето на антихристот – сите да станат верници, ама со искривена вера. И старешините на таа искривена вера повторно ќе најдат неког кој ќе Го распне Христос – Црквата Божја.

Многупати во историјата се случило гонење на Христовата Црква, но проблемот е тоа што во последните

времиња, како што е напишано во Евангелието, „Синоџ Човечки, коџа ќе дојде, ќе најде ли вера на земјаџа?“ (Лука 18, 8). Тука Господ мисли на вистинска вера, украсена со дела. Тоа е токму заради искривувањето на православната вера и на православниот духовен живот, што е една и иста појава; затоа што Православието значи права слава, правилно да Го славиме Бог, и преку догмите и преку теологијата (сето она што го пишуваме и сето она што го проповедаме) и правилно да Го славиме со дела. Тоа сè заедно е правилно славење на Бог, и нашата вера се вика православна вера. Затоа, чувајте си ја православната вера, не правете компромиси, ниту со други вери, ниту со неправилен духовен живот, ниту со суеверни и народни обичаи – коишто навидум служат за некое развеселување и на некои им изгледаат весели и интересни.

Богочовекот Христос вели: „Дко Мене Ме џонеа, и вас ќе ве џонаџ; ако Моиџе зборови џи заџазеа, и вашиџе ќе џи заџазаџ“ (Јован 15, 20). Ние си го знаеме тоа и го очекуваме тоа, и тоа воопшто не нè плаши. Мачеништвото е најбрз пат да се стигне до обожение. Ние си го носиме крстот Христов, а тој значи и Голгота, распнување, но значи и воскресение и живот вечен, а не пекол. Да се подготвуваме во овој живот за Царството Небесно, затоа што гледате и сами како брзо минува. Да си го чуваме она што значи православна вера, православен духовен живот, и само така ќе го сочуваме и нашето спасение и спасението на нашите ближни. Она што е важно е нашата џубов кон Бог и кон нашите ближни, односно исполнувањето на Неговите заповеди; со трпение и благодарност да го носиме нашиот крст, кој нè носи во воскресение.

По молитвите на Пресвета Богородица и на светиот великомаченик Димитриј, Богочовекот Исус Христос да нè помилува и да нè спаси!

Духот на првите христијани

Деца, духот на првите христијани е единствен автентичен христијански дух и единствен критериум за сите нас до денешен ден. Тоа е духот на подготвеност да се умре за Христос, да се умре за овој свет, односно за нашите страсти. Тој дух го имале првите христијани, со тој дух биле задоени и првите монаси и тој дух треба да го негуваме и ние денес. Прашање е колкумина од нас што денес се нарекуваме православни христијани би биле тоа и во времето на првите христијани, односно колкумина од нас кога би знаеле дека би можеле да бидеме убиени заради Христос, би сакале да се крстиме и да станеме христијани, или свештеници или епископи. На пример, во тоа време однапред се знаело дека на секој нов римски епископ деновите му се изброени. Затоа редовно треба да си го поставуваме прашањето колку сме ние спремни да умреме за Христос, и преку постојаното покајание да ја преточуваме таа наша намера во секојдневниот живот умирајќи за овој свет и за своите страсти на стрмниот пат кон Гората на Преображението.

Сладост и бол

Рече Госѿод: „Дојдете ѿ Мене сити изморени и обременети, и Јас ќе ве усѿокојам; земете го Мојот јарем на себе и ѿучете се од Мене, бидејќи сум крошѿок и смирен ѿ срце, и ќе најдете мир за душиите ваши; зашто јаремот Мој е блаѿ и бремето Мое е лесно“.

(Матеј 11, 28–30)

На почетокот, Христовиот јарем и Христовото бreme – исполнувањето на Неговите заповеди – ни изгледаат и навистина се тешки, затоа што сме наследници на последиците од Адамовиот пад, затоа што сме заробени од страстите; а потоа, како што го чистиме срцето од заробеноста од страстите и како што нашиот подвиг преминува од претежно аскетски во претежно благодатен, гледаме дека Неговиот јарем е навистина благ и бремето Негово е навистина лесно. И обратно, демонската понуда за задоволување на страстите – демонскиот јарем и бreme – на почетокот изгледа примамлива и лесна за спроведување во дело (како соодветна на човековата падната природа), но со нејзиното прифаќање и остварување човекот само продолжува да ги храни сопствените страсти и на тој начин останува заробеник на гревот и демонот, на неуспехот, на несреќата и болеста, а на крај и на смртта.

Зошто е тоа така, деца? Зошто се страстите толку примамливи и зошто изгледа толку лесно да се спроведат во дело? Одговорот е многу едноставен: нè мотивира чувството на сладост што се случува при

нивното задоволување. Задоволувањето на страстите предизвикува сладост, без оглед на тоа дали се работи за интелектуална или душевна или телесна сладост. И не е важен толку само истиот момент на доживувањето на сладоста, колку што човек ужива и во временскиот период во којшто на кој било начин се подготвува да ја задоволи својата страст. При задоволувањето на некои страсти, сладоста може да трае и подолг период после нивното конкретно остварување. Такви се, на пример, интелектуалните и душевните страсти. Првите се однесуваат на задоволувањето на страста славољубие – гордоста, суетата, високото мислење за самите себе (мнението), желба за власт итн., а вторите се однесуваат на задоволување на страста среброљубие – пари, имот итн.

Како што забележавте, деца, правиме разлика помеѓу погрубите страсти, како што е сластољубието – сè што е во врска со задоволување на телото, и посуптилните, како што се среброљубието и славољубието. И треба да се прави таа разлика затоа што, вообичаено, подготовката, задоволувањето и сладоста од страста сластољубие трае кратко; додека, вообичаено, подготовката, задоволувањето и сладоста од страстите славољубие и среброљубие трае подолго. Треба да се прави разлика и од други причини, како на пример: погрубите страсти се позабележливи, а посуптилните понезабележливи итн., итн.; но, за тоа другпат.

Што е битно да се знае? Битно е дека после задоволувањето на секоја страст, согласно духовниот закон, следува болка – и душевна и телесна. Секако, не треба да забораваме и тоа дека Бог е Личност, и никаков духовен закон не е над Него, и Он може да делува, и

делува, и спротивно на логиката на духовниот закон. Бог е закон. Бог делува во полнотата на Својата љубов и слобода, односно есхатолошки, и не ни суди според моментот. Она што луѓето најчесто имаат проблем да го сфатат, често прашувајќи се зошто, е тоа дека Он „повеќе“ ќе делува како Личност таму каде што има работа со личност.

Кај суптилните страсти најчесто болката ќе стигне покасно, а кај погрубите страсти најчесто болката ќе стигне побрзо: на пример, ако се прејадеме, ќе нè боли стомак, или ако се опијанеме, ќе нè боли глава; така што, сладоста трае кратко, ама болката – подолго. Да не навлегуваме сега во детали и во расудување зошто е тоа така, доволно е само да се запамти дека после задоволување на секоја страст најчесто следува болката, и душевна и телесна.

Болката, пак, настанува – наједноставно објаснето – затоа што ги исполнуваме демонските желби, а ги нарушуваме заповедите Божји и остануваме без благодатта Божја. Прво остануваме без благодатта во умот и во душата, а потоа и во телото. Прво ќе ги разболиме умот и душата, а потоа болката ќе ја почувствуваме и во телото. Опасноста, како што можете и сами да заклучите, е поголема кај задоволувањето на посуптилните страсти отколку кај погрубите. Кај погрубите страсти обично веднаш можеме да ја почувствуваме болката телесно и, освестени, побрзо да го исправиме нашиот живот; додека пак, кај посуптилните страсти, појавувањето на болката најчесто ќе го доживееме како веќе посложен проблем, а некој пат и како веќе касно. Тоа е така затоа што не сме духовно освестени и не можеме навреме да го почувствуваме отсуството на благодатта од нашиот

ум и душа, како и болката што тоа отсуство ја причинува.

Зошто е толку битно присуството на Божјата благодат во нас? Како што правилно забележал еден православен теолог: „Човековата природа не само што не е непричесна и спротивставена на благодатта туку напротив, таа ја претпоставува благодатта и живее нормално само со помош на благодатта Божја. Божествената благодат не е за неа некој вид на одвишок (*donum supranaturalis* на схоластичарите), со кој таа може да живее, но без кој исто така би можела да живее, од својата чиста природа (*natura pura*). Напротив, за православната антропологија божествената благодат е токму вистинскиот живот на човековата душа и на целата негова природа, до таа мера што ако ѝ се одземе тој живот, душата постепено умира, се умртвува. Човекот на кој му е оневозможен животот во благодатта на Светиот Дух, станува мртов, преоблечен е во облеката на смртноста, пропадливоста и трулежноста“. Би додале: и душевно и телесно.

Од друга пак, страна, и најмалата болка што ќе ја претрпиме заради Богочовекот Христос и заради исполнувањето на Неговите заповеди ќе ни донесе духовна и неминлива сладост и здравје. Доволно сте опитни и паметни да не морам да ви го објаснувам претходно кажаното. Но, што е од исклучителна и животна важност за нас, како монаси, ако веќе знаеме дека очистувањето на нашето срце од страстите и добивањето на дарот на молитвата на срцето е императив на нашиот монашки призив и подвиг? Ние мора да си причиниме распнување и болка на нашиот ум и негово погребување во срцето, во подвигот на љубовта кон нашиот Бог, ако сакаме да ја доживееме непрестајната сладост на благодатта Божја,

односно ако сакаме да го доживееме преобразувањето и воскресението на нашиот ум и гледањето на нескредадената Божја слава и светлина.

За распнувањето и воскресението на умот сум ви зборувал многупати досега. Сега сакам само уште еднаш да ве потсетам дека распнувањето или страдањето на умот заради љубов кон Богочовекот Христос е севкупен подвиг, а не само некаква молитвена техника на собирање на умот во срцето. Практикувањето на техника на умносрдечна молитва без подвиг на аскетско покајание и солзи и без подвиг на целосрдечно (апсолутно – да не го подзаборавите зборот) послушание е прелест.

Деца, Богочовекот Христос, преку Пресветата Богородица а по молитвите на свети Наум, да ни дарува преку распнување на умот, душата и телото и преку болката што притоа ќе ја претрпиме, при исполнувањето на Неговите заповеди, непрестајна сладост – не на ветиот рај или вечниот живот и на сите вечни убавини, добра и ветувања што се спомнуваат, туку на гледањето на Неговото лице и лицето на Неговата Пречиста Мајка во вековите на вековите. Амин.

Седми дел

Целосност на
аскетско-исихастичкиот подвиг

Повторување, за оние што сакаат да знаат

Постои еден тип на луѓе кои послушанието кон духовниот отец го сфаќаат како еднаш засекогаш даден и непроменлив закон, или состојба, или однос, и така го живеат; во смисла дека тој доживотно духовно раководи со нив, а тие се во некакво доживотно послушание. Така сфатениот однос најчесто се сретнува и во далеку-источните филозофско-религиозни системи, под видот на еднаш за секогаш воспоставените идолопоклонички односи: гуру (учител) – ученик, однос без никакви понатамошни личносни перспективи. Таквите луѓе или немаат доволен интелектуален капацитет да сфатат, или не знаат, или идејата за така сфатеното послушание им се вклопува (најчесто несвесно) во психопатолошките механизми на самооправдувањето и, од тука па натаму, задоволни од божемната протекција на духовникот, не ни сакаат да размислуваат или да се потрудат за нешто посуштинско и повозвишено. Заради тоа, на сите нив најчесто им се случува послушанието да го сведат на формално, надворешно, и никогаш да не успеат внатрешно и вистински да се пронајдат и надминат преку него.

Заедничка карактеристика на сите нив е и тоа што вообичаено се наоѓаат под духовно раководство на неподготвен духовен отец; кој е без знаење произлезено од опит; кој и самиот не знае да им каже како е правилно. Ако, пак, се случи некои од нив и да ја слушнат вистината за послушанието од опитен духовен отец, а и покрај тоа свесно продолжат да се противат

на светоотечкото предание, за таквите не знам што да кажам. Господ нека им е на помош! И нам. Народната мудрост, за таквите, рекла: На човек можеш со сила да му земеш, ама со сила да му дадеш – не можеш.

Оние кои послушанието го сфаќаат како еднаш за секогаш даден идолопоклонички однос, самите себе се прават неспособни за покајание, самите се одрекуваат од перспективите на духовниот развој. Едноставно, стануваат духовни инвалиди. Затоа што, вистината е благодат, а лагата или прелеста се отпаѓање од благодатта. Едното е светлина, а другото е темнина. Особено тоа важи за оние кои таквото сфаќање за послушанието го користат како самооправдување на своето духовно стагнирање, а сè заради несаќање да вложат доволно волја и усилби во подвигот на покајанието, преумувањето. Таквите, свесно или несвесно, ги води духот на конформизмот и на компромисот со овој свет – еден од најсуптилните духови на антихристот.

Значи, некои од незнаење, некои од недоволен интелектуален капацитет, некои од самооправдување, а сите – најчесто – под духовно раководство на неподготвен духовен отец, се случува да имаат погрешен пристап кон тајната на послушанието. Православната Црква, како здрава средина, не може да поддржува и да негува некаква патологија. Таа е таква божествена заедница која во себе не трпи долго лажен живот и прелест, и затоа по некое време сите неправилности во неа самите се покажуваат и – или отпаѓаат од неа, или стануваат видливи за заедницата и пример како не треба, или се исправаат, и сè си доаѓа на свое место. Секако, едно е состојбите сами да си дојдат на свое место како што е допуштено од Бог, а друго е свесно да ги исправиме како

што е благословено од Бог. Првото е губење на многу време; не дај, Боже, и на души.

Друг тип на луѓе се оние кои сосема го отфрлаат послушанието кон духовниот отец, односно духовното раководство, како непотребно. Или од неверие, или бидејќи (свесно или несвесно) се исплашени од погрешно претставената идеја од страна на првоопишаниот тип на послушници – што е исто со незнаењето – или од гордост, или од недоволен интелектуален капацитет. Може да се рече дури и дека кај сите нив има од сè по малце. Повеќето од претставениот втор тип на луѓе не се целна група на ова пишување.

Пишувам за оние што не знаат, за оние на кои никој до сега не им кажал како правилно да се сфати послушанието кон духовниот отец, како и да ги потсетам оние што веќе чуле, а не исполниле. На сите нив, во неколку точки – на кратко, ќе се обидам да им го предочам она што е главно, а опитот ќе ги научи на сè друго.

Прво, Синот Божји со личен пример ни го покажа и го востанови подвигот на апсолутното послушание: *Сам се смири, ошќако сѝана ѝослушен дури до самаѝа смрѝ, и ѝоа смрѝ на крсѝ* (Филип. 2, 8). Секако, апсолутното послушание не го исполни ниту заради Себе, ниту заради Отецот, туку заради нас и нашето исцеление, или спасение, што е едно и исто. Богочовекот Христос ни го покажа патот и ни даде сила, во Светиот Дух, да го поминеме.

Второ, послушанието е верба и доверба во Бог, а не во човек. Ова е клучен момент во подвигот на послушанието, кој не смее да се превиди! Со апсолутното послушание кон духовниот отец, духовното чедо

всушност на дело ги покажува и својата вера и доверба во Божјата љубов и промисла за негово спасение. „Кој ве слуша вас, Мене Ме слуша; и кој се ошќажува од вас, од Мене се ошќажува; а кој се ошќажува од Мене, се ошќажува од Оној Кој Ме ѝраишил“ (Лука 10, 16). Значи, послушанието, односно духовното раководство не треба да се сфати идолопоклонички, како доживотна потчинетост на човек: *вие сѐе скајо ѝлаиѝени, не сѝанувајѝе робови на луѓе* (1. Кор. 7, 23).

Трето, духовниот отец може да биде или инструмент, или личен патеводител, или верен сведок на Божјата волја, во зависност од тоа на кој степен од духовниот развој се наоѓа. Што и да е, неопходен е во подвигот на послушанието.

Четврто, духовно раководениот доброволно и своеволно влегува во послушание.

Петто, апсолутното (слепо, совршено, целосрдечно) послушание кон духовниот раководител, според светите Отци, е единствениот лек за болеста на нашиот ум, гордоста. Апсолутното послушание е апсолутен прекин на хранењето на страста на нашиот ум – гордоста (суетата, високото мислење за самите себе, прелеста), од која сме сите болни. Единствено преку послушанието нашиот ум влегува во процес на исцеление од својата страст и болест. Престанува хранењето на страста славољубие и започнува нејзиното преобразување. Најнапред започнува очистувањето и исцелувањето на енергијата на неговиот ум, а преку енергијата се чисти и исцелува суштината на умот, која се наоѓа во срцето.

Шесто, исто така треба да се трудиме да им бидеме послушни и на сите ближни, доколку е тоа во согласност со, и во рамките на, послушанието кон ду-

ховниот отец. Во секојдневниот живот тоа значи и дека треба секогаш да гледаме попрво да ја исполнуваме волјата и желбата на другиот отколку својата сопствена. Тоа е подвиг на заземање на последното место, што се спомнува во Евангелието, за кое човек треба буквално да се граби, а не со сите сили да го избегнува, додека Бог преку Своите дарови Сам не го повика на повисоко место.

Седмо, во послушание спаѓа и истрајното трпение со целосрдечна благодарност кон Бог за сите искушенија и неволји што нè снаоѓаат. Сомнителен е нашиот однос, нашата благодарност кон Бог во времето кога ни се случуваат само добри работи. Нашиот вистински синовски однос со Бог треба секогаш да се темели на благодарност, на искрено благодарење во секоја ситуација, без оглед на тоа дали нè снаоѓа добро или зло. Наше е само да ја исполниме Божјата волја, независно од тоа дали, и покрај нашиот вложен труд, таа за нас ќе значи успех или неуспех, здравје или болест, живот или смрт.

Осмо, борбата против духовите на апсолутната гордост, против духовите на злото од поднебесјето поврзани со оваа наша страст, се одвива со апсолутно смирение т.е. со апсолутно послушание.

Деветто, апсолутното послушание е идеал и предание од светите Отци кон кој треба да се стремиме, секој според својата желба и моментални сили. Тоа не е мислење на овој или на оној духовник, кое заради нашата мала вера и љубов кон Бог и раслабеност во подвигот, самооправдувајќи се, можеме да си дозволиме да го релативизираме или – не дај, Боже – негираме.

Десетто, апсолутното послушание е на сила сè

до добивањето на дарот на молитвата во срцето, но не и после тоа. Потоа, природно, односот со духовниот отец стекнува друг квалитет, станува како однос помеѓу духовни браќа, па дури и ако духовниот отец е на третиот степен – обожение; како однос помеѓу оние кои веќе имаат еден ум, Христов ум.

Значи, да запамтиме: прво, послушанието не е еднаш за секогаш даден идолопоклонички однос кој ги негира или избличува ликот и подобие на Божји во човекот; и второ, смислата на привременото духовно раководење во православниот духовен живот, остварено во личносниот однос духовен отец – духовно чедо, се состои во динамично растење во мерката на растот Христов (види Ефес. 4, 13) и достигнување на нов квалитет на личносни односи, според икона и подобие на Бог – Света Троица. Послушанието е лично прифаќање и сведочење во сила на воплотувањето на Синот Божји, а непослушанието е лично одрекување од спасителните последици на воплотувањето на Синот Божји; одрекување на воплотувањето од Светиот Дух и Дева Марија.

Несвесно и свесно

Денеска е Прочка, ден одреден од Црквата кога треба да побараме простување од нашите ближни, од оние на кои свесно или несвесно сме им згрешиле, и да им простиме на оние кои свесно или несвесно нам ни згрешиле. Но, за вистински да побараме простување и вистински да простиме, неопходно е да станеме свесни во што се состои нашиот грев и каде е нашата вина. Знаам дека и другпат сме зборувале за ова, но денешниот ден е добар повод да се потсетиме, за правилно да го искористиме периодот на светата Четириесетница и да поставиме нов почеток на покајание.

Ние кои сме Христови, повикани сме да бидеме сведоци Негови во овој свет. Повикани сме да Го сведочиме со мисла, со збор и со дело, во сила. Со еден збор, повикани сме да ја бараме Божјата правда во својот живот, а не човечката. Што е барање на Божја правда, а што е барање на човечка правда?

Барање на Божја правда е кога во секој момент од нашиот живот се трудиме да живееме како што Богочовекот Христос живеел и како што Он ни заповедал да живееме. На пример, ја бараме Божјата правда кога во моментот на некое искушение, кога некој со нешто нè повредува, после нашата прва реакција, застануваме, се погледнуваме себеси и си велиме: „Колку сум јас сега различен од Христос. Дали Христос во мојата ситуација би ги имал тие чувства, тие мисли, дали би ги кажал тие зборови, дали би го направил тоа што јас сега го правам..?“ На тој начин секогаш ја наоѓаме вината во

нас – во нашата несличност со Христос.

Барање на човечката правда е кога критериум на нашиот живот станува човекот – неговиот живот, неговите морални вредности, неговите закони и неговата правда. На пример, ја бараме човечката правда кога во моментот на некое искушение, кога некој со нешто нè повредува, си велíme: „Гледај што ми прави, а јас ништо лошо не му направив? Зошто ми враќа со зло на сите мои добрини кон него? Сега, ќе види он, како јас ќе му вратам за тоа зло!“ – и кога според тоа постапуваме. На тој начин секогаш вината ја лоцираме во другиот – во неговото непостапување според нашето очекување и нашиот критериум за добро.

Наједноставно можам да го објаснам сето ова ако речам: секогаш кога постапуваме според заповедта на љубовта, нашиот ближен ќе го оправдаме, а вината ќе ја најдеме во себе; кога, пак, не постапуваме според заповедта на љубовта, секогаш ќе се оправдаме себеси, а вината ќе ја најдеме кај нашиот ближен. Човечката правда е во суштина враќање со зло на зло, одрекување на Христос и богоборство. Божјата правда е кога на злото му враќаме со добро и сведочење на Христос. Богочовекот дојде да ги спаси оние што за себе мислат дека се грешни, а не оние што за себе мислат дека се праведни (види Лука 5, 32). Што има со Христос оној што за себе мисли дека е праведен и зошто нему би му бил потребен воплотен Бог?

Многу полесно ќе побараме простување од нашиот ближен ако опитно осознаеме во што се состои нашиот грев и зошто сме ние во секој случај виновни, и многу полесно ќе простиме.

Спомнав пред малку како треба да постапуваме

ние, кои се нарекуваме Христови, после нашата прва реакција, која вообичаено е несвесна. Значи, постои прва реакција во моментот на искушението, и постои момент кога можеме да запреме и да освестиме или размислиме што точно се случува, и со нас самите и воопшто. Разликувањето на овие две состојби е многу важен момент од нашиот православен духовен живот, кој сакам да ви го посочам.

Првата наша реакција е секогаш несвесна и согласна е со нашата заробеност од страстите. Секогаш на првата дразба ќе реагираме или според страста на славољубието, или според страста на среброљубието, или според страста на сластољубието. Или ќе се почувствуваме како да ни е загрозено егото (суетата, високото мислење за самите себе), или како да ни се во опасност парите и имотот, или како да ни се ускратени телесните наслади, и ќе возвратиме со контранапад за да се заштитиме. Ќе вратиме со зло, за злото што мислиме дека ни е направено. Најсигурно е дека веднаш ќе ни се променат чувствата на лошо, а дали ќе вратиме и со лош збор или и со лошо дело, тоа зависи од околностите – јасно ви е, да не навлегувам во подробности. Ваквата реакција не треба да нè плаши и таа е очекувана, заради нашата заробеност од страстите. Она што треба да нè исплаши е ако после првата реакција не застанеме и не ги воголасиме нашите постапки со Христовиот живот и Христовите заповеди. Она што треба да нè исплаши и ужасне е ако и после првата несвесна и гревовна реакција свесно продолжиме со истата – свесно продолжиме да бараме човечка правда, а не Божја.

Задача на нас, кои се нарекуваме Христови, е: после првата наша реакција – која на првиот степен од

нашиот духовен развој е секогаш според заробеноста од страстите – да го запреме нашето дејствие во таквата погрешна насока и со свесен и волев напор да ја пренасочиме нашата енергија во творење добро, во враќање на злото со добро, во барање на Божјата правда, притоа секогаш пронаоѓајќи ја вината за слученото во себе, во нашата неподобност со Христос.

Еве и со други зборови, накратко, како би требало – како Христијани – да реагираме во која било ситуација, а посебно лоша: најпрвин сè што се случува во нашиот живот треба да го прифатиме како дар Божји, потоа треба да Му заблагодариме на Бог за дарот и, на крај, благодарението треба да го претвориме во молитва. На тој начин ќе влеземе во процес на исцеление на нашите страсти, а демонот нема да може да се допре до нас заради квалитетот на нашата молитва. Ако не го прифатиме тоа што ни се случува како дар Божји, потребен според Божјата љубов и промисла за наше спасение и восовршување, и ако не Му заблагодариме на Бог за Неговиот дар, тогаш, ако и случајно по некоја навика – во такви ситуации – и се помолиме, нашата молитва нема да има никаква сила, а ние ќе останеме заробеници на нашите страсти и на демонот поврзан со нив.

Љубовта е секогаш слободна, а слободата е секогаш љубовна. Одземете ѝ ја слободата на љубовта и одземете ѝ ја љубовноста на слободата, и од нив нема да остане ништо. Затоа, деца, љубете и не барајте да ви возвратат со љубов. Бидете слободни и љубовни. Барањето да ви возвратат со љубов веќе ја ограничува вашата љубов, и таа паѓа. Барањето да ви возвратат со љубов не е љубов, и вие не сте слободни, туку сте

робови на своето самољубие. Љубовта која не бара е слободна љубов, таа е неограничена и не зависи од ништо. Љубовта која не бара е вечна, таа нема крај, таа никогаш не завршува. Тоа е божествена љубов. Слободната љубов на крајот и ќе победи, затоа што ќе му остави доволно простор и време на љубениот слободно да ѝ одговори со љубов.

Целосност и исцеление

Нашиот подвиг треба да биде целосен, и нашето исцеление треба да се одвива целосно. Обичната исповед на гревовите не ни носи суштинско простување. Суштинско простување ни носи само исцелението од страстите. Духовното раководство и личниот подвиг кон очистување од страстите се многу поважни од само формалната исповед. За да го објаснам и освестам ова, ќе ви кажам како треба правилно да се исповедаме и како правилно да го насочиме нашето покајание. Исповедта според следните четири точки ќе ја обезбедува целосноста на нашиот подвиг на покајание и на нашето исцеление:

1. Дали го нарушуваме подвигот на туѓинување?

На исповед треба да кажеме дали и како сме го нарушиле подвигот на туѓинување. Под ова подразбираме, на пример: недозволена употреба или злоупотреба на мобилен телефон, на компјутер и интернет, на телевизор; потоа, читање весници и други световни списанија, како и своеволен интерес за световни, но и за манастирски случувања; и на крај, започнување или одржување на врски со луѓе од светот, надвор од послушанието.

Знаете дека подвигот на туѓинување е особено важен до добивањето на дарот на умносрдечната молитва. Додека да го добиеме тој голем Божји дар, треба да сме како мртви за случувањата во светот. За напуштањето на подвигот на туѓинување, откако веќе сме дошле во манастир, а пред да го добиеме дарот на

молитвата во срцето, се однесуваат следните Христови зборови од Евангелието: „Никој шио ја сѿавил ракаѿа своја на ралошо и ѿо҃леднува назад, не е досѿоен за Царсѿивошо Божјо“ (Лука 9, 62).

Оној што отпаѓа од подвигот на туѓинување, отпаѓа и од монашкиот подвиг. Подвигот на туѓинување, прилагодено, важи и за сите христијани.

2. Дали го држиме умот во процес на исцеление, преку слепо (апсолутно, целосрдечно) послушание кон духовниот отец и, во рамките на тоа послушание, послушен кон сите?

Од што е болен нашиот ум? Од гордост. И да се потсетиме: Мнозина од луѓето можат да бидат и сиромашни, или болни, или необразовани или на кој било начин да изгледаат унижени во овој свет, а сепак можат да бидат окарактеризирани како горди. Својство на гордоста е да го прави нашиот ум критериум на сè видливо и невидливо. Тоа се случува кога за сето она што човек го гледа, го слуша, чита, го чувствува, допира, за сето она што размислува, па дури и за сето она што му го открива верата, ако за сето тоа, вела, човек како критериум го има само и само својот паднат ум и никој и ништо друго. Како тој ќе го прими сето тоа, како тој ќе го сфати, како тој ќе си одлучи и заклучи – тоа е така и никако поинаку. Во тоа се состои основната пројава на гордоста на умот. Но, гордоста може да се пројави и како високо мислење за самите себе и како безобразна борба за човечка власт и слава (славољубие), а тоа, пак, зависи од околностите во кои се наоѓаме. Малку нешто повеќе да имаме, или да сме понадарени од другите – еве ти ја гордоста и во нејзините демонски димензии.

Целта на подвигот на послушание е да се задржи

умот во процес на исцеление. Умот се наоѓа во процес на исцеление кога слободно ќе се откаже од правото и од својството тој да биде критериум и тој да одлучува за сè, и кога тоа право ќе му го пренесе на друг ум. Другиот ум е секако умот на духовниот отец.

Ваквиот подвиг трае сè до добивањето на дарот на умносрдечната молитва. Монахот којшто го напушта подвигот на послушание, пред добивањето на дарот на молитвата на срцето, веќе не е монах. Подвигот на послушание, прилагодено, важи и за сите христијани.

3. Дали ги држиме сите душевни сили во процес на исцеление преку барање Божја а не човечка правда?

Срцето е центар на човековото битие. Во него се наоѓа суштината на умот, како словесна сила на душата. Со срцето се суштински поврзани и желбата и волјата, како бесловесни сили на душата. И овие сили исто така треба да ги држиме во постојан процес на исцеление, а не само умот. Како? Нашите несвесни реакции во одредени ситуации, кои се плод на нашата заробеност од страстите, треба да ги замениме со свесно исполнување на заповедите Христови. Наместо човечката, треба да ја бараме Божјата правда.

Што е барање на Божја правда, а што е барање на човечка правда?

Барање на Божја правда е кога во секој момент од нашиот живот се трудиме да живееме како што Богочовекот Христос живеел и како што Он ни заповедал да живееме. На пример, ја бараме Божјата правда кога во моментот на некое искушение, кога некој со нешто нè повредува, после нашата прва несвесна и острастена реакција, застануваме, се анализираме себеси и си велиме: „Колку сум јас сега различен од Христос. Дали

Христос во мојата ситуација би ги имал тие чувства, тие мисли, дали би ги кажал тие зборови, дали би го направил тоа што јас сега го правам..?“ Секако, одговорот е „не“. На тој начин секогаш ги наоѓаме гревот и вината во нас – во нашата несличност со Христос.

Барање на човечката правда е кога критериум на нашиот живот станува човекот – неговиот живот, неговите морални вредности, неговите закони и неговата правда. На пример, ја бараме човечката правда кога во моментот на некое искушение, кога некој со нешто нè повредува, откако нашите чувства кон него веќе се променети на лошо, си велите: „Гледај што ми прави, а јас ништо лошо не му направив!? Зошто ми враќа со зло на сите мои добрини кон него? Сега, ќе види он, како јас ќе му вратам за тоа зло!“ – и кога според тоа постапуваме. На тој начин секогаш вината и гревот ги лоцираме во другиот – во неговото непостапување според нашето очекување и нашиот критериум за добро.

Страшно е кога после несвесната острастена реакција и понатаму свесно продолжуваме да дејствуваме грешно, барајќи човечка правда, односно на злото враќаме со зло, а не ја бараме Божјата правда. Значи, со свесен и волев напор треба да ја пренасочиме нашата енергија, односно сите наши сили – и умот и волјата и желбата – во творење добро, во враќање на злото со добро, во барање на Божјата правда. Голема помош при овој подвиг ќе имаме ако се потсетиме дека оној што ни прави зло е всушност наш добротвор затоа што ни открива колку е валкано нашето срце.

Целта на подвигот на исполнување на Божјата правда е да се задржат сите наши сили во процес на исцеление. Ваквиот подвиг трае сè до добивањето на дарот

на умносрдечната молитва. Подвигот на барање, односно на исполнување на Божјата правда, без какво било прилагодување, важи – како за монасите така и за сите христијани. Затоа што, без него не можеме да се наречеме ни христијани, а камоли монаси.

4. Дали умот ни е расеан или собран при подвигот на молитвата?

Дали ќе имаме собрана или расеана молитва зависи од тоа дали го исполнуваме подвигот на туѓинување, послушание и исполнување на Божјата правда, или не. Ако го исполнуваме подвигот, и молитвата ќе ни биде собрана; ако ли не, молитвата ќе ни биде обессилена од демонските помисли. Расеаноста треба да се исповеда и треба да се пронајдат причините за тоа; и да се отстранат, преку покајание.

Зошто за туѓинувањето, послушанието и исполнувањето на Божјата правда зборувам како за еден подвиг? Затоа што тие, во суштина, се еден подвиг: кој го напушта туѓинувањето, го напушта послушанието и ја напушта Божјата правда; кој го нарушува послушанието, го нарушува туѓинувањето и ја нарушува Божјата правда; и кој бега од Божјата правда, бега од послушанието и од туѓинувањето.

Зборувајќи ви за ова, ви го опишувам подвигот на исцеление како целосен подвиг. Потребно е сите сили на душата – и умот и волјата и желбата – да се насочат кон иста цел за да се исцелат. Целта е Богочовекот Исус Христос, заедницата и единството со Него. Само една страст на некоја од нашите душевни сили да задоволуваме, го валкаме нашето срце како нивен духовен центар и ги раслабуваме останатите сили. Ова е многу битно да го запамтите. На пример, мислите дека се воз-

држувате од телесни задоволства, а истовремено судите и осудувате и се превознесувате над другите – знајте дека набрзо ќе доживеете пад. И така натаму. Сè е поврзано.

Така, ако го држиме троединиот подвиг, демонот ќе нема материјал за суштинско нарушување на нашата молитва, и нашата молитва ќе биде нерасеана; и ние континуирано ќе го чистиме срцето од страстите сè додека не се отвори за молитвата на умот во него. Демонот може да се обиде да изврши квантитативен напад (со разни и интензивни помисли), но не ќе може за долго, затоа што секој пат кога преку својата енергија ќе се обиде да му пријде на нашиот ум, заради синергијата на умот со Бог во молитвата, ќе се изгори од благодатта Божја и набрзо ќе се откаже. Ако го напуштиме троединиот подвиг, демонот ќе има материјал за суштинско нарушување на нашата молитва, и ние никогаш нема да влеземе во Царството Небесно, кое е внатре во нас.

Исполнувајќи го целиот овој подвиг, значи дека нашиот живот го восогласуваме со степенот на духовниот раст на кој се наоѓаме (степенот на очистување), и тогаш се наоѓаме во процес на преобразување на страстите и на исцеление на сите наши сили и потенцијали, духовно растеме, и вистински и правилно Го сведочиме Христос.

Целосноста не може да се замисли и оствари без нашиот соборен однос со Бог – Света Троица, со сите луѓе и со сè создадено, надвремено и натпросторно.

Три вируса и една антивирус програма

Кога би сакале со компјутерска терминологија да го опишеме дејствувањето на човековиот ум (разум), би можеле да речеме дека првиот вирус што тој свесно го прима и според којшто тој почнува да функционира е лажната информација дека нема Бог. Една од дефинициите на модерната психологија за нормален и здравоумен човек вели дека за таков се смета оној кој има правилен однос кон самиот себе, кон луѓето околу него, кон природната средина, кон просторот и кон времето. Би ги прашале: Ако кон сето тоа има, а кон Бог нема, нормален е?

Во вака погрешно програмираниот разум (ум) уште полесно влегува вториот вирус, а тоа е погрешниот модел на живот. Овој вирус – погрешниот модел на живот, кој обично човекот несвесно го прима, потоа многу свесно се стреми да го достигне во својот живот. Овој вирус, којшто го нарековме погрешен модел на живот, обично во нашиот разум (ум) влегува преку медиумите, и преку печатените, но посебно преку електронските. Скоро сè што денеска гледаме на рекламите, во филмовите и во разните забавни и информативни емисии, директно или индиректно, е промоција на тој погрешен модел на живот.

Кога би се обиделе наједноставно да го опишеме погрешниот модел на живот, би рекле дека е тоа модел на живот којшто го повикува современиот човек да ги задоволува сите свои страсти, сè повеќе и повеќе. Разумот којшто е програмиран да работи согласно вториот

вирус мечтае и се стреми кон човечка власт и слава, кон земно богатство и кон задоволување на сите телесни страсти, кон скоро сè како што гледа и што восприема преку телевизиските екрани и компјутерските монитори.

Арно ама, реалниот живот не е таков. Иако скоро сите се стремат да го остварат овој погрешен модел, ретко кој го достигнува во својот живот. Дури и тие малкумина што ќе го достигнат, на крај ќе се чудат кога ќе сфатат дека иако сè имаат, ништо од тоа не може да ги исполни. Човекот е создаден од Бог и за Бог (да биде како Бог и во заедница со Бог), и затоа само Бог и може да го исполни. Човек не може да биде задоволен и исполнет од играчките и игрите што демонот му ги нуди, од шарените балони.

Но, што се случува понатаму? Кај оние што во својот живот нема да го остварат овој модел, настанува разочарување, фрустрација, невроза, мака заради големата разлика меѓу посакуваното и оствареното. Колку поголема разлика, толку поголемо разочарување. Ете, токму ова разочарување го овозможува најпогодниот простор за нерасудно примање на третиот вирус – бегството од реалноста. Додуша, и првиот и вториот вирус се не мала прелест или, согласно компјутерската терминологија, виртуелна реалност, но третиот вирус навистина знае да го внесе човекот во чисто демонскиот виртуелен свет. Истото им се случува и на оние што ќе го достигнат во својот живот предложениот, од вирусот, модел.

Широка е лепезата на можности што на човекот му ги нуди третиот вирус, како да избега од реалноста; односно како да влезе во виртуелната реалност, во вис-тинска смисла на зборот. Од навидум најбеззлобните –

како разните видови на хоби и забави, преку навидум корисните, па сè до разорните за човекот – како криминалот, наркотичките средства и алкохолот.

Заради сето ова на паднатата и болна човекова природа и посебно на нејзиниот паднат и болен ум (разум) им треба лек, им треба една антивирус програма, исто како и на компјутерот. Која е таа антивирус програма за нашиот компјутер – умот? Тоа е верата во Бог, живо пројавена и посведочена преку нашите дела. Или, со други зборови, тоа е крсто-воскресниот начин (или модел) на живот, односно крстот Христов. Преку овој начин на живот ние не ги задоволуваме нашите страсти – бивајќи нивни робови (и на демонот и на смртта), туку ги исцелуваме и ги преобразуваме нашите страсти, преку нивно пренасочување – од себелџубие кон бого-човекољубие, во синергија, содејство на Божјата благодат. Ова е антивирус програма којашто своеволно ја инсталираме. Има и таква што неволно може да ни биде инсталирана. Мислам дека иако ви зборувам резимирано, сепак сè ви е јасно.

Ме закопка една чисто философска тема и мало теологизирање што произлегува од прашањето за првиот вирус – има или нема Бог, и кои се последиците од ставот што ќе го заземе човек по тоа прашање. Имено, ако има Бог, тогаш оној што не верува во Него, многу се излажал, и времено и вечно, затоа што несогледливи можат да бидат негативните последици од таквиот став. Ако нема Бог, тогаш оној што верува во Него, малку се излажал – теоретски, и тоа само времено, бидејќи не би можело од таквиот став да има лоши последици, затоа што верата не учи на ништо лошо.

Има и луѓе кои велат дека веруваат, но нивната

вера не е толку голема за совршено да ја преточат во дела. Таквите, и кога ќе се одлучат на некој конкретен начин да Му служат на Бог, сепак ја потпираат својата сигурност – на помалку или повеќе дозволен или недозволен начин – и на феномените од овој свет, дури и на оние дозволени и благословени од Црквата: материјално богатство, брак и семејство итн., итн. Има луѓе кои велат дека веруваат, и нивната вера е доволно голема, така што се трудат и совршено да ја преточат во дела. Добро е кога таквите ќе се одлучат својот живот да Му го посветат на Богочовекот, затоа што тие со дело сведочат дека нивната сигурност нема потпора во овој свет, и не е од овој свет, и затоа се веродостојни сведоци на Синот Божји – Исус Христос, во Духот Свет, и пред Бог Отецот и пред луѓето.

Содржина

Предговор	I-IV
Проф. д-р Вера Георгиева: Педагогија на духовниот живот	5
Прв дел: Хармонија на аскетско-исихастичкиот подвиг	17
Клуч за разбирање на православниот духовен живот	19
Втор дел: Исихазмот во светогорското монаштво од 20 век	33
Вовед	35
Историски осврт	40
Некои аспекти од учењето за Исусовата молитва кај светогорските старци од 20 век	55
Есхатолошките димензии на Исусовата молитва	73
На тесниот пат	79
Трет дел: Демистификација на умносердечната молитва	85
Четврти дел: Исихастички поглед на Светата Литургија	97
Благообразниот Јосиф	99
Вознесение во Педесетница	101

Тогаш им се отворија очите	105
И откако благодари...	111
Петти дел: Манастирски разговор за молитвата на срцето	117
Шести дел: Аскетско-исихастичко толкување на евангелските четива	123
Уште од сега...	125
Јас сум вратата	128
За волкот	132
Синот Човечки е господар и на саботата	134
Распнување на умот	136
Одрекување од себеси	138
Тугинување	142
Зар не гореа срцата наши?	146
Постојаност	151
Жената Самарјанка	155
Недела на слепиот	159
Скаменето срце	163
Не грижете се	168
Ловци на луѓе	173
Куќа на камен	178

Никој не може да им слугува на двајца господари	182
Излезе сејач да сее	186
Тело и крв не ти открија тоа	191
Достојни за Царството Божјо	195
Зошто со митници и грешници јаде и пие?	203
Ниеден пророк не е мил во земјата своја	210
Преображение Господово	217
Марта и Марија	223
Он треба да расте, а јас да се смалувам	228
Заедницата	232
Ќе настапи и време, и веќе е	233
Духот на првите христијани	238
Сладост и бол	239
Седми дел: Целосност на аскетско-исихастичкиот подвиг	245
Повторување, за оние што сакаат да знаат	247
Несвесно и свесно	253
Целосност и исцеление	258
Три вируса и една антивирус програма	264

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

271.021

НАУМ, митрополит струмички
Школа за исихазам : основна /
митрополит струмички Наум.
- Велјуса : Манастир Воведение на
Пресвета Богородица Елеуса, 2011.
- IV, 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Воведение)

Фусноти кон текстот.

- Предговор / монахиња Сара со сестринството: стр. I-IV. -
Педагогија на духовниот живот /
проф. д-р Вера Георгиева: стр. 5-13

ISBN 978-9989-893-16-2

а) Исихазам

COBISS.MK-ID 87771914

Печати:

„Европа 92“ - Кочани

